

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204919

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

దక్షిణోత్తర గోగ్రహణములు.

నాం ది.

౬. శ్రీకరకంజమున్ దనవ-శ్రీకరమంతలూ జేయబాలు శో
భాకరమైన చతుల ని-శాకరకాంతిఁ జెలంగుదృష్టి ర
త్నాకరరాజపుత్రిని ప్ర-భాకరవక్షతలంబు నందు ధ
రాకరుడై ధరించిన ద-యాకరుడెప్పు శుభం బొసంగుతన్.

నాంద్యనంతరము.

[సూత్రధారుడు ప్రవేశించి నభను వీక్షించి.]

అహ! నేడేమి నాపుణ్యము కనుదమ్ముల కతి విశోదమ్ముగ నఖిల పండిత
పుండరీక తండంబులచే మండితంబై యీసభాస్తలంబు ప్రభాసితం
బుగా గానంబడుచున్నది.

హాబామ్. యీసభాకరంబు శోభాకరంబై కల్పద్రుమంబనాబరగి వేద
వేదాంగ తర్క-వ్యాకరణ-ఫండ్లో మీమాంస పురాణోత్తిహాస వికాస
నూతనవాణీషీలానులగు భూసురపుంగవశాఖలచేతను సకల మణిగణ
భూమణికిరీట కుండలాంగదాది ప్రకాశమాన రాజభాస్కర ప్రకర
గర్వ నిర్వాహ నిర్భేద భుజ కలిత మండిత భూమండలాధిప కిస
లయంబులచేతను సవరత్న శాతకుంభ వ్యాపార పారిణులయి దేవ
బ్రాహ్మణపూజాయత్తచిత్తులగు వైశ్యోత్తమ పుష్ప గుచ్ఛంబులచేరి
ను అనవరత ధనధాన్య సుపత్నీమృద్ధిచే గురుబుధబ్రాహ్మణపాదపద్మ
చింత నాభ్యాసానురక్తులగు బ్రహ్మపద సంభూత ఘంటంబులచేతను,
మెండుగానిండియున్న యది శహాబామ్. యీపండిలి యందంబును
యీపటగంబుల యాభోపమంబును యీరంగ స్తలింగల పండిత పుం
గవులంగాంచి యీరాబోపు పిన్న వేషధారు లలిసుధామయవాక్స

సంగ సుసంగతులచే నెట్లు సంతసింపజేతురోగదా కాదేని దారు! చిన చిలుక వచ్చిరాని వాక్యంబులు బలుక నవిచెవులకు ముఱకుల దలంచక నెలుల విని యానందింతురో యటులనే యీపిన్న వేష ధారుల చిన్నిమాటలంగల టోపంబులెన్నక నాలించును మరి యన్నింటియందును మిన్నగల వార లెవ్వరైనా యుండి తేని దెల్పుచు చూతము.

క. మానితిపు నడకచేరిమి

మానసమున కింపుబెంప-మనునంచలకున్

బోనిడినీరస నీరము

జాపగ క్షీరంబుగొనుట-సహజమకాదే.

అనగా హంసలెట్లు నీరక్షీరంబుల వేరుజేసి నీరసంబగు నీరంబుల విసర్జిచిసారంబులగు క్షీరంబుల బరిగ్రహించునో అటులనే మీబోటి సజ్జనులు తప్పులబోనాడి యొప్పులనే సంగ్రహించెదరని నమ్మియున్న నాడ నెలుగదేని.

ఇసుకయందలి పైలంబును, కుండేటికొమ్మును, యెండ్లమావులలో నీళ్ళను సాధింపజచ్చును గాని ఛీ! నాబోటి మూఁఖుని సంతసింప జేయ నేరికి శక్యమగుగాన. యిప్పుడీ నాటక మాదిమొదలుకొని యంతయు మదనుక నాటపాటలయొద్దతి నిపుణత్వముగల మేటిల సకలాధిభిరూపితులజేసి యిందు రప్పింపుచుండుటకై నాప్రియురాలగు టిని రప్పించుచున్నవాడ.

ప్రియనభ! నటి నీవందురమ్ము.

(నటిప్రవేశించి.)

నటి. నాథా! నమస్కారమా.

సూ. తుభయమగుగాక.

నటి. నాథా! నన్ను విలచినకారణం బెయ్యదో సెలవొనుగుడు

విశ్వరూపమును కృత్యమును బుద్ధి ముక్తి యొక్క బ్రహ్మమును
 తుమేనా వక్షణము ర్మయనము
 వంకటాచార్యులు

శ్రీ గణనాథుని గొలిచెన
 భోగివి భూషణుని భుక్తి-ముక్తి ప్రగుణిక
 నాగేంద్ర హఠశోభితు
 వాగధిపతి విరుతు భవ్య-వాగన్యుతనిధిక

జనతా ధురీణులార చిన్నవిన్నపంబుపస్యసిం చెద సావధానులనై యాల
 కీఁపుడు. సర్వలోక సామన్యముగా విద్యయనియు అవిద్య యనియు
 నురెండువిధములు అందువిద్యయనగాన విద్యావిని వర్తకము. అవి
 ద్యయనగా నహంకార రూపమైన యజ్ఞానము తన్నివర్తకముగాన
 విద్యయనగా జ్ఞానము అట్టిజ్ఞానము తన నాశ్రయించువారిని సుజను
 లనియు, విద్వాంసులనియు, వేత్తలనియు, శుద్ధులనియు, శుచులని
 యు, సర్వోత్తములనియు, నామధేయముల ననుర్చి ఇహపరలోక స
 మేస్త భుక్తి ముక్తి సాధనమై ప్రవర్తించుచున్నది గాన విద్యాలాభ
 మెల్లరికు సంతోషజనకము. అవిద్య యందరకు నన్నివిధముల సంతా
 పజనకము ఇటులుండగా నట్టిపద్యా విద్యాద్వయమున మనమెద్దానినా
 శ్రయించి సుఖమునొందు దుమోవిచారించుకోవలయును జ్ఞానబున
 సమస్తప్రపంచమును తెలుసుకొని హేయోపాదేయముల వివేచనము
 చే సుఖలాభ సిద్ధి నొందెదరు తత్సుఖలాసిద్ధి హేతుజనకమైన విద్య
 సామన్యము గాపదునెనిమిది విధములుగా వ్యాపించుచున్నది అ
 వియెవ్వియనగా వేదములు నాలుగు. అంగములారు మీమాంసమొ
 కటి న్యాయమొక్కటి పదునెనిమిదివిధములుగా ప్రకాశించుపురాణ
 జాతమొక్కటి. ధర్మ శాస్త్రమొకటి సర్వజ్ఞానిసుఖానందోగ్య కారయ

గు న యుక్లేదమొక్కటి గాంధీర్వచేద మొక్కటి ధనుక్లేదమొక్కటి శిల్పమొక్కటి యనిపడునెనిమిది విధములు గాప్రచురముగా వునమానవునకు జ్ఞానవిజ్ఞానములకు మూలమివిద్యలై యున్నవి యెంత దండగ్గతములైనానావిభరహస్యవివేకప్రదాయక గ్రంథజాలమితంయని వచించుటకుదులభముచాలాకాలము శ్రమచేసినను నామోచ్చారణ గణనమున కేప్రయాసమగును గాన ముఖ్యముగా సర్వామోదకిరము సర్వసుఖకరిమైన జ్ఞానము గురుసంప్రదాయాగతమైన విద్యాజన్య మేగావున నట్టివిద్య సర్వమనుష్య కోటియసాధించతగినది మానవసులభము గానికార్యమెద్దియుగానము ఇట్టిజ్ఞానమునత్తం ప్రదాయాగతమై బ్రాహ్మణాదివర్ణ వ్యసధానమానగురుశిష్యన్యాయ రూపము నాపాదితి మైస్త్రీపురుషులకు నుపయుక్తమైవర్ణిలయును.

నూ. క. పాత్రాపాత్రం బెరిగి వి

చిత్రాభరణముల బెట్టి-శీఘ్రముగా ప

త్వాశ్రయ విలుబంపుము సభ

నేత్రోత్సవమందు నటుల-నేరుపుతోడన్.

మాట. నేనిచటగల సూత్రంబుల నెల్ల చిత్రవిచిత్రంబుగాఁ బిడికిటబట్టియుం

డినాడఁగాన నీవుసత్వరంబుగాఁ జని పాత్రల నెల్లర నతిశృంగారము

గానొసర్చి యిందు రప్పించుము.

స. నటకులందరు సిద్ధముగానేయున్నారు గాని యీగ్రంథమును రచిం

చిన కవిపేరేమో.

నూ. కవియెన్నఁదె నది యితవరకు నేవేసుంగవా అటులైన.

ఉ. ధీరతముండు నజ్జన వి-ధేయుఁడు శాస్త్రవిశారదుండు గూ-

డూరి-కులాబ్ధిచంద్రనిభు-ఁడు సుగుణోన్నతు మల్లయాఘ్నిని

భూరిసుతాండు వెంకటశి-వుండతిసంతస చిత్తవృత్తిబల్

నేరుపుమార వాసెనిది-నిర్మలితంబగు నాంద్రభాషతోన్.

పటి. అలాగా ఇంతకుమున్ను తారాచంద్రవిలాసము రచించిన గూడూరి

వెంకటశివకవియేనా.

నూ. అవును మనమిచ్చో గాలయాపనఁజేయఁదగదు. ఎందుకన.

నవఖండముండలాధీశ్వరుండగు దుర్యోధనచక్రవర్తి యీసభాస్థానము.

సకువచ్చుచున్నట్లు దోచుచున్నది. మనముపోదముగియు.

(ఇట్లు నామ-మించిది)

దక్షిణగోగ్రహణము

ప్రారంభము.

మర్యాద. మంత్రులారా పాండవు లజ్ఞాతచర్య నెఱవేర్చి వచ్చి తిరుగ రాజ్యభాగమును కోరకమున్నే వారిసచ్చటచ్చటఁ గలయ వెదకి గాంచి మరల సరణ్యమందు దొల్లిటియట్ల పదిరెండు వత్సరంబులు కాపురంబుసేయునట్లు జేయఁదలంచితిని (యోచించి) చూడగా నట్లు సేయుటకుష్టటంబని యోచనగల్గినది పాండవులజాడ నెవ్వధిగా దెలియవచ్చునో? మీమియెఱింగిన తెఱంగుల నాకెఱుకపఱచుడు.

మత్స్యా. అగ్రజా మీరింక శంకింపక నామనవి సంగీకరించెదరా.

మర్యాద. అంగీరించకేమి.

మత్స్యా.

ఉ. జూదమునందుపాండు నృపు-సూనులనొంచి ధనంబు రాజ్య సంపాదనజేసి పోవదని-బట్టి సభంగడు భంగజెట్టగా నేదరిదోచక స్త్రదిని-సీయనియంచు సగంబుజచ్చియు న్నాదమునెత్తి నెంజిలిని-నాలిగఁబోయిరి వారుగానమే.

అకాంతేయల కొర బ్రాణంబులు కూడా యెప్పుడు పోవచ్చు నంటిరేన దెల్పెద వినుము.

గీ. పాండవులరణ్యములపాలు-బడిన యపుడే
చచ్చిరచ్చోటబూరివి-శ్రమములేక
తొలచియుండును మీరు స-మృద మెలర్ప
రాజ్యలక్ష్మీనిగొనఁదగు-రాజసముగ

కర్ణ. రాజేంద్రా! యీమస్మస్మేనుని మాటనిని మీరలశ్రద్ధగా నుండవ గదు. యోచించగా, బొండ్లవేయులు పంచత్వ మందియుండరు. కావున మనముచేయవలసిన కార్యమెద్దియంటిరేని మంచి నేర్పరుల ననేకుల సనేకవేషములచే నఖలదేశంబుల నరయబంధితిరేని వారి బాడఁ దెలిసికొని రాగలరు.

దోణి. (చిత్తునవ్వుతో) దుర్యోధనా ఆర్యులచే వర్జించదగు నవార్యుల విక్రమోపేతులగు పాండవుల కేవిధమైన కష్టంబులును గలుగఁజాలవు. అట్టి పూర్వురుషులు హరణమందుదురనుమాట నమ్మదగునా సీతమ్ముడగు దుశ్శాసనుడు యథేశ్వగా రాజ్యలక్ష్మీ లక్షణమును గొనియాడుమని గొప్పగాజెప్పుట వింటివిగదా పాండవులు చచ్చినచోట బూరిమొల్పుటయు మీరీరాజ్యంబెల్లఁ బరిపాలనఁ జేయుటయు నిశ్చయమే (యోచించి) కానిమ్ము నీవిట్టిచెడుమాట లాలించక భూతలంబునందెల్లెడల మీ నేర్పుకొలంది కంటేయుల నరయుసంగతులఁ జెప్పకొని యట్లు సేయసమకట్టును.

భీష్మ—

ఉ. మానవనాథ యీగురుని-మాట నిజంబునుడీ గనంబు ధా
సూనులుధైర్యశాసనలతి-శూరులు దైవబలాభ్యులాట మిం
హనిపానంగ దాపదల-హయనిదూరము బోవుధర్మ సం
త్రాణముగల్గు కారణము-నన్ నినుఱుక్కటి చెప్ప దేర్పకన్.
కారవేంద్రా! మాకు మీరును ఎరును నొక్కటియేయగు నైననుమీ
రుముందుకార్యలోచన నాచేవినఁదలఁచినారు గావున నేనుజెప్పినవీ
లిజేయబూనుడు.

దుర్యో. ఆలాగేజేయువారము.

భీష్మ—

ఉ. ధర్మస్థులును నన్న వసు-ధాతలమందలి మానవోత్తముల్
నిర్మలచిత్తులై బరమ-నీతినిబ్రాహ్మణ భక్తిగల్గి న

ఈ ర్నలోనగ్నుచుంబరహి-శంభుగు నత్నవచోనిలానులై
భర్తముచెలభించు భన-భాన్యసమృద్ధి గనుండురెప్పుడుగా.

అ. వె. దుష్టశిక్షణమును-శిష్టరక్షణమును.
జ్ఞాతప్రీతి నతికృ-పాతిశయము,
సాధువోషణమును-సౌజన్యమును విత్.
గణము పాడికొఱతె-రాకయుండు.

దుర్యోధనా యిట్టి శుభలక్షణములచే నుప్పుదేశలబెద్దియో యందుఁగూం
టకుమారుల నరయదగిన చారులబనిపి వారి జాడదెలసిగొనుము.

కృపా. క. గంగాపుత్రుడు దెచ్చిన
సంగతి నిక్కంబు పాండు-సంతతినెన్నో
భంగుల నరసినవారల
సంగతిబోధయగు గాక-సామాన్యంబే.

అశ్వ రాజేంద్రా లజ్ఞాతవత్సరంబు కొద్దిగో నతిక్రమించు గావున జా
గు నేయక నెవ్వరిగానైన సమయభంగముజేయుట మేలగును. కాదే
నిమనము తగిలెనీతి నన్వేషించవారగపడకున్న సంది సమరోద్యోగంబు
లునేయుటాప్య.

దుర్యో. గురు, భీష్మ, కృపాశ్వత్థామాదియోధులారా నేనిపుడు తగువే
గులవాండ్రచే పాండవులజాడ దెప్పించెద.

ద్రోణుడు, మంచిది విచారించుము.

దుర్యో. కర్నా వేగులవాండ్ర వచ్చునట్లు జేయుము.

శర్మ. (సేవకునిజూచి) సేవకారాజాజ్ఞయైనదని వేగులవాండ్ర దోడ్కొని
రమ్ము.

సేవ. అయ్యా! చిత్తము.

[సేవకుడు నిష్క్రమించి వేగులవాండ్రతో ప్రవేశించును.]

వేగుల. రాజేంద్రా! వందనములు.

దుర్యో. మీకు జయముగాక.

వేగు. స్వామీ మమ్ము బిలుపించినకాత్యమెద్దియో యానతిండు.

దుర్యో. మీరలిద్దరుగోతలంబెల్లఁ గలయంబరికించి పాండు కుమారుల
గాంచి యజ్ఞాతవాస భంగంబు గావించి తిరుగ పాండవేయుల వస
ముల కంపించిరండు.

వేగు. అయ్యో! మాకడెంతటిపని పోయినచ్చెదము.

[చారులు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

విరటుడు. సుధేష్ఠ, పరిచారిక, పురోహితుడు ప్రవేశము.

విరటు. బ్రాహ్మణో త్రమా! కంకుభట్లవాకునిన్న టిరోసి అశౌచవిషయమై.

శ్లో. దశాహంబ్రాంహ్మణానాంతు! త్మత్రియాణాం త్రిపంచకం. అని శేలవి
చ్చియుండిరి అందుచే పక్షముదినమూలా శౌచముతో నుండ నవసర
ముకదా.

బ్రాహ్మ. లేదు. లేదు.

శ్లో. శుద్ధేష్ఠిపోదశాహేన ద్వాదశాహేనభూమిపః!

వైశ్యపంచదశాహేన శూద్రోమాసేనశుభ్యతి!

అను స్మృతిప్రమాణంబు బట్టి సింహబలాదుల భార్యలనీరోజుననే
శుద్ధిస్తానము జేయించవలయును,

(సుధేష్ఠవిని దుఃఖముతో.)

సీ. సింహావిక్రమనీవు-సిగ్గుబోవిడిరాజ

వీధినిపైరంధ్ర-వెంటనంటి

సింగమేనుగుబట్ట-చెంగునఁజనురీతి

బరుగిడుమాలిని-బట్టుకొంటి

వాయుపుచేకూటి! నదినాడెయసుకొంటి

చాయనీకిదికాదు! మేలటంటి

నాలస్యమొకక్షణ! బైవఁజేయసుకుండు

చగపునన్ననియేడ్వ! జాలిగొంటి!

తేగి! నెట్లకోజత్తువని! మదిరెంచుకొంటి

మంచిచెడ్డలగనకనీ! మాటనింటి

ప్రేమదీరంగనిన్నుజం! పిచుకొంటి

న్యాయహినుంకువిధి! యిట్లుజేయఁగంటి!

హా! తమ్ముడాహరిబలా పదిరెండుదివంబులక్రిందట మమ్మునీవుమరచి
పోయినను నిన్నుమేముమరచి క్షణమైనయుండలేముగదా నీపైగ
లమక్కువపెక్కురీతుల మమ్ముమ నోవ్యధజెట్టి విడువకుండగ
దా అక్కటాబక్క సారినూర్వురు తమ్ముల దిగ్విమంగుకొనిప్రజల
ముఖముజూడ బ్రదికిన నిర్భాగ్యులును కఠినురాలను పాపిని నేను
గాక యీలోకమందింకెవ్వఁగండిరి హాసైరంద్రీ కీచకులపాలనకాల
మృత్యువునీతి జనుచొచ్చియొక్కసారి సూర్యురుతమ్ములబొట్టనుబె
ట్టుకొని తృప్తిబొందితివిగదా॥

హరి! దేవి. ఊరడిలుమూరిడిలుము ఇప్పుడాపైరంద్రి దోషమేమి గల
దు పరసతినిబట్టదలఁచిన పాపకృత్యమే యీహరిబలున కకాల
మృత్యువైనది ఇదిగాక నాసింహబలుని పాడెపై న్నపతివ్రతా
రత్నంబునుబట్టి కట్టినపాపఫలితమే యతనితమ్ములదోడ్కొని
పోయినది మృత్యుదేవత నెట్టుకొని వచ్చినప్పుడడ్డ పడ
గలవారెవ్వరు!

సుధే! అవును అమహాపతివ్రతయెడల దోషములేదు అతిపాపురా
లనగు నేనే సురినెపంబున సైరంద్రీని హరిబలునియింటికంపి కొం
త పాపము మూటగట్టుకొని తుదకు నూటయేవురుతమ్ములను
నాపొట్టనేబెట్టుకొంటిని వినాశకాలమునమాపించి నప్పుడిట్టివిపత్తి

గజుడులు గల్లుగాబోలు హా జైత్రమా నాకెఱుక లేకబోయెగదా
నేకేమిసేయును.

పరి. దేవీ అదిగోదోషమా విశ్రేణిరేపణ అట్టివిధిని దప్పించుకొన
శక్యమగునా॥

సుధే॥ నిజము (యోచించి) హాతస్కూడా నామాట నాడుచేవిజొర
కపోయేనే ఇప్పుడైన ననుభవమైచేవిజోచ్చెనా!

విరాట. ఉ॥ చక్కెరబొమ్మ వేదురల! చావ్వుననేచ్చెదుపుత్రులంత
బంపెక్కినగుండ్రబద్ధలయి! యేడ్వగనాగుదురిట్లుసేయగాఁ
జక్కనయూ నెయూరడిలు! చచ్చినవారలులేదవత్తురే
మొక్కడిసోదరవ్రజమదెక్కడ! మక్కువలేలవారిపై॥

సారసాక్షి సీతల్లికడుపునందా కీచకసంఘంబుద్భవించనేలేదనుకొని
పలువరించుటమానుము.

సుధే॥ నాథామీరెంతమాటడితిరి ఆడవారికిసోదరన్నే హము మించిన
దెద్ది అభిన్నబలశోర్యోపేతుండగు సింహబలుని ప్రాణంబులుగొ
న్న గంధర్వలెంత బలవంతులోగదాయని కింపమిత్తుమన్నది.
విరా॥ పాటలూధరీ పాపాత్మలజంప బలవంతులతోబునిలేదు వాని
పాపమేవాని కకాలమృత్యువై వెన్నుంటి ఊణకాలంబులోగాఁ
జేయును గడచిన పనికంతగా జంతిలుట గతజలసేతుబంధనము
గాక లాభమేమిగలదు ఊరడిలుము నీవాసైరంధ్రితో నేనుజెప్పు
మనినసలగతి చెప్పిపురినుండి నాగనంపితివా॥

సుధే॥ ఎన్నివిధములజెప్పినను పురివెడలి పోయినదికాదు.

విరా॥ నీకేమిబదులుచెప్పినది.

సుధే॥ ఇంకా పదమూడుదినములవరకు మీయింట నుండనియ్యకొం
టివేని మత్తుతులప్పుడు ప్రత్యక్షమై తగినబహునూననాజేసిన
న్నుగొనిపోయెదరిని వేడుకొనినది.

విరా॥ నీవామాలిని ప్రార్థనికయ్యకొంటివా!

సుధే! మీశేమి యపాయము దేజూచునోయను భయకంపంబుచే నొ
ప్పితిని।

విరా! నేడేకదాతుదిదినము.

సుధేష్ట (దుఃఖంబుతోదలవంచి)

తే! అకటపరసత్తికైకీచ! కాగ్రజండు
మరణమందినదినముల! సరణినెట్టిగి
చెప్ప నూరాడదిక నేమి నేతునాన
వోసమును దెచ్చిపెట్టెను! ల్లాసముగను॥

హ! దైవమా నీకాకీచకులపై దయరాకపోయినను ఆగంభర్షలైన
బిత్తిదేవతలకు తిలోదక పిండోదకములకొర కొక్కనియైన వదలి
వేయగూడదా.

పరిచా! ఆమ్మా మఱిమఱితలంచుకొని యేడ్చుటచే నీతమ్ములు లేదీవ,
త్తురా చాలుచాలు రాజుగారిడిగిదానికిసమాధానముచెప్పుము,
సుధేష్ట! (విచారింది) నాథా ఇదేపదమూడవదినము.

(అందరువిష్కృమించిరి)

చారులు (దుర్యోధనునిరంగమునకు ప్రవేశము.)

చారు! తే! దండములుమీకుకౌరవా! ధ్యక్షమేము

దుర్గమంబులుగుహలును! దొనలుశిఖలు
కనములునుపల్లములుపొదల్! గాంచిగాంచి
విసిగిలిమిపాండుసూనుల! వెదకివెదకి॥

కాశేంద్రా మేము చెట్టుచెట్టు పుట్టపుట్ట గుట్టగుట్ట మిట్టమిట్ట వెదకి
వెదకి పాండవులజాడ దీయజాలక చిట్టదినంకొక్కయెడ నరదం
బు లరిగిన త్రోవబట్టి పోవ పోవ ద్వారకకుజేరితిమి యచ్చట
కూడ పాండవులజాడా దెలియని కలంబున తిరుగవెడలి సకలజీ
శంబులు గలయుం దిరిగి తుదకొక్క విశేషంబెట్టింగి సు-తోషంబు
గా చేవరినారి నప్పిధికి వచ్చితిమి॥

దుర్యో! మీరెఱింగినవిశేషంబెయ్యది.

చారు! ఆ! వె! అధిపవిరటుమఱియో! గీచకునియొక్క-

కోమలాంగికతన! గుట్టుమీర

సర్ధరాత్రివేళనడచిరి! గంధర్వ

లాయుధములపనుల! జేయకుండ!

ఇంకొకవిచిత్రంబుగలదు అదియెద్దియన శిరంబును కరచరణంబులును
దొక్కలోనికి జొరద్రోచి పీనుగు నొక్కముద్దగాజేసి యతని
తమ్ములం దొక్కనినైన బీజువ్రాసిన యారాత్రియే ధారుణీస్థలం
బున కప్పించి గంధర్వలగిరిని విటిమి యవ్వరటుండు మనకు
పగవాడగుటచేతను అతండుపడతి చింతాక్రాంత స్వాంతుండగు
టచేతను సాధించుటకిది సమయమని యీసంగతిం దేవరవారికి
విన్నవించ వచ్చితిమి మీదమాకేమి యాసతిచ్చెదరు||

దుర్యో! (తలయూచుచు) చారులారా మీరుమార్గాయాసంబుచే
బడలియుండితిరి గాన మీరిప్పుడిండ్లకేగి శ్రమదీర సేరేయినిద్రించి
యెల్లి ప్రొద్దుపొడువకముందేరండు||

చారు! చిత్తము. [చారులునిష్క్రమించిరి.]

దుర్యో! యోధాగ్రేసరులారా వేగులవాండ్రు వచించిన దెల్ల
వింటిరిదా.

భీష్మా! ఆహ! వింటిమి.

దుర్యో! (యోచించి)

కం! హలధరుండు! శిల్పమునుపొరి

బలుమునుభీముండు! సమానబలులిలలోన

నలుపురుభుజ! బలయుద్ధప

గులావీరిలలోన! నొండొరులకనిజయమా ||

ఈశిల్పరీతిను సమానమగు భుజబలము కలిమిగలవా రివ్వనుం
ధరిలో నెచ్చట వెదక్కిను గెనుబడరు శిల్పనకును బలరామునకు

ను కీచకునిజంప నవసరమేమిగలదు ఇదిగాక నారిర్యును చాలా దవ్వలనున్న కారణంబున కీచకుని కొఱకిచటికి వచ్చుమాట కల్లయని మనోదృఢముగా జెప్పవచ్చును [యోచించి] దీనికింత యోచన యేల మనశాండవులే ప్రచ్ఛన్న వేషంబులచేత నామత్స్య జేశంబునందు తలదాచుకొనియుండిరి ఇందుకునందియనులేదు!

కం॥ ఎందుకన! గీచకుండతి

సుందరిచౌపదనిగోర॥ జూచికొఱకొఱ

గంధర్వుబేరి మారుత

నందనుడేసింహబలుచ॥ ఇంచెనుజూడన్.

అట్లుగాదేని గర్వాంధులగు కీచకప్రకిరింబు నణంచనేరికి శక్యమగు ఇదియటుండ భీష్ముండు చెప్పినశుభలక్షణంబు లాదేశంబుననే గలవనివిందుము ఇప్పుడు మనమవ్వొరటుని పురిబాహ్య ప్రదేశంబు నంగలయతని గోధనంబు గ్రహించితిమేని యదియెఱిగి ధర్మరాజు తమ్ములతోనహ బఁతెంచు వెంటనే॥

తే॥ నమయభంగంబువారికి- సంఘటిలుట

దెలిపినుతిరననాసంబు. సుపవబంపి

యదురు లేనిబీరంబున- నిర్భతి

నెల్లనేలుచుగీర్తిస- మృద్ధిజేతు॥

ఇదియటుండ నమ్మత్స్యదేశంబున పాండవులు లేకున్న విరటునిపురంబునగలవెల్ల జూరగొందము మనకెట్లైన లాభంబేయగు మీద నిందుకుడను నుద్యోగంబునేయుడు.

కర్ణ॥ దుశ్శాసనా, భీష్మ, ద్రోణ, కృపా శ్వేతామలాదిగాగల యౌధులెందఱోయుండగా నీసభాస్థలమందు రాజుగారికొక్కరికి తక్కు యాట్టియై క్తి యింకెవ్వరికై నదోచెనా శహబాష్ ఆవగింజంత యవకాశమున్న కొండింతి యూహజేయగలవాడు గనుకనే ను

యోధనుడను సార్థకనామము జెల్లినది.

దుశ్శా! ఉ॥ సాధుతనంబున స్వీరటు-సన్నిధిదైవ వశంబుచేతనో!
రాధకుమార యీకురువర- ప్రభుడన్నటులందెయున్ననీ!
యోధులలోన నొక్కఁజను- యోధనుబుద్ధిబలంబు మేధవృ!
దీప్తిధులఁజేర్పరంచు బృధి- వింబొగడందగు నెల్లభంగులక॥

కర్ణ! అబద్ధమేమియున్నది.

సుశర్మ! (లేచినిలచి)

లే! రాజరాజేంద్ర కీచకా- గ్రహుడునేడక॥

నామకేక యపాఘ్నర- వోడుగాగ॥

వచ్చినాతోడఁ బోరియ-ల్పజయమంది

బోయెనాడతఁ డొకడై నఁ- బోగలండ్ల॥

నన్ను మున్ను భంగపఱచిన సింహబలునితో నంగరము సమకూడకపోయి
నది ఐనఁజూపు మిగిలిన దేమిటి యతనిమఱియెదుగు విరటునిబట్టి
కడుగానిజెట్టి సప్తాంగంబులఁ జూరబట్టి దెచ్చుటకు నతనిగోగంబు
లనెల్ల కొల్లగానొట్టి మనదెనకు మరల్పుటకును అంకుకవిరటుం
డడ్డపడ నచ్చోపాండవులఁ గనుగొనుటకును నేనేచాలినవాడను.

కర్ణ! (నిలచి) సందేహమేమి యీపనినెఱవేర్చగలవాడవు నీవుగాక
యీనభాస్థలివింకెవ్వరుండిరి. [దుర్యోధనుని దెసఁజూచుచు] రా
జేంద్రా యీసుశర్మ చెప్పినంతచేయశక్తిగలవాడు గాననిక్కా
ర్యసఫలతకై యితనినేబంపుటచితంబగు నై ననమిమును తక్కి
నరాజులకును కెద్దియిష్టమో యట్లనేసేయబూనుదు.

భీష్మ! దుర్యోధనా యీరాధేయుని వాక్యంబమోఘంబు నీవిప్పునినె
ఱవేప్పుట కీతిగర్తనాధునకే సెలవొసంగును.

దుర్యో! నీ! దుష్టసేనాకర్ణునొడ్డవాక్యంబుల

కీసభాసదులు స్మృత్యుత్తైరి

బలఘులెల్లను దెండుఘాయలు గాబున్న

మొండటఃసుశర్మని బలంబు
బహుపాదహస్తాః ప్రమిని గోవులనుబట్టి
మత్స్యేశ్వరుడు శౌర్యమహిమపెలయ
నేసలఁగైకొని చెచ్చెరిసీసుశ
ర్మనుదాఁకుపేఱుగా మనబలంబు॥

తే॥ గీ॥ నవమిరోజున గోగ్రహణమునకిరిగి

కొన్నిటినిబట్టగా సంతఁగుంటినుశులు

కయ్యమునరిప వత్తురు- గానవారి

నరయఁగావచ్చు వసముల- కమసవచ్చు॥

(సుశర్మనుజూచి) సుశర్మముందు నీబలంబుతోనడవుము.

సుశర్మ॥ చ॥ ఘనము గడుందుభుల్ మొజయ-గాఁజనిమత్స్యపురంబుముట్టడిం

చినవిని యవ్వెరాలుడట- చివ్వెయొనర్చగివచ్చెనేని యా

తనిజెడకేలగట్టి పడి- దన్నెదగ్రొవ్వడగంగ మొత్తెదగ

మునుపటివైర మీఠఱిన మోఘముగాఁ దెగదీర్చిగాంచితః॥

భవదాజ్ఞాబద్ధుడ నీదేవోయివచ్చెద.

[సుశర్మ బలముతో నిష్కర్మింపుచును.]

భీష్ము॥ (తనలో) ఏమిపీకఁగ్ల కావరము యీసభాసమలందఱును యెం

త్రెవెలిపిగలవారలు పాంచాలితోనహా పాండవులొచ్చరించు గూఢ

చర్యవత్సరింబాసాంతింబయ్యెనని యియాఘానంబునందొక్కండై

న దలంచక సుశర్మను దక్షిణగోగ్రహణంబు కొఱకంపనతండుపో

యె నై ననుభర్తావర్ధతివర్ధతియనునట్లు పాండవేయులను వారిధర్మ

మే కాపాడుగాని యొరులగాపాడగలరా యీవిషమవత్సరింబా

సాంతంబగువరకు వారలను ధర్మదేవత వేన్నదన్నియుండ నీక్రూ

రాత్తులుకనుగొనియుండిరా॥

దుర్యో॥ దుశ్శాసనా మీరు పాండవులని మనముసహించ భీమాజాన

నకులనహదేవులు వత్తులై విడివడ ధర్మజాంకుశనిహితచే మరి

ధర్మవాశముఃశుభస్థులై తిరుగనందతునరణ్యమాగ్ధముబట్టిపోక యె
దితించి మనపైకియధమున కరుదెంచెదరా బాగుగాయోచించుము
దుశ్శా॥ అన్న నుయోధనా. యిందుకై సందియపడఁదగదు. ఎందుకం
టిలేని. ధర్మజుడధర్మమార్గంబు చేలభించు మహేంద్రపదివినైనను
తృణముగాఁ జూచి పీనజేంచువాడుగాని యాశించువాడుగాడు.
ఇనియటుండ.

అ॥ వి॥ దినకరుండుకైజా తేజంబుదొరఁగిన!

నగ్ని చల్లబడిన నబ్జవైరి!

వేడిఁబూనెనేని పడినడిధర్మండు!

ధర్మపునుదొరంగఁ దలఁచఁజెపుడు॥

దుర్యో॥ ధర్మరాజధర్మమునకురాడేని తిరుగబదిరెండు వజ్రపంబులరణ్యవా
సంబును ఒక్కయేడజ్ఞాతవాసంబును వారికిచేకూడినదే

దుశ్శా॥ చం॥ కురుకులనాధ మీకుగల కోరికదీరకపోను గాక స
ద్వరబలధైర్యశాలులకు భాగ్యముభోగ్యముగల్గుగాక మీ
యిరవుననుండు భీష్మగురు లెప్పుడువైరులనెఱ్ఱుగాక త
త్తరబడుగొల్లవానిమది దల్చెడువారికి కీడుగాదొ కో!

రాజేంద్రా యిప్పుటికాసుశర్మ విరటునిపురిచేరువకరియుండవచ్చు మ
నమిచ్చోగాలయాపనముజేయక తగువారిఁగూర్చుకొని యుత్తర
గోగ్రహాణునకు కదలిపోవలయుఁ గావునకొల్వజాలించుము.

దుర్యో॥ నీనీమాటలసందడిచే ముందుకార్యాలోచనమరచితి నికగొల్పు
జాలించెదను (అనిలేచి) భీష్మద్రోణకృపాశ్మథ్థామకర్నాదియోధు
లారా. మీరుశ్శృంగనారూఢులై శస్త్రాస్త్రపాణులై సంగరొస్తు
ఁబులై వెడలిరండు

భీష్మపలు:— మేముయుద్ధసన్నద్ధులమైముందునడచెదము.

(అందఱునిష్క్రమించిరి)

(సుశర్మ. సత్యసేనుడు విక్రమసేనుడు శేవకుడు ప్రవేశము.)

సుశర్మ! శేవకా! విరటునిగోగణం బేమూలనుండునో.

శేవ! చిత్తము చూచినచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును. మరలచో వెళించి)

శేవ! విరటుని గోధనంబావనంబున కీశాస్యమూలగా గనుపించు వరి
మళ్ళలోనున్నది.

సుశర్మ! సత్య సేనా!

తే! విరటులమ్మలముపుర ! నన్విరటుగూడ

యేనుబెట్టులిలేళ్ళవై ! శేగిజంపు

రీతివిక్రమలీలఁబ్ర ! భూతిమెఱయ

క్షణములోభద్రమునకున ! ర్పణము కేతు

విక్రమ! తే! ఓత్రిగర్తాధిపతినాని ! కాశబాణ.

వర్ణముననన్విరాటుని ! వరకుమార

వర్ణమునుబట్టిబొరిగొను ! వాడనమన

వర్ణమడ్లముచ్చిస ! వనలఁజాల !

సుశర్మ! సత్య శేనా! నీవీశేవకుని వెంటగొనిపోయి గోపకుల నెల్లరఁబట్టి

కొట్టి గోవులబట్టుము. విక్రమ సేనా! నీవు దగు నేవరఁగూర్చుకొ

ని ముందునకువుము, నేనును వెను వెంటవచ్చెద.

సత్య! (విక్రమ సేనుడు) అలాగేపోవుచున్నారము.

అందఱు నిష్క్రమించిరి.

[వధమాంకము సంపూర్ణము.

ద్వితీయాంకము ప్రారంభము.

విరటుడు, కంకభట్ట, శేవకుడు ప్రవేశము.

విరటు! కంకభట్టా! గోపాలునియొకనిఁ గోవులసవత్సయాలముగా నేటి

దెన్ము నిఁజంప నశుదురాలేదు, కారణంబేమో తెలియదు.

కంక! (యోచించి), రాకేంద్రా! ప్రాస్తుబొడువకమున్నే గోవులఁ బో

డితెచ్చెదనని పోయినగోపాలుఁడు రాకుంటుమిటాడు విరోధములే

వచ్చి కేమో హానిసంభవించియుండునుమహా.

(అంత విరటుడు యోచించుచున్నాడు) (శేవకుడుదిశలఁజూచి)
శేవ! భూపాలగోలాపాలుఁడు రోజుచు తొందరగా దేవరవాళి నన్నిదికి
వచ్చుచున్నాడు.

విరటు! ఆహా! ఏమియీవిచిత్రము నిజముగా నీకంకుభట్టు చెప్పినంత
యే జరిగినది.

(గోపాలుఁడు రోజుచు) రాజా! నమస్కారము నాశరీరము కంప
మెత్తుచున్నది నోటమాటరాకున్నది.

విరటు! ఓరిగోపాలా భయపడకు శాంతిబొందుము, నీవెక్కడినుండివచ్చు
చున్నావు.

గోపా! నేనా వృకుఁడేవతబారినుండి తప్పించుకొని,

విరటు! ఏమిరా! దేవామితెలియున మాటలాడెదవు, గోవులఁదోలుకొ
నివచ్చితివా?

గోపా! గోవులా, గోవులా, మనకెక్కడివి గోవులు (అని నిట్టూర్పు వి
డుచును.)

విరటు! గోపాలకా నీకేమి యుపద్రవము వచ్చినది, కొంచెము శాంతిం
చుకొనిచెప్పుము.

గోపా! మనగోధనంబు బట్టుటకు తగుపరివారముతో నుశశర్మవచ్చినాడు.

విరటు! (ఆశ్చర్యంబుతో) ఏనుశశర్మ.

గోపా! ఏనుశశర్మా, ఎఱుంగరాదుమి, ఆనుశశర్మ, దుర్యోధనునిపేరేపరా
వల్ల ఊరికిదక్షిణ దిక్కుననువచ్చి అదిశేఁగల పశుధనంబుఁ జూరబట్టినాడు

విరటు! శా! ఎట్టెట్టిమునునన్నెఱుంగఁజెల్లిగ | రేకుండుగర్వాంధుడై

పట్ట బాకడనున్న గోవులనుజే | పట్టఁగఁదాఁజూచెబో |

శెట్టిరంతుఁడలంచిమున్నదనె | జింగల్లుభగంబునీ |

పట్టంబోవగి నెట్టియే మొగమతో | వచ్చెఁజామికొమ్మటా |

అట్టిగిర్తల నాప్రతాపాగ్నియందు బూర్ణాహుతిగాఁజే యుకార్యము
నేటికేచేకూడినది (అని శేవకునిజూచి) శేవకా తనుతనుపరివారంబులతో

యుద్ధహియత్నై యుండుడని మనదండనాయకులకుజెప్పి శస్త్రాస్త్రస
మేలింబుగా నాయ రదంబు దోనిడ్కొ రమ్మని సారథికి నియమింపుము.
శేవ! ఆయ్యా చిత్తము. (నిష్క్రమించి కొంతసేపటికి మ
రల ప్రవేశించి)

శేవ! భూపాలా మనవీరసేనుడు సత్వరంబుగా నాలగాఁపరులఁ దోడుకొ
ని తిమసమ్ముఖమునకు వచ్చుచున్నాడు.

విరటు! తే! శేవకాక్షైరులకువీర - సేనుఁడోడి

వచ్చెఁగాభయపడిగోప - బాలకులను

దోడుకొనినోయిపగతులఁ - దుగ్ధిల్లడంచ

కిప్పురముజొచ్చెనాశౌర్య - హీనుఁడుగుచు!

ఏదీవీరసేనుడు, ఏదికనుండి వచ్చుచుండెను.

(వీరసేనుడు గోపాలకులు ప్రవేశము)

వీర! రాజేంద్రా! నమస్కారము.

విరటు! శుభంబుగాక, వీరసేనా హర్యక్షబలుఁడఁగినవెంటనే యెం
త విపరీతము సంఘటించినో వింటివా.

వీర! కం! మనుజేంద్రకన్ధపుటముల

వినుటయెగాదింకఁగనుల- విస్పష్టముగాఁ

గనివచ్చితిమాటలతో

క్షణమాలస్యంబుసేయఁగాఁ- దగదింక.

ఆసుశక్తుఁ డమితబలవికామాపేతులగు సైన్యముతో జనుడెంచి దక్షిణం
బునంగల గోవులబట్టనని జూచి యీగోపాలకులడ్డ పడనెట్లు సెలగోల
ల ఏవులువ్రోయ్య లగునట్లుగొట్టెనో జూడండి

విరటు! (చూచి) ఆహానాడెంత మూర్ఖుఁడు కానిమ్ము పిమ్మటజరిగినదేమి

వీర! ఏమియున్నదిఈగోపాలకులబట్టికొట్టి పచ్చెపుదోంగ రీతినాల్మంద
నలఁదోలుకొని పోవుచున్నాడు. నేనదికన్నులారాఁ గాంచి మనసే

నలయుద్ధసన్నద్ధులై యుండ నియమించి శతృసంహారమునకు గా

శనిన చారనన్నిధ కేవల విన్నపింపవీరలఁ దోడ్పాని వచ్చితిని.
విరలు! (గోపాలకులఁజూచి)

కం॥ గోపాలలారమాపరి

తాపంబులుమానిచింతి- దగులకుడింకె

యూపా ర్తునాసుశర్మను 1

దూపులచేనలనిబలము- ద్రుక్కుడఁగింతుక 1

మారిణుమాత్రమైనను చింతిలవలదు వీరసేనా మనసెన్నమెల్ల సఁ
గరోన్ముఖులై యుండిరా.

వీర॥ కం॥ మనసై నికులుత్రిగ శ్రే

శునినామమువినుగనమర- శూరభవలయక

గనుపట్టి పెండ్లికరిగెడి

మనుజులవలెబయనమైరి - మతులింపారక 1

విరలు! వీరసేనా! మనయోధులలో నెవ్వరెవ్వరు పయనమై వచ్చుచుం
డిరి.

వీర- తే॥ లోకముల్వొగడఁగితా నీకుడమిత

బాండుమదిరాస్యఁడతిల్లై ర్యవరుడుసాహ

సుండునాసూర్యదత్తాచ్ఛా యుండునమర

లీలఁదగుసాధనములతో లేచినారు 1

మీయగ్రనందనుండగు శంఖుండాచిగాఁగల యోధాగ్రేసరులెల్లరు
వైరిసుదాపహవిక్రమోల్లాసితులై, పగవారిబలమునుబట్టి పరాధపించుటె
ప్పుడోమునుచింతతో ప్రాణములమీద నాసమాని యుద్ధసన్నద్ధులై రా
జధీనినిర్భీయున్నారు దొరవారి పారథియును శస్త్రాస్త్రసేవలంబుగా
నరదంబు నలంకరిచుకొనివచ్చి తమరాక కెడుఱుజూచుచున్నారు.

విరలు! అటులైన మేముమా వెంటనే బయలుదేరెదము, సైన్యమును
మాండునడచునట్లాట్టాపింపుము.

వీర॥ చిత్రము, (వీరసేనుడు నిష్క్రమించును)

కంకు! (సవనో) ఈసమయమందు నాకును సంగరోత్సాహము గల్గుచున్నది ఏదోమొకయుక్తిబన్ని వీరివెంటబోవయత్నించెదను. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా.

అ! వా! అప్రవృద్ధ్యనెల్ల-సభ్యసింహిస్తవ
యోగమంద్రకముగ-నెక్కమాని
చేతిబట్టివాడ-నీతిజీనింటిలో
యునికీతగదుంధిము-బయలునాకు ।

మీరును మీబంధువులును యుద్ధమునకరుగ నేనింటికడయుండుట దిగదు. నాకునుతగినరథంబొకటి తెప్పించుము.

విరటు! తే!గీ! ధాతుణీశులకనిసేయ-దగునుగాని

సత్యవాదులుపుణ్యలు-శాంతచిత్తు
లాగమజ్జులుభూరిద-యాపసులగు
ధన్యులగుబ్రహ్మణులగిది-దగునెబూన ।

కంకు! తే!గీ! పరశురాముడుమున్న సం-గరిమునందు

నిరుపదొకమారుధరగల-సృపులనెల్లఁ
బట్టిపడగొట్టిర కప్ర-వాపములుగఁ
జేసినాడనినవెను-స్థిరతెమిర ।

అజామద్గి! బ్రహ్మణోత్తముడుగాడా? ఐననుబలపరాక్రమములఁబట్టి యాతనిక్షత్రియోత్తముండనుటకు సందేహమా! నేను యుద్ధమందంతగా నిపుణుడనుగాను, కాకున్నను ఈపురిలో నన్నుమించినమేటి మగలింకా మువ్వపండితి వారిని వక్కాణించిచెప్పెద.

విరటు! శలవొసంగుము.

కంకు! తే! వలలుడసమాసభుజబల-కలిమిగల్గు

మంచిమగఁడుబామగ్నింధి-నంచలేరు
ప్రభవమందునవైరు-లపాలయముని
సమృద్ధువినుముళంత్రీపాలు-డమితలుడు ।

మున్న వీరిమువ్వకిబలపరాక్రమములు కొంతవరకే నెఱింగినవాడ
వివుడు వారాలోహణములేయఁ దగినవిధములంపి సంగరంబునకు వో
డ్కొనిపోవ మేలుచేకూతుగావున నానూతునమ్మి యట్లు నీయుము..
విరటు! ఆలాగే శేయనొడంబడితి (అని బ్రాహ్మణునిచేసఁజూచి) బ్రాహ్మ
ణోత్తమా! సింహబలాదుల యుత్తరక్రియలీడినమున జరుపవలసినదా
నినంతఃకు నుత్తరనిచేవలయు పదార్థ బులెల్ల దెప్పించి విరిగించుడు.
[బా! ఆలాగే జరిగించెద.

విరటు! మేమిక సంగరమున కరుగుదుమా.

[బా! మీకు శుభమగుగాక, త్వరితగతి విజయముచేయఁడి.

(విరటుకు తమ్మునిజూచి) శతానీకా! యీశంకవలల దామగ్రంధితం
ప్రీతాలులకు నాల్గరథంబుల నాయుధసమేతంబుగా త్వరితగతి దెప్పిం
చుము.

శతా! భవదాజ్ఞాబద్ధుడ. (నిష్క్రమించును)

విర! నీ! శేవకానీవతశీఘ్రంబుగానిక. వరసుకుమారుఁడు త్తరకుమారుఁ
గనుగొనిపురికిదక్షిణమునఁగలమన । గోధంబునుబట్టిగోపకులను
గొట్టిగోవులఁజూరగొనిపోయెడిత్రిగళక । పతిసుశర్మనుగొట్టిపశు
ధనంబు

బురిఁజేర్చువరకునీపురముసంరక్షణ । మతిజాగ్రతగఁజేయుమానుచు
నేను

శే! చెప్పినటంచునతనికి జెప్పివేగ

కంకువలలాంకుదురగతి తుకునిగోప

కులవరోత్తంసకునితోడ గలసిమమ్ము

గలయ వెను వెంటరమ్ముచ క్కంగఁబామ్ము ।

శేవ! చిత్తము పోయిచెప్పి వచ్చెన, (అనునిష్క్రమించును)

(కంకవలల దామగ్రంధి తంలీ)పాలులు పుివేకము)

కంకు! వలలుడా మనమీపల్లమందు గూర్చుండి. విరటున కెద్దియైన నహ

యము పొసగనేని, వెంటనే పడగిడిపోయి ప్రతిపక్షబలంబును జరి
మూర్ఖవలయును గావుననీవు బాగుగాఁ జూచుచుండునుమీ.

వల! చిత్తిము.

(సుశర్మ రణభేరి వేయించుట)

వలలు! ఈయధ్ధభేరి భాంకారముచే నాశేరిరము పులకరించుచున్నది. ఏ
దీ నాగదాయుధము. (అనిలేవ యత్నించును)

కంకు! శలలుఁడా కూర్చుండుము. ఇదిసమయముగాదు, నీవేసంగ్రామ
భీముండనను కొంటివా. నీవెవ్వండఁ జ్ఞప్తికిదెచ్చుకో.

వల! నేనా, (యోచించి) విరిటుని వంటలవాఁడను, ఏరావేశముచే నా
సంగతినిమరచితి, నీతప్పుచిమించండి, (అనికూర్చుండును)

వల! ఏమీ, యీసంగ్రామములకు దాడికాయవలె రాలుచున్న
శిరంబులన్నియు మనవిరోధుల వేయగునా.

కంకు! తథాస్తు

(భేరిమోగును)

వల! ఉలికిపడి.

తే! వైరియోధులలోననవకోపికో!

మాధ్యులగువాగుతమపైస్య ముగఁగఁగాంచి!

వీర నేమనినానాస్త్ర ధారిములప!

నతఁడుమరలరథింబెక్కె సతరియముగ!

మనవీరనేనునిపైకి నొక్కపెట్ట శత్రుసేనాధిపతి యగ్రవికృమనేనుఁడు వెలు

దలుగాఁగల వారిలడ్డఁడినల్లు గిన్నట్టుచున్నది నేనువీరనేనునకి నహా

యముగాఁజూపెద.

(అనిలేవ యత్నించును)

కంకు! తాళుతాళు క్షేణముననుసరింప నీవు మరచుచుంటివేమి, తొం
దరించు.

వల! ఆవునవును (అనికూర్చుండును) (భేరిమోయుట)

వల! (దేరిపారిజూచి)

తే! ఆత్రీగర్తాధిపుండు మత్స్యవనీశుఁ

దాకయు త్యాహమువ్పంగ భవజమురధము!

సశ్వములనేలుగూర్చి వత్సార్తి నోడఁ

విరటువకుఁడోడుబడనిచే వేళనుము॥

[అనిలేవ గమకించును]

కంఠః తాభుతాభు, కొంచెమునిదానించు, ఇప్పుడేమి జరుగుచున్నదో.

పలః [పారజూచి]

మ॥ మనమజ్ఞేయ్యశ్వరుండి పునశ్చందనముపై మధ్యందినాదిత్యభా॥

తినిజూడంగనుపట్టికేలగదను ద్రీపిఁపఁగాబట్టిగో॥

కుననైరింగదియంగదుంకిజదియం గొట్టెరథాశ్వాశినిం॥

పాసరఁసంగరముందుబాహుబలద ర్పిత్యాహసంరంభుడై॥

కంఠః తర్వార

పలః [చూచి] అ॥ అ॥ ఆసుశేర్మపిరథుఁ డైభూమియదూరగా॥

దుమికిగదనుకేల నమరిచికొని॥

విరటుమిదఁగదియు వేళకునుదిరాను॥

నాదిసోదరులు సహాయులైరి॥

కంఠః అటుపిమ్మట

పలః (చూచి)

తే॥ అంతలోనుఁదిగ ర్తభూ- కాంతునకుచు

యోధాగులతిసంగరో- ద్యోగి మొప్పు

దోడుపడనొందోకులుడై ర్వి- ధుర్యులగుచు

గదియరాసుకులంబయ్యె- గంక భట్ట॥

మనరాజుగారు నుశేర్మచేపిడుగులనంటి యడిదపుడెబ్బలుతిని మూర్ఖు
బోయినట్లుగనన్పట్టుచున్నాడు నేనిప్పుడుబోయిరాజుగారికిసహాయపడియెద
కంఠః తాభుతాభు నేనొక్కసంగతిఁదెల్పెద నదియెద్దియన పాండవులిం
దుదాగియుండిరను సంశయంబుచే ధృతరాష్ట్రునియనుమతిఁబడసి వారిగ
నుగొనుతలంపుగల్గి గోగ్రహానాథున న్నితిగ ర్తశ్వరుండుబంపియుం
దునేమో యనియొకయూహబోడమిసది॥

దామ! వానికట్టిదురుద్దేశ్యముగల్గుటకలెక్కగాదు

కంకు॥ ఇదియటుండ నాదుర్యోధనుడుకూడా మిగిలినయోధులఁ గూర్చుకొనిమనలఁగనుగొనవలయునని రేపునచ్చునేమో

తంత్రీ! అవును మనరాజుగారికి మనమందఱమిచ్చటనుండ గానంతయైన భయముగల్గదు కొంతదనుక నింకానేమేమిజరుగునో చూచుచుండరా దాయింతలోమిగిలినదేమిటి.

వల! (కోపముతో) చూచిచూచి కన్నులొట్టబోయెను అదుగో మన విరటునిబట్టి పెడ కేలఁగట్టిపట్టుకొనిపోవుచున్నారు పసిమిగిలినపిమ్మట మన బలమేమిచేయను పాడుచేయనా.

దామ! (చూచి) విరోధులకు చిక్కుబడఁగదావిరటుఁడు వలభాషి దేనుంచినమయము

• కంకు॥ (చూచి) తే! మనముమత్స్యేశ్వరునినాశ్ర- మంటునందు
బ్రతకిశీపముతోనున్న - వారమతని
నుగ్రవైరులపాల్పడ- కుండఁజేయు
సమయమిదిగానమువ్వరు- జనుడివేగ॥

మీరవిరటుని విడిపించిరందు మీకుశుభంబగుగాక.

వల! (చిరునవ్వుతో)

చం॥ విరటునికట్లనూడ్చెదవి- వేళముతోబసులన్మరల్చెదఁ
గరకరినాత్రిగ ర్తపతిఁ- గావరముందొరంగఁదన్నెదఁ
స్థిరముగఁగాల్చలంబులన- శేషముగాఁబొరిగొందునమ్ముదఁ
బొరయఁగనిందునిల్వడుబ్ర- యోజనమేమిటి వీరితోనిటఁ॥

కంకు॥ వలనీవుతరువుబెఱికికొని యరువడిగాఁబోతివేని వైరిబలంబునిన్నుగాంచి వృకోదరుండని తెలిసికొందురు వెంటనేమనకు మోసము సంభించును గావున నీకవలలఁ జక్రరక్షకులుగాఁ జేసికొని శరశరాసనాద్యాయుధవ్యాపారంబుతో విరోధులఁ దునుమాడి విరటుని విడిపించుకొనిరిమ్ము.

వల! అంతవలలుఁడు రణరంగంబుంగాంచి ఆశ్చర్యంబుతో

ఉ॥ మిక్కిలిచిత్రమయ్యెనుని- మేషముక్రిందటర క్తవార్ధిబెం

పెక్కుఁడుఘోరిగుంగియును- తేమొకోయట్టులఁదోచెనియ్యెడన్

దక్కకఁజూడనాదివన- నాధుఁడుపశ్చిమదిక్కుగొంకని

పైక్కుఁడుసాంధ్యరాగతతు లెల్లెడగ్రమ్మెనునొక్కపెట్టునన్

దామగ్రంధి లింతిసాలా మనవిరటునిచెరబట్టి నతిగర్తనాథునిబట్టి క
ట్టితిరుగవిరోధిని విరటునికీస్వాధీనపరచివ త్తమురండి

(అందఱునిష్క్రమింతురు)

(సుశర్మ సత్యసేనుఁడు విక్రమసేనుఁడు శేషకుఁడు ప్రవేశము)

సుశర్మ॥ తే॥ అమితబలవిక్రమోపేతుఁ- డైనమత్స్య

నాయకునిబట్టికట్టిర- ణంబునందు

నిగ్రహించియుభగవద-నుగ్రహమున

విజయమందినవారమో- విక్రమాధ్య॥

స్వామికార్యంబుకైమానంబునపేక్షించి ప్రాణంబులపై నాసమానిపో
రాడిన మీకుతగిన సన్మాములు రేపుజేయువాడను, ఇకనీమత్స్యశ్వరుని
గురించి ముందు సేయదగిన కార్యమెద్దియో మీరెల్లరుయోచనజేయుడు
సత్య॥ రాజేంద్రా, ఇండనంబున కండకోఫ్ఫచే గండుమీరినయీమత్స్య
భూమండలాధిపుని దండధరుమందిరంబున గాపురంబుండ బంపుటదక్క
నింకేమి యోచనగలదు

విక్రీ॥ కం॥ ఆయుధహీనులున్పుతులను ॥

చాయూర్యులుడేలుపుచుందు - రదిమిశ్యగమి॥

రీయెడఁజేయగఁజెల్లెను ॥

న్యాయముమించంగరాజ - నరులకుదగునే ॥

విరోధి చేజిక్కినప్పు డఫలలోకము మెచ్చునట్లు సన్మాముజేయుట
యేమంచిది.

సుశర్మ॥ కం॥ ఈవిరటుఁడుతోలిసనువీ

రావేశముచేజయించి- యవమానించె

గావుననీసమయంబున

దైవికముగఁజెక్కె-వదల- దలచుటనగునే

విక్రమసేనా, నీమాటచొప్పున నేనిప్పుగతుని విడిచితి నేని నాపగదీర్చు
కొనుట కవకాశము గల్గినేరదు. (అనిసేవకునిజూచి)

తే॥ శేవకాసత్వరగఁబోయి- యావిరాటుఁ

బట్టుకొనియిట్లు పెడకేలు- గట్టియిచటి

కీడ్చుకొనిరమ్మ పశువుల- నెల్లమనపు

రమ్మమార్గముఁబట్టించి- రమ్మపొమ్మ

శే॥ చిత్తము. (అంతశేవకుడు మెల్లగాబోవుచున్నాడు)

విక్ర॥ తే॥ వేగబడనేలనామొల- వినగదయ్య

దైవవశమునవైరులఁ- దగిలిగొట్టి

నారమనిఘోర మొగినేయ- న్యాయమగునె

కీర్తికరమగునదియె- తిగిర్తనాధ

సుశర్మ॥ నాకుగీర్తితో బనియేమిప గతుడుఁపట్టుపడినపుడు కరుణచేతిరుగ
విడిచితిమేని తుదకు వ్రాణాంతముకూడ రావచ్చు నీవునామాట కడ్డుచె
ప్పవలదు.

విక్ర॥ తే॥ ఇట్టియెడశీశువుచువీడు- లేయుదార

చిత్తులగువీరవర్యుల- కుత్తమంబు

గానకారుణ్యమునకీజ్ఞ- గాననాటి

లేడునామాటవినుమింక- మీదఁజేవ

(శేవకుడు విరటుడుపైవేశము)

(సుశర్మనిలచి హేళనగా) ఓహోవిరట మహారాజులవారా, విజ
యముచేయండి ఎంతకాలమునకు దర్శనము, దొరవారెప్పుడును పగవా
రికీపట్టుబడువారు కారుకాబోలు

విరటు॥ నీవలె పరులగోవుల దొంగిలవచ్చిన దొంగనుగాను నాదేశమును నాగోవ్రజంబును గాపాడుకొనవచ్చిన మహారాజును నేనుదొరను గాకనీవలె దొంగనగుదునా.

సుశర్మ॥ నాచేతనీకు చావుమూడినది.

విర॥ ధనవంతుఁడు తనకరుని బారిఁబడినపుడు చావుగాకమరేమిగలదు

సుశ॥ ఆ॥ఁ ఓవిరాటనీకు - జీవించవలెనని

కోర్కెయుండెనేని-కొంతికొమరు

లీపురంబులోన నేడనుండిరోగాంచి

దెల్పువై తొయ్యసురుఁ- దీతుఁజూడు॥

కొంతికొలము బ్రతుకుపై నాశయుండెనేని పాండవులేడయుండిగో పట్టితెచ్చి యొప్పుగించుము లేదేనివారిజాడయైన జెప్పము అట్లుచెప్పవేని నిన్నుప్రాణములతో విడుచునదిలేకు.

విరటు॥ శహబాష్ నీకుచిక్కితిననుభయముచే నేటికసత్యమాడ నేర్చుకొమ్మంటినా॥ ఆపుణ్యపురుషులగూఢచర్య యెవ్వరికిదెలియును అట్టినుహత్తులే యీపురంబుననున్న నాకేమికొంతి

సుశ॥ పాండవులునిపట్టణంబులోలేరా

విర॥ లేరు

సుశ॥ లేకుగా

విర॥ పాండవులేమాపట్టణంబునందున్నయెడఁిన్నప్రాణములతోవిడుతురా
సుశ॥ నాప్రాణములసంగతి నటుండనిమ్ము నీప్రాణములు నిల్చునంగతి జూచుకో

విర॥ దుర్నితచప్రాణాపేక్షగోరుట నీవంటి శౌర్యహీనులకుగాని మావంటిశౌర్యశాలులకుగాదు

సుశ॥ తొందరదగదు శాంతించు విక్రమసేనా

ఉ॥ ఈవిరటుడు తెంపుగొని-హెచ్చుగఁగ్రేలుటవీనులార వి
న్నావుగదావివేకివలె- న్యాయముజెప్పగఁబూనితొభళా

కేవలపాక్షించితట- గీడ్డుడఁజేసినధించమేలగున్

గావుననింకమీఁదనిది- గాదనిచెప్పఁదలంచినాడవే!

విక్ర॥ చం॥ అననిపనీకులోబడిన- యట్టివిరోధిజంపఁబూనుటన్

శనమునుజంపునట్టితని- సాగగనంపుట చావుకన్న నె

క్కువపనియట్లు సేయుటక- క్రూరతనంబొగిఁజేసిరేని గా

రవముదొరంగుగాకసరి- రాజులుచుల్క- గఁజూడఁరేమిమున్॥

సుశర్మ॥ అట్లులై ననరే శెల్లెవారిసతరువాత విరటునిపని యాలోచితము

(అనిశేవకునిజూచి) శేవకా యీరాజాధమునియిచటవదరనీక యీడ్పు

కొనిపోయి తగినపాశంబులతో బంధించియీరాత్రికి భద్రముగాఁగాపా

చుండుడు.

శేవ॥ చిత్తము—[శేవకుఁడు విరాటుని నెట్టకొని పోవుచున్నాడు]

సుశర్మ॥ చం॥ మనపనిగీరెపాండునికు - మారులఁగన్గొనిస్వామికార్యమున్

ఘనముగఁదీర్చిక్రీన్తినిచో- కాటముగావహింతునా సుయో

ధనుఁడువిరాటుపట్టమున- దాగిరిపాండవులంచుదెల్వఁగా

పునమనమిగుఁజూడమును- ముంబడతుండరువారిలిత్తఁజీకే॥

పాండవులించేగలరని సుయోధనుని వలెనీకెల్లురూఢియయ్యె నంటివే

నియోచించగా విరాటుఁడుమనకు చిక్కు-బడియుపాండవులదండ జూచుకొ

ని బహుగాప్రేలుచున్న చాడని దోచుచున్నది. (యోచించి) ఏమీ యీ

కలకల భటులన ఊర్ధ్వధర్మములు వినబడుచున్నవి.

[తెరలోకలకల]

భటులు ॥ శే॥ ఎవ్వరోవీరవర్షులు- మువ్వగుమన

వీరయోధులపై బడి- విడిదిచెడఁగ

నస్త్రానహ్నులచేవారి- కడ్డుపడిన

వారిదహనంబుజేయుచు- న్నారలిపుడు!

రాశేంద్రా కావలివారిమగు మమ్ము బడఁగొట్టి విరటునిపట్టుకొని బంధ

నము లూడ్చుచున్నారు వేగముగావచ్చి మమ్మురక్షింపుడు

సుశర్మ॥ [చూచి బిగ్గరగా] ఓరీ విరటుని కల్లువిడిపింపవచ్చిన నీవెవ్వడవు వలలు॥ నేనెవ్వడనై ననేమి

చం॥ నిలుముసుశర్మనీబలము- నీటడగించితిమావిరాటు నా

బలముచెలంగబంధములఁ బాపితిఁగవృత్తబట్టఁమ్ము బె

బ్బులిముఖమందుబడ్డవసి- బోతునుబోలినహడవైతి వం

టలనుమదీయనేర్పరిత- సంబునుజూపినరీతిఁజేసెదన్॥

నీవుపౌరుషశాలివైన పోరాటమందు నన్నతిక్రమించి మానప్రాణములు దక్కించుకొని మఱివొమ్ము

సుశర్మ॥ (తనలో) ఏమీ యీవిచిత్రము వాఁడెవ్వఁడోగాని నన్ను పేరె త్తి పిల్చుచున్నాడు [ప్రకాశముగా] సత్యసేనా విక్రమసేనా మీరిందుండిరేని నేనాతులున నొక్కక్షణకాలంబులో యనునన్నిధాన బునకంపివచ్చెద.

మ॥ ఇదిగోవచ్చెదనేనువచ్చువరకీ- వీలాగుబోలంగఁబూ ।

నెదుసంగ్రామమునన్ని మేషమెదుఱి - నిల్వంగనాపిక్కిము

ప్రతితాగ్నికొరగులంగఁజేయఁజిదుగై- బాటిల్లెదాఁడొక్కనీ

వదరులో మానెదనల్లనన్గదియరా- వచ్చుఁజూమినత్వరన్॥

విక్కిమసేనా నేను సత్వరంబుగాఁబోవుచున్నాడ నాశరశరాసనాద్యా యుధంబులిటుదెమ్ము. (అని అందుకొని తెఱలోకిబోవును)

(తెఱలో భటులకలకల)

భటులు॥ ఉ॥ విక్కిమసేనా యీడకొక- వీరుఁడువచ్చితగ్గదిగ ర్తభూ

చక్కిధురంధరుండగును- శక్కుగదాయుధమెత్తిమోదిని

ఓర్వకొపరాకొమప్రకట- బాహుబలంబునబట్టెరాజిలన్

విక్రమహీ నుడయ్యెఁగడు- వేగమెరక్షణజేయరమ్మికన్

ఎవ్వరోమువ్వురు వీరపురుషులందువచ్చి యందొక్కఁడు విరటునిగొనిపోవుచుండె నింకొక్కఁడుగదా యుధంబు చేమనభూపతిని సత్యసేనుని మూర్ఛబుచ్చిపోయె మఱియొకఁడు విరాటునికట్లువిడిపించె అయ్యోవిరాటుఁడు తెప్పించుకబోయెనిక నేమిసేయదుము విక్కిమసేనా నీవిందుతోం

రగారము.

విక్రీ॥ ఓరిభటా ఎవ్వడోయొకమహాబలశాలివచ్చి మనరాజేంద్రుని య
తనితమ్మునిమూర్చిబోగొట్టి విరటునిదోడ్కొనిపోవుచున్నాడట నాబాణ
బాణాసనము లిటుతెమ్ము వేగముగాఁబోయివాసి పొట్టకొల్పవ మట్టుబె
ట్టినచ్చెద.

శేవ॥ ఇదిగోతెచ్చితిని (అనిబాణములీయగా అందుకొనిపోవుచున్నాడు)

విక్రీ॥ మ॥ ఇదిగోవచ్చుచుంటిమానృపతిసీ- వీపట్టునన్నీడకు

న్నదయంబూనకఁజేతిఖడ్గమునమే- సంబాణముల్యాపిమ

తృప్తధరానల్లభఁబట్టికట్టెదఁదిగి- ర్తాద్యక్షునిందోడితె

చ్చెదమిగోధనమెల్లఁజూరఁగొనెదం- స్వేచ్ఛన్నమంజూడుమి

సరవరాధమా మాసుశర్మ మహారాజును విడువలేదుగా నీవుసామం
బుగా విడుచునట్లుచేదు.

వలి॥ ఓరినీవుదూరంబుగా నిల్చి పేరెగవేల ననుదారించిన తరువాత ని
న్నుదండధరుని సన్నిధానంబున కంపుటకీగదాయుధంబు తొందరించుచు
న్నది. నాతోబోరాటమ్మునకు రమ్ము.

[తెరలో]

భటులు॥ అక్కటా వీడెవ్వడోయమునివలె మండిపడుచువచ్చి మనయో
ధవీరుల నెల్లరజంపుటయగాక విక్రమసేనుని శిరోభిన్నముజేసి సేనలెల్ల
బాయలు పాయలుగా విచ్చిపోవుచున్నవి హాసేనాపతి నీవునుమ్మువిడిచి
పోతివిగదా యికమాకెవ్వరుదిక్కు. (అనిపారిపోవుచున్నాడు)

వలి॥ ఉ॥ సంగరమందునిల్చినున- శౌర్యమువైరులమిదఁజూపక

భంగముబొందిసిగ్గువిడి- పాతెదరేలఁదిగర్తనాథుని

సంగతినిల్చిగాంచెడు- సాహసులై విడిపించలేమి

సింగిలులేలన(స్ర)ములం- జేతులఁబూనగ నేలఁజెట్టలై

దామ॥ ఉ॥ పాయలుపాయలై యిటుల, పొరుషులైకడుగ్గీరులై వెనక

బోయదరేల నెక్కడికి॥ బోయదరీరణభూమిబాసిఁ ఛీ

పోయినయంతమాత్రమునఁ బోవు నెవృత్తువుకూడమీవలె
బాయకబోరినట్లెవఁ వచ్చునుసంశయమేలరండికన్

తంత్రీ॥ చం॥ పసరములెల్లనీగతిని॥ బుద్ధులంబెట్టుచుఁబోవుగానియి
వ్వసుమతీమాసవోత్తముల॥ వార్యతశోర్యముమానిభీకులై
పసగలసంగిరంబుండి॥ పాణముపై భ్రమగల్గిపాటబో
వునుడియశంబలంగలియు బొందికిగా నిలు సేయఁబాడియే

మీరుభీరభటులై న యవమానంబునకోర్చి చావునకుజడిసి పాటిపొ
య్యెదరా మీకరింబులంగలవికత్తులయ్యెనేని కదసంబునకు దిరుగరండి
తెడ్లయ్యెనేని సంశయంపక పాటిబొండి
సుశీ॥ (మూర్ఖుడేరితనలో) హోదై వమా మత్స్యసాధుని సేనాసముద్ర
మునుగడచి వెంటలవాడచు బిల్లుకాలువకుజక్కునట్లుజేసితివిగదా నిన్ను
సమ్మకోన్నవానికన్నముదొరికునా ॥ప్ర॥ నన్నుబట్టికట్టినవాడెవ్వడు
వల॥ విరిటునివంటలవాడనగు నేనేగట్టివేసితి బలమున్నచో దెందుకొ
నిపోయ్యు. (అనివిరిటునిదెనుజూచి)

తే॥ గీ॥ ఓవిరాటమహేశ్వరి॥ యుగ్గరిపులఁ
గెల్చితమిమీరుసేనతో॥ గృహముజేరు
జేముమనపశువుల వెంట॥ నీద్విపాద
పశువునచటికిబట్టసి॥ పత్తుమయ్య॥

విర॥ ఆలాగేబోవయత్నించదము.

వల॥ (సుశ్రీ దెసజూచి) సుశ్రీర్నాగర్వభంగమైనదా (అనిచేయిబట్టుకొనును)
సుశీ॥ దీనుండై యుద్ధజయముదై వాధీనము సేనునీబారిబట్టినని యంత
లోనే నధికుడననిపిఁజ్రవీగకు ఇట్టినడమంత్రపుసిరికింతగర్వమేల ఇల్లలికి
ముగ్గుబెట్టగ సేంపడుగుగాదు. (అనిచేయిని విదళించుచున్నాడు)
వల॥ సుశ్రీర్నానీపిట్లు పెనుగులాడితెవని తావుజేరునప్పటికి పాణివాయు
వులతావునదలునట్లుతిన్నుదును బుద్ధివంతుడవై వదరికముందునడవుము
(కంక వలల దామగింధి తంత్రీ) పాల సుశర్మలు ప్రవేశము.)

వి॥ ఓహో! సుశర్మ మహారాజులవారా విజయము చేయుడు ఎంతకాలమునకుదర్శనము ఏలినవా రెప్పుడును పగ వారికిపట్టుబడువారుకారు.

సుశ॥ (తనలో) ఇందుకేమిబదులుచెప్పుదును ప్రాణభీతిచేతశరీరకంపముగల్గి గుండెలదరుచున్నవి హాహపపుదైవమూ నిమిషముండట నాలోనుండి యంతలోనన్ను విడచి పగవారిచెంతజేరితివే సేనేమిసేయును-

వి॥ ఓరిపిరికిపంచా నోటమూటరాజేమిరా ప్రాణభయముచే గోళి కొట్టుకొను పూరిపుడొపలె నాకుచుంటివి అంతగాభయపడనేల.

సుశ॥ (హింసస్వరముతో) కరుణనుపాత్రుఁడు.

కం॥ భూవరపగఁ + బూనకుడి

రీవేశనునన్నుగరుణ + నేలితిరేనిగా

దేనగుణము + మీయందుం

దావలమైనిల్చిననుచు + దలఁచినుతింతుగా

ఇదిగోక.

ఉ॥ క్రోధముతోనమానమగు + క్రూరముత్పియి తేవుక్రోధమే
బాధలనందఁజేయుఁగున + పాపులఁజేయుచుత్తిదండ్రదా
యాచులఁజంఁజేయునుజ + నానశినిదృఢముసేయునార్యు
దోధలనెట్టికెట్టిచెవి + దోహదనీయకఁజేయఁగావులె
మీబోరిల్లుక్రూరమును విసజిలంచెదరుగాని పూనదలఁచరు.

కంక॥ సుశర్మ శరణుగొలిపియొడచుండను నీపిరాటునికి బాసోహంబు
శరణుదొచ్చితివేని నీచెనిసయు, కారణమొక ప్రత్యుపకారిముసేయఁగలవం
వల॥ ఈక్రూరశర్మడు ముదిగాఁగి నీనిగముపాల్కుడ.

సుశ॥ ఓనుండై.

తే॥ అరిచుతంగజహర్మణి + శరణుశరణు

లీలపాపాలవీవహ్ని + కీలశరణు

ధీరమందారసాంద్రగం + భీరశరణు

మైలవరధీరసన్నేలు + శరణుశరణు

తదుపరిమీదయ.

విర॥ సుశేర్వా.

సీ॥ శుకంకుభట్టచే - నీరాభ్యవైభవం

బెల్లనాకులభించె - నల్లమలర

పంటలవానియ - వార్యపరాక్రమ

ప్రతతిచేమాటినాకు - బ్రతుకుగల్గె

గర్వాంధులైనన్ను - గదసినపగతుల

బట్టిదామగ్రంధి - ప్రాణమిచ్చె

నేపట్టుజూడఁదంత్రి - పాలుఁడొక్కఁడై

గనుపట్టిమానంబు - గాచెనట్టి॥

తే॥గీ॥ పుణ్యమూర్తులకీమత్స్య * భూమిధనము

నన్యదీయశరీరంబు * సతిముదమున

కగనమర్చించఁగామరి * దలఁచియున్న

వాఁడననునేడఁఫలమేమి * సదరకుండు॥

కంకు॥ రాజేంద్రదా మిరియ్యెడమమ్మొకగొప్పగాఁ బొగడఁదగదు పు
రంబున కరిగినపిష్టట మియిష్టానునారంబుగా గౌరవింపవచ్చు.

కం॥ వినమొక్కటి * దెల్పెదనో

మనుజేశ్వరయీత్రిగర్త * మనుజేశ్వరుస్యం

దనగఁజతుర * గాఁగలతో

బనివడివిడిపింపఁగాను * భంబగుమనకు॥

సుశేర్వును విడిచిబుచ్చినపిష్టట భవద్విజయఘోషంబిప్పురంబునందు చా
టనియమింపుము.

విర॥ మనాప్రసాదము (సుశేర్వునుజూచి) సుశేర్వా యొక్కకునిదయా
రసంబుచే నిన్ను విడిపించదలంచితమి (అనిబంధనములువిడిపించి) నీవు
మాకు శరణుజొరుటచే శత్రుత్వమునకు, మాకుగామిత్రుండవైతివి మీద
నీపరాభవపురితాపము మరచినీవును నీతిమ్ముఁడుమొదలగు వాగెల్లరును

మాగ్ధహంబునకువిచ్చేసి తగుగారవంబుబొంది పోవలయునని ప్రార్థించుచున్నాడ.

సుశర్మ॥ రాజేంద్రాదనమందు ఖడ్గంబుచేగాక నీయాదరంబుచే నాశిరచ్ఛేదనంబిపుడు నిజముగాచేసినట్లయినది మానవంతునకింత కన్నమరణమెక్కడనున్నది.

విర॥ సుశర్మానీవు ఐశ్వర్యాపమందమమని మిక్కిలిగాఁబ్రార్థించెద (అనికంకునిజూచి) కంకణిష్టాయారాత్రి మనసైవ్యంబునిచ్చో నిద్రంచునట్లనియమించి మనమునుగొంతనేపు విశ్రమింతము.

కంకు॥ రాజామియాభ్యుపకారముజేసెద.

విర॥ వలలా దామగ్రంధీ తంతిప్రాలా నాకొఱకుమీరతి శ్రమజేసితిరి మీరుకొంచెము విశ్రమించుడు.

వల॥ మాశ్రమయొకలెక్కగాదు వచ్చినపనిముచ్చటగా నెఱవేరినదియే లినవారు విశ్రమింపవలయునని ప్రార్థించుచున్నారము.

(చావులుపురంబులోసాటించుట)

చారులు॥ ఓహూపారులారా మీరందఱువినందగు మనదొరగారీ గడచిన కేయదుర్యోధనప్రేమనన్ని వచ్చిగోవులజూరబుచ్చినత్రిగరై శ్వరుండగు సుశర్మనుబట్టికట్టి అఱిగొరిగా మానప్రాణంబులుదీసిరోహూ

దక్షిణగోగ్రహణము-సంపూర్ణము.

ద్వితీయాంకము-ముగిసెను.

ఉత్తరగోగ్రహణము-ప్రారంభము.

(దుర్యోధను శూచనాదియోధులు ప్రవేశించుచున్నారు)
 దుర్యోధ! చారులారా విరాటనిపశుగణంబే దెసనెందుగలదో మాచిరండు
 చారు! చిత్తముపోవుచున్నాము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

దుర్యోధ! యోధా శ్రేసరులారా
 శిష్టాదులు! ఏమిరాజకులగ్రగణ్య.
 దుర్యోధ!

తే! మర్న్వీభూనాధునాసుశః + శ్రుక్షి తీశ్వ
 రుండునిన్నటిరోజునా + మాధమతిని
 బట్టిగోవులతోగఱ + పట్టణంబు
 మార్గమునుబట్టవచ్చుని + రద్దశముగ॥

మీరేదెసగలయంబరికించి గోపాలకులగొట్టి గోవులబట్టినయెడపాం
 డవులసంగతి తెలియకపోదు.

కర్ణాదులు! ఆలాగే సేయబూనడము.

(చతురుడనుగోపాలుడు ప్రవేశము)

కర్ణ! నీవెవ్వడవు.

చతు! నేనా చతురుడను నామాంశంబుగలగోపాలకుడను.

కర్ణ! చతురుడా ఈమర్న్వదేశమున పశుసమృద్ధిగలదా.

చతు! పశుసమృద్ధితోబనియేము.

కర్ణ! మాకుకొన్ని కావలసియున్నవి క్రయమునకుబుచ్చుకొందుము.

చతు! పశుసమృద్ధిబాగానేయున్నదిగాని యిచ్చోవిక్రయించునవిలేవు.

కర్ణ! పోనిమ్ము పశువులెచ్చటనున్నవి.

చతు! పశువులా ఏవి ద్విపాదపశువులొక్కటే సమృద్ధిగానున్నవి.

కర్ణ! (తనలో) పశుధనంబెచ్చటనున్నదియన. కసివోవునట్లువిరోధా

భాసముగా మట్టాడుచున్నాడు. ఏమి. యీవంత (ప్రకాశముగా) ఓరి

నీకుపశుధనంబెక్కు-వా ప్రాణములెక్కు-వా.

చతు॥ నాకాపశుధనము కన్న నిముషములోనూ రేగు ప్రాణములెక్కువయని యెప్పుడునుకొనెదరు నీకువలసియుండనేని యీప్రాణవాయువుల భక్షణజేయుము.

కర్ణ॥ ఓరితెలిపిహేనుడా నామాటవినుము నీవీపశువులసంగతిజెప్పకున్నను మేమువిరాటునిగోవుల బట్టకుండము మాచారులు పశువులసంగతినే గనుగొనబోయిరి వారలూరికనచ్చువారుగారు.

చతు॥ ఎరిసరి వారలూరిక కాకున్న నేమివచ్చిపనేమి మీకీదుర్బుద్ధియూరకగల్గినదా ప్రాణములుచేదయి చెడిపోవుటకేగల్గినదిగాని.

కర్ణ॥ మాప్రాణములసంగతినటండని నీప్రాణములునిల్పకొనగోరితివేని మాచారులువచ్చులోగా బుద్ధిమంతుడవై నిజముజెప్పుము తగినసన్మానముజేయుదుము.

చతు॥ (ఐవురు) నీసన్మానమెంతనీవెంత మాకుమీసన్మానములోబనిలేదుఈవర్ధప్రయత్నముమానివచ్చినదారి నేతిరిగియిండ్లకుపోండి కాదేని

అ॥ ప్రశయకాలవహ్ని * పగిదిమీసైన్యకా

సనముసాయకార్చ్య * లనువిదిల్చి

తగులజెట్టిహోర * తరిశరపక్షిచే

నుక్కడంచుమిమ్ము * నుత్తిరుండు॥

కొంతవరికిట్లావదరుచుంటిరేని మాయుత్తరకుమారుండువచ్చి మీమానప్రాణంబుల దాహముబుచ్చుకొనకమానదు.

కర్ణ॥ (కోపముతో) ద్రోహి నోరికివచ్చినట్లుప్రేతదనేమి బుష్పజేనీ (తుళ్లడంచెదము (అనిభటులజూచి) భటులారా యీదురాగ్రహుని శిక్షించుదు.

భటు॥ ఓరీమాయంగరాజునుతిరస్కరించినఫలమనుభవించుము.

(అనికొట్టుచున్నారు)

చతు॥ అనుభవించుకీరిదు క్షణమాగిరేని దీనికిపదిరెట్లెక్కువగా మా

ప్రభువుగారిచేత మీరెల్లకులగినంతగా సనుభవించుదురగాక.

భటు|| మేమేఅనుభవించెదము. (అనిమరీకొట్టించు)

కర్ణు|| ఓరీయిక నైసనిజముజెప్పెదవా.

చతు|| నిజముఅప్పుసబద్ధమెట్టిదోమా దేశమందేచూడము.

కర్ణు|| నీవుమాతోదర్కములాడుట నిష్కారణముగాఁ చెట్టుకొట్టిపై
నివేసికొన్నట్లున్నది.

చతు|| చాలుచాలుమీపాండిత్యమునకు నేనుమెచ్చుకొంటిని.

కర్ణు|| నవ్వుచు యోధులారా వీనితోవృథాప్రసంగముచేఁ గాలయాప
నముజేయఁదగదు వీనినట్లుదూరముగాఁ దఱిమివేయుదు

భటులు|| చిత్తము. (అనిచతురునితఱిమిగొట్టుచున్నారు)
(చారులుప్రవేశము)

చారు|| రాజేంద్రానమస్కారము విరటునిగోబృందంబౌవనముదరిగాఁ
గనుమేరదూరములోనున్నది.

దుర్యో|| భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణవికర్ణదుశ్శాననాది యోధు
లారా మీరతిత్వరితగతిఁజని విరటునిగోవులబట్టి గోపాలకులఁగొట్టిరండు.

భీష్మాదియోధులు|| ఆలాగేమేముపోయివచ్చెదము.

[నిష్క్రమించుచున్నారు]

(ఉత్తరుసనభామంటపము గోపాలకులుప్రవేశము)

గోపా|| ఉత్తరకుమారా దండములు దండములు.

ఉత్తరుడు|| గోపాలానీకెచ్చటనుండివచ్చితివి

గోపా|| ఉత్తరదిశనుండి.

ఉత్తరుడు|| ఇంతలోందరగావచ్చినకారణంబెయ్యది.

గోపా|| దుర్యోధనుండు చతురంగిబలసమేతుండై వచ్చి యుత్తరదిక్కు
నగల గోధనంబునుబట్టి గోపాలకులఁగొట్టి గోవులఁదోలుకొనిపోవుచు
న్నాడు నేనాసంగతిందేవరవారికి విన్నవింపవచ్చితిని.

ఉత్తరుడు|| అతఁడెవ్వరెవ్వరిగూడుకొనివచ్చినాడు.

గోపా॥ భీష్మద్రోణకృపాశ్మతామకర్ణ వికర్ణశకుని దుశ్శాసనాద్విప్రు
ముఖులఁ బెక్కఁగఁగూఢికిని.

ఉత్తరుఁడు॥ మంత్రి॥

తే॥ ఇష్టదీగోపగాఁబుండు ♦ చెప్పినట్టి

మాట లెల్లనువంటివే ♦ మంత్రివర్య

యీక్షణంబుననాస్రతి ♦ పక్షబలము.

చలముమాన్వేదగన్వెను ♦ సమరమందు॥

నేనుసంగరంబునకరుగఁ దలంచితిని నాకుదగినసారథినివిచారించుము.

మంత్రి॥ ఉత్తరుమారా. యీవచ్చినయోధాగ్రేసరు, లొక్కొక్కరొక్కొక్క
లోకంబుజయింపఁ గలవార, లట్టిబలవిక్రములజయించునామధ్యక్షా-
మునీకుగలదేనిచూడుము.

ఉత్తరుఁడు॥ [చిటునవ్వుతో]

తే॥ అమితబలవిక్రమోపేతుఁ ♦ ధనగఁబరగి.

నట్టివాశౌర్యమొలుగని ♦ యట్లుపల్కు-

తుల నేవిల్లుబూనని ♦ రేడుజగము

లెల్లగడగడవడవే ♦ మెలమిదక్కి॥

ఇదియటండ.

నీ॥ మర్యోధనుండెంత - మన్యసేనుండెంత

గంగాతనూజుండ - సంగనెంత;

గురుండెంతశూరుండ - గురుసుతుండెంత

అల్లొకృపాచార్యు - లనగనెంత,

కర్ణుండెంతోటివి - కర్ణుండెంతోటివాఁడు

శకునిబాహ్నికాది - నికరమెంత

కరలూఘపంబున - సరునకుసముండె

సురలెల్లదివినుండి - జూచిపోగడ॥

తే॥ సస్యదీయాస్త్రుతతిశేతి * సేనులబట్టి
 గొట్టిధరకర్పణముజేసి * గోధనంబు
 మగుడమరించుకొని పత్తు * టగిరితి
 రథమునడుపంగనాకుసా * రథినిదెన్ను॥
 మం॥ విచారించివచ్చెద.

[అనివిష్కరించును]

ఉత్తరుడు॥ తనలో) ఉత్తరుషీత్రీయ కులమందుజన్మించి యుత్తరుడే
 ను నామాంకంబుచే మత్తేభంబుపోల్కి మత్తేభంబుగో చాబోటిమేటి
 మగడుండ నిక్కొరవబృందంబెల్లశేగ్గులేక యేమొగముతో నిందువచ్చి
 లో ఇప్పుడేవారిబలపరాక్రమములుగనుగొందును.

[మంత్రిప్రవేశించి]

మంత్రి॥ ఉత్తరకుమారా యిప్పురిలోగల రథిసారథులెల్లరు విరటు
 భూసాలువెంటసమరంబున కరిగిరిట యిప్పుడెచ్చటబరికించినను తగుసారథి
 దొరకుటదుర్లభంబుగానున్నది.

ఉత్తరుడు॥

ఉ॥ సారథిలేకయులడుతటి * సంగో మెట్లొసరింతునయ్యపో
 త్తేరనుదాటెచూరిపగు * లేకునువీరులక్రొత్త డంచుబల్
 శూరతయుబరాత్రినున్న * శూన్యములైకినుపట్టెనాపురా
 వైదులచేతఁజిక్కెమద * స్వాకులమందరినిందినొందితి॥

మంత్రి ఎటులనైననొక్కసారైనజూడుము.

మంత్రి చిత్తము [అనిశేషించి] శేవకా మనమత్స్యపురంబెల్ల
 గలయబరికించి యెక్కడనైననొక్కసూతుని దొడ్కొనిరమ్ము.

శేవ॥ యయ్యాచిత్తము.

[నెక్కురించును]

[సైరింధిన ర్తనశాలకుప్రవేశమా]

సై॥ అ॥ కుసుబలంబువచ్చిగోవు * దోయక

పోవుచుండవినియు * నావిరాట

ఉత్తర! బృహన్నలా కారపులుకండ్రోవ్యవేగల పశుధనంబునెల్లఁ
బట్టిరనువార్తగోపాలురచే యుత్తరకుమారుండువిని సంగ్రామంబున
కరుగఁ దగినసారథిలేమింజేసి యతివిషాదంబందుచుండ నీపైరంధ్రిచే
నీకలఁజెఱంగెల్ల నెఱింగినిన్ను దోడితెమ్మని మమ్ముబంపనిదొకపనిబూని
వచ్చితిమి నీవునామాట నలక్ష్యంబుసేయక నుత్తరునకు రథసారథివై
జయలక్ష్మిని చేకూర్చజేయమని భవదీయశిష్యురాలి ప్రార్థనము.

బృహ! చిఱునవ్వుతో.

క! తేరునడిపింపగలనే

నేరుపుగానాట్యవృత్తి! నేర్పడినేనుక

నారీమణిసీప్రార్థన

మారుగిగమిగులజాల! నమ్మాకొమ్మా!

ఐనను భవదీయప్రార్థనచే పరమానంద కందళితాంతరంగుండనైతిని
ఇహిమాదను త్తరునికీ సారథివై కారపులనెల్ల జయించునట్లుజేసి పౌరులకె
ల్లఁకు నేత్రోత్సవంబుగావించెద.

(ఉత్తరునిసభాభవనము బృహన్నలప్రవేశము)

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా నీవీవీతంబుపై గూర్చుండుము. (బృహ
న్నలకూర్చుండి)

బృహ! ఉత్తరుడా నన్ను బిలుపించిన కారణంజేమి.

ఉత్తరుడు॥

తే! వినుబృహన్నలకారవ! విభుఁడువచ్చి

పశుధనంబంతిచయ్యన! బట్టగోప

బాలకులుచెప్పవినిసూత- వరుఁడులేమి

యగుటననికేగుటకు వెను! కాడియుంటి॥

ఇక్కార్యము నీవల్లనెఱవేరునని పైరంధ్రి జెప్పగావిని నిన్నిచ్చటికి
బిలుపించితిని.

బృహ! (భయమభినయించుచు)

తే॥ ఆటపాటలనభినయపాటవములఁ
జెప్పుకొనిబ్రతికెడువాఁడఁ నొప్పిదముగఁ
బ్రథనమందీపుమెచ్చగా- రథముగడుప
నెంతవాఁడనునెవ్వరిఁ నేనిజూడు॥

ఉత్తరుడు చిగునవ్వుతో అటులయినసరే ఖాండపదహావాది భండన
మున గాండివిఁ రథమునడిపిన ద డిపరాక్రమము నెచ్చటదాచివచ్చితి
మో ఇప్పుడు నీవిప్పునికొప్పుక తప్పుకొనజూచినను నిన్నుసారథిగాఁ జేసి
కొనక యుద్ధంబునకు నడచుమాటల్ల ఇకఁ జిత్తిచ్చుధా ప్రసంగముతోఁ
గాలయావఁయు జేయక న్యందనుబా యత్తంబు జేసికొని తో
డితెమ్ము పొమ్ము.

బృహ॥

తే॥ నీకృపారసమునకును నేనుదగిన
యట్లినాఁడచుదారత- మ్యంబెఱింగి
పనిగొనందగుమీయన్న- పానములను
దినుచుమీమాటదాటటఁ ఘనమెమాకు॥

ఉత్తరుడు॥ బృహన్నలా జాలమేలజేసెదవు నాశతాంగంబు సమస్త
శర శరాసనాద్యాయుధ సహితంబుగా శృంగారించుకొనిరమ్ము.

బృహ॥ ఇదిగోదెచ్చెదను.

(నిష్క్రమించిరథముతోబ్రవేశించి)

క॥ నీరథమాగోపించితో

సారిధివై కురుబలంబు జయనగలే చే

తీరే నీటిఁగిజరించెద

నాహుధిపీరిపర్కు లానందింపన్॥

ఉత్తరకుమారా యీపంచాన నధ్వజంబుగల రథంబునెక్కుము.

ఉత్తరుడు అలాగేరథారోహణజేయుచున్నాడ.

(అని రథంబెక్కుచున్నాడు)

ఉత్తర! అన్నామీరక్కారవబలంబును జయించి వారిశిరోవస్త్రం
బులలోజితవర్నంబుగలవాటినిల్లనాబొమ్మపొత్తికలకుదెచ్చిపెట్టవలసినది
బృహ॥ ఉత్తరా యితండు జయలక్ష్మింజేకొనునా ఐననదియొకలెక్కా
దు ఎట్లనైన జితవర్నంబరంబుల నేనేదెచ్చిపెట్టెదను.

(అనిబృహన్నలరథమునుదోలుచున్నాడు (గోపాలులుప్రవేశము)

గోపాలా॥ ఉత్తరకుమారాదండములు.

ఉత్తరు॥ శుభమగుగాక. గోపాలులారా మీరెచ్చటనుంపివచ్చితిరి

గోపాలు॥ ఉత్తర దిశనుండి.

ఉత్తరడు॥ కురువరేణ్యుండే దిశగలగోవులబట్టి దోలుకొనిపోవుచు
న్నాడో.

గోపాలు॥ పితృనసంబువలసిగలవెల్లను.

ఉత్తరడు॥ బృహన్నలా

తే॥ లడవుసేయనకరదంబు- దఱిమినకుప

నమరులడ్డమువచ్చిన- నడలఁగొట్టి

కురుబలంబునబడఁగూల్చి- గోధనంబు

క్షణములోమరలింతును- త్సాహమొప్ప॥

బృహ॥ రథమునతిత్సరిగా నడపించెద. (అనిరథముదోలుచుండునంత
లో (ఉత్తరుడు కౌరవసేనకొజూచిభయమభినయించుచు.)

సీ॥ కిదనంబునేసల్పు- గాజాలనోబృహ

న్నలనీపదముసాక్షి- నిలుపురథము

కౌరవాశిబొడ- గానగానాగుండె

చెదరెగాభయమెంతొ- జెందెమనము

దుర్యోధనుఁడు- కర్ణ మశ్వాసగాదుల

శౌర్యధైర్యంబులె-చ్చటచుగనము

కాగ్నకశంఖభీ- కరతరథవులచే

ధైర్యముచెడియెవే- దనముఘనము॥

తే॥ గీ॥ మాటలేటికికారవఁకోటిసాగ

రంబునీదగఁజాలరఁ ధంబురయము

జెలఁగమరలించుకొనిపురిఁ జేరిప్రగా

ములనునిల్పుకొనుటమేలుఁ గలగువినుము॥

బృహన్నలానామనవినిను (అనితీచ్చపడును)

బృహ॥

క॥ కలనమొనరించుచోసరి

బలమొగిలినబలముమించు- బాటఁగవలయు॥

గలఁగన్నరీతిసరినే

నలఁగనుఁగొనిపాటిపోవఁ నవ్వకెజనము॥

ఇదిగాక

నీ॥ తగుదునటంచనినుగ వానివలెచచ్చిఁ పగ వానిగనియిట్లు

పారిబోవ- యాలనుందనునైరి

సిరించిమేదిని పాలనందనయిట్లు

పారిబోవ- దూరంబుగానున్న

కొరివులనుగాంచి- పోరాడఁజాలక

బారిబోవఁ సరిసహజుడిని

శౌరిమనలఁబ్రోవఁపడలనలెన్గి- పారిబోవ॥

తే॥ తేరునేదోమఁబురిలోకి- శేరిఁగానె

పాటులెల్లగుగనుఁగొని- పరిభవంబు

జేయుటయగాక హేళన- జేయునిజము

నవ్వుబాటైనపిదపజ- న్మఁబడేల॥

ఉత్తరకుమారా యొక్కఁ ఓణంబులో శౌరవుల నోటుబుచ్చిగోవుల
దోలుకొని పురప్రవేశమయ్యెదము భయపడకు నామాటవిను తత్తరబడి
మనముతిరుగ బురిజొచ్చుటకంటె మరగామెక్కడనున్నది.

ఉత్తరుడు (దీనుండము) బృహన్నలాయూరీ దెసకుతేరును మరల్చి

సన్నుద్ధరింపుము. పాయశంబుకన్న ప్రాణములులేనివియును. సామితు నీశా
ముంగవా.

బృహ! అవును ఎఱిగిననేమి

తే! పనులఁదెచ్చెదమని పల్కి - బరవసముగ

మేటిలాగున రథమెక్కి - జాటబట్టి

శంఖనాదంబులును వైరి - సమితిగాంచి

బెగ్గడిలనేల సత్కిరి - బెండువడగ!

నీవక్కారవసేన యగ్గలికకు బెగ్గిలి పరుగిడదలంచినట్లైన పశుధనంబును

సంగ్రహించవచ్చిన పగవారందఱు పకపకనవ్విపోరా

ఉత్తరుడు! (తనలో) అయ్యో నాకీగతి యేలరావలెను. (ప్రకాశ
ముగా) బృహస్పలా

చ! వినుము సుశర్మ సేనబల - విక్రమసంపదబెంపుమారగో

ధనమునుబట్టి మత్స్యపతి - దర్పమెలర్పంగ సైన్యసంఘముగా

గొనకొని వోడుజేసికొని - క్రూరులఁదుశ్శృంగించఁజొయ్యెగా

వున మన మొంటివారిపయి - బోవుటమేలగునే బృహస్పలా!

శకులదయ్య మెఱుఁగుగాని నీపుణ్యము. రథమునిల్పుము. సన్నెండు కేడిపి

నపు. (క్రొంచెమురకుండి) నిన్నెంతవేడుకొన్నను జాలిఁబడవేదు

బృహస్ప! ఉత్తరుడా! నేను నీకుసారధి నై రథముసాగదోలువపుడు

తామణులతినంతసఱుముగా నజ్ఞానున కెల్లు జయంబొపాదించితివో

త్తినే యియ్యు త్తకునకు జయంబొనగూర్చుమని యాశీర్వదించిరే

వును తగుదుమని యరడుబును తిరుగ బులిలోని కెల్లుజోలుకొని

ము. శమాశాన్. నీబులులనముదలంచునా కేసిగ్గుచున్నది. నీవేటి

త్తరుడు! అయ్యో కాంతామణులవరతోమముతో నాకేమి

కాలహరణము చేయక నతిగుట్టుగా నరదంబును తిరుగవురికిమరల్చి నా
ప్రాణంబులు నిల్పుడు.

బృహః సేనుపశుధనంబును సంగ్రహించక రథమును వెనుకకు మర
ల్పుటకల్ల

ఉత్తరుడు॥ అయ్యో తండ్రీ

తే॥ జాలమిచ్చోటజేసినా - జంపదలంచి

నాడవబృబ్బ నీకుమా - కూడుగుడ్డ

లింతజేసేనేడ్పించక - నిల్లుజేర్చు

కూలివాడింటిమగడయ్యె - గాలమేమో

బృహన్నలా తుదకు నన్వరోధులచే జంపించదలంచి రథమును వెనుక
కు మరల్చక సమరస్థలి సమీపమునకు దోలుకొని పోవుచుంటివే నేనే
యునజేమిటి (దిశలుచూచి) యిదిగోనేనురథంబు డిగ్గిపోవుచున్నాను.

(అని రథమును దుమికిపోవును-)

బృ॥ ఉత్తరుడా. నిలు- నిలువు.

(అని వెన్నంటిపరుగెత్తుచున్నాడు)

ఉత్తరుడు॥ ననొకనిమిషమైనను నిల్చియుండలేను.

బృ॥ నిన్నొకయడుగైన కదలనిత్తునా. (అని పట్టుకొనును).

(ఉత్తరుడు దీనుడై) బృహన్నలా కారవనైవ్యమందుబుట్టిన వా
ఘోషముయొక్క ప్రతిధ్వని వినవినయ్యుద్ధముజేయవచ్చియున్న నాక
చేతులు మొదలగు అవయవములు శిథిలమగుచున్నవి. నోరెందుచ
ది. దేహమునందువణకును. రోమాంచములును గల్లుచున్నవి. నా
నందు విల్లుజారుచున్నది. నామనస్సునకేమియు దోచక రథముమీ
ట్టుటకు శక్తిలేనివాడనై యున్న నన్నుబట్టి యేలశాధించదవు. న
జ్ఞసాలించి విడిచిపెట్టుము. నీకుపదివేలవందనములుగాని విడిచిపె

(అని గడ్డముబట్టుకొనును)

ఉ॥ కారవవీరులన్నని - కన్నులకుంభమగ్రమ్మనిల్వమీ
 నూనవరాల్య పెసూజ్వలము - ఋల్గజఘోటతలాంగయానదా
 నీరుచిరాంబరాభరణ - నేవకుల స్మరియూర్లుగొన్నిమా
 యూరుసారంగనిత్తుమన - ముక్కటియింటికేఠోవమేలగు॥

అయ్యా బృహన్నలా. నాముద్దుచెల్లెలను నారాకకెదురుచూచు సుధే
 ప్లా దేవిని కన్నుదమ్ములతో సుక్కసారిగల్గొని వచ్చెదగాని నన్ను విడిచి
 పెట్టును.

బృహ॥ ఉత్తరుడా

ఉ॥ ఏలనోకోభయంబు మతి - యేకొకకొండగవిల్చివైకుంఠం
 దూలగగొట్టగం రథము - దోలగఁబూనుము సూతవృత్తిచే
 క్రూరెడి వైరివర్గముల - గాలిని నీపయ్యుపోకకుండనే
 నాలను దోలిదెచ్చెదశ - శాంగము నెక్క-ముఠానునేయక॥

నేనురధికుండనై కుకబలంబు నెల్ల గుట్టలుగుట్టలుగాఁ గొట్టి మనగోధ
 నంబును మత్యపురికి దోలకొనివచ్చెద నామాటనమ్ము

ఉత్తరుడు॥ నేనుసారధిగాగూడ రథముపైనిల్పియుండలేను నన్ను
 విడిచితివేని యీమేలు నేనుబ్రతికియుండునంత దనుక మరువజాలను.

ఉ॥ (అని పెనుగులాడుచు)అయ్యో భగవంతుడా,నాకెంతగతినంభ
 వించినది (అనునంతలో అజానుండుత్తరునిబట్టి నొగలనడుమబెట్టికట్టి
 తానురథమెక్కుచు)

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా విడువకునుమీ

ఉత్తరుడు॥(వణకుచు) నేనెంతజిడిసివను నాకీసాధివ్యముగన్నగుదా.

బృహ॥ నేనుగల్గ నీకేమిభయము రథంబునొరగా సాగిదోలుము

ఉత్తరుడు॥ నేనిత్రేకుదోలకున్న వీరుబాలుడని నీవుజాలింబడి యూ
 రకుండెదవా.

బృహ॥ నేనూరకుండ్ల నీకుమంచివాడనగుదునా

ఉత్తరుడు॥ నాకర్థముచాలక నీకేకనబుద్ధిగల్గినదిగాని నీవుమంచివా
వవుగాకేమి

బృహ॥ ఇకనీమాటలుచాలించి ముందుజరుగు సంగతి నాలొ
చించుము.

ఉత్తరుడు॥ నేనంతవాడనుగాను.

బృహ॥ నీసంగతి నేనెఱుంగననుకొంటివా.

ఉ॥ నీకుదెలియనిదేమియున్నది.

బృహ॥ అవునుగాని

తే॥ ఉత్తరకుమార యిచ్చోట - నొగిరథంబు

నిల్చుమీ జమ్మిచెట్టుపై - నెమ్మిదనర

పాండవులుగూడచర్యస - ల్పంగబోవు

సవుడుకస్త్రాస్త్రములుదీని - యందునిడిరి॥

ఉత్తరుడు॥ అలాగే రథమునునిల్పెదను—

(అని రథమును నిల్పుచున్నాడు.)

తృతీయాంకము,

సంపూర్ణము.

శ్రీమద్భగవద్గీతా

చతుర్థాంకము (చారంశము.

(దోణభీష్మ కృపాశ్వత్థామ దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ వికర్ణాదులు ప్రవేశము.

(దోనుడుతనలో) ఈవచ్చుపుణ్యాత్ముండాడు చంద్రును బురుషాకృతియుగల్గి నితరుగప్పిననిప్పువలె గనుపట్టుచున్నాడు. (బాగుగాబరికించి)

తే! భుజముచాయయునడకనింపు-గమజూడ

నజానుండనియనుమాన - మందెమదికి

సందియములేదుమత్స్యవ - సుంధశేకు

నింటనజ్ఞాతవత్సరమిట్లుజరిపె!

మనయజానుఁజే,యిట్లుచేటియైయుండకున్న నొండొరులు కారవలఁగోగయ్యెంబునకుఁగాలుద్రవ్వకదలిరాగలరా. విరటుఁడుపురిలోఁగలరధికుల గూర్చుకొనిదక్షిణగోగ్రహణమున కరిగియుండుటచేఁజెల్పివాడగును త్తరుని రథసారథిగాఁజేసికొని తానేవచ్చుచున్నాడు.

(పరికించి (ప్రకాశముగా) భీష్మ డి త్తరుండు త త్రరపాటుచే రథముదుమికి పారిపోవ నూరడుగులదూరంబునబట్టి తెచ్చి నొగలఁపైబెట్టి తా నేరధికుఁడై గనుపట్టునపుంనకుం డెవ్వడో బాగుగా యోచించుము.

భీష్మ! (దోణాచార్య. నామదిసూహించగా నివ్వెరాటునిపురంబు నం దజానుండు యీనీచరూపముగైకొని యంతవరకు తలచాచుకొని యుండి యు త్తరునికి సారథిగావచ్చి తిరుగ నింతపనిజేసినాడని తోచుచున్నది. అహ! మనమవ్వజయుని యెన్నాళ్లకు జూచినవారమైతిమి.

(దోణ! గాంగేయా. యితండజ్ఞాతవాసనమయథంగమగునను నరిశయమినుమంతయైనను లేక గురువీరులకు దనరూపము బొడసూపవచ్చుతుండే, నేమిచీనియహంకారము. ముందుసంగతిచెలియదు కావోలునుమో

భీష్మ! ప్రకాశముగా యోధులారా.

కం॥ పగతులకిన్మృదుకొలచని

దిగబుచ్చియిటుకువచ్చి - తిమిభుజబలమ

త్యగణితగతి నెఱపుటకిది

తగుసమయమువచ్చె వెలువ - దగదరితికి॥

ఇదియటండ

సీ॥ చుక్కలగిమిఠ్ఠిని - జోడుమానెనుగాకి

నకి-లుగూసెను - నాల్గుదిశల

దిమయంతిదూర్యముల్ - తిగిలివేకుగ్రహాస

మ్రొగ్గనుమిన్నకి - నిగ్గజంబు

లగ్గలంబుగదురం - గావలిఁన్నీరు

వదలుచున్నవిధ్విజా - వళిచలించె

నాయుధంబులుగగ్గ - మైసట్లుగింపించె

శైర్యశౌర్యంబులు - దరిగిపోయె॥

తే॥ దిక్కులను ధూమమెసగెసం - దిగ్ధముగను

పుట్టవగనట్టి యుత్పాతి - ములుజనించె

గాననోవినగుంతగా - గాచికొనుడు

వెలుపుకెండక పశులను - బెదరనీక॥

ఆకలిగొన్న సింగమేనుంగుపైకి దుంకురీతి భీకరాకృతితో బాకారితనూ

జూడు మనపైకి బవరమునకు వచ్చుచున్నాడు. బాగాపరికించండి

ద్రో॥ (చూచి) కర్ణాఘాతానురీతి సరుదెంచు సరునిజయించి గోవు
లందొలుకొనిపోవుట కిలవిగాదని దోచుచున్నది.

కర్ణ॥ (కోపముతో)

ఉ॥ పాండవపక్షపాతివలు - వందివిధంబున వైరినెంచెగా

భండనముచున్నవైరులు - బాండ్లమధ్యము వెంటిపాడునా

దండిబలంబుఘట్టుణుని - చాడికినోడునటంచు మీరలి

ట్లుండిరిగానినుంతిథయ - ముండనునాకతినింజయుంచగన్

మేలుమేలు. దుర్యోధనచక్రవర్తి కర్ణైర్యంబుగల్గు నట్లయ్యజొనంబూ
గడుటచాలింపుము. ఈనచ్చువాడేయజానుండయ్యెనేని యస్మదీయవి
శిఖితచలిత చిత్తునిగాఁజేసి మనయోధుల కల్లరకునేత్రోల్పవంబుగావిం
చెద. నావృజ్ఞజూడు.

దోష్టు! సరిసరి బాగుగానున్నది నీవు పరాక్రమహీనుండవని యె
వ్వనిరి నీవలుండుము దుర్యోధనా, మనసేనాసమూహమునల దపరిమిత
ముగా నవశకునంబులు గనుపట్టుచున్నవి, పరికించగా మనకీసంగర జ
యంబులభించుట దుర్భరంబని స్పష్టపడినది.

అశ్వ॥ నిజముగా నట్లనేయున్నది.

దుర్యో॥ కోపంబుతో ద్రోగాదులారా! మనుష్యునకు రోషమైనను
రాజ్యాభిలాష యైననుండవలెగాని వందిజనము రీతిబగతుని యిట్లొకపె
ద్దగాఁజేసి పొగడుట మీతోంట్లకు మేరగాదు.

చ॥ కడుభయమందిమీగువెను- కంజీరలాగుమయుద్ధమందరిన్

జెడబడఁగొట్టిగాండినము- చెండికిపిధ్వజమట్టై గెంచియా

తొడుకులమంగఁబోలుకొని- దోవాదమొప్పుగవాస్తీపత్తనం

బుకుగనినంతసంబునను- హొన్నతెడదెదనీబలంబుతోన్

ఇతరులెవ్వరైన నిదివిని నవ్వుదురనులజ్జలేక విజయునివంది విధంబు
గాఁ బొగడుచు మదీయసైనికులఁ దిరిస్కరింపుచుంటిరి మీరుబ్రాహ్మ
ణోత్తములగుటచే బ్రాహ్మణుల యిండ్లలో నుచిత్రాలాపంబు లాడుచు
బ్రాహ్మణార్థములు చేయుటెరుంగుమరుగాని సంకామమున గలతెఱుం
గెఱుంగరు వినును. మీరుగురువులుపూజార్హులగుటచే మమ్ముమీరుతిర
స్కరించినను మిమ్ము మేము తిరస్కరింపలేక నూరసురోమి.

ద్రోణ॥ అశ్వత్థామ యాదుర్యోధనుని వాక్యంబులు వింటివా.
అశ్వ॥ (కోపంబుతో)

ఉ॥ గోపకుమారులంబొదివి - గోవులబట్టిన యంతచేతనే
ప్రావుకు జేరెదోదగిన - పౌరుషముగనుగొందు ముంకెనీ
వీపాలిమేరబాటగల - వేసరుబారిని బడ్డమీద నీ
యేపుదొరింగునింత - దుడుకేలనుయోధన ముందుజూడుమా॥

రణరంగంబున విరోధులఁజఱుంచి సాంబ్రాంజ్యంబు గైగొన్నపతాక్రమ
వంతుండైన నింతగా వ్రేలఁజాలడు మాయాద్యూతంబున పాండవుల
నోడించి వారిరాజ్యం బపహరించి ద్రాపదిని సభలో మానభంగము
గావించినను ధర్మజా కుశలిహతిచే సమయభంగంబగునని సంశయించి
పాండవులింతదనుక నూరికుండిరి యిప్పటికవృత్త్యరంబు దీర్చుకొన వివ్వ
చ్చుడేతెంచుచున్నవాడు.

నీ॥ దుర్మదత్వంబుచే - ద్రోణునిమాలంగా
వచ్చు నజకనుగెల్వ - వశమెనీకు
ప్రియశిష్యులమెల్లఁ - బేర్కొనగురునకు
దప్పగుననిమది - దగిలెనీకు
సిగ్గుమాలి రణంబు - జేసిన ద్రోణుండు
సేయఁదొడంగునే - జేయనీకు
నింతకుమూలమై - యేతెంచుశకుని న
హాయమా యుద్ధంబు - నందునీకు॥

తే॥ గానయినిమాయపాచిక - ల్లావుగెల్వ
నరునిబాణంబులనిమది - నాటిమేము
ఇచటనిల్వక నెచ్చోటి - కేనియేగ
దలఁచియుండిన మాకింక - దర్పమేల॥

దుర్యోధనా ప్రళయకాలరుద్రునినైనను, బడబాలనంబునైనను నిల్వఁదర
మగుఁగాని నరుని శరపరంపరలునిల్ప నీదరమా యయ్యజకనుండు మ.

ధ్వందిన మార్తాండుభౌతినుండు, శరకాండంబులం వేయు గాని నీవలె
మాయచాచికలు వేయునా, మేమయ్యుత్తరు నొక్కరుని యుద్ధముండు
జయింతునుంటిమిగాని, యజ్ఞనుని జయించగలమని నీవలె వీరజ్ఞులు
బల్కితిమా, అయినను, మాకుబెక్కుమాటలతో బనియే! మానుచ్చు
వచ్చినచోటికే, దను.

మర్యో! రాధేరూ యశ్వశ్శామవచనలలులువించివా.

కన్దుడు - వింటిని (కొంచెమూరకుంకి) యోధులారా.

ఉ॥ పాండకుమారులసము - పాతరలాడగవచ్చి మత్స్యభూ
మండలనాధునుండలన - మందగతింగ్రహించి నెండియ
గ్గాండివిజూచియు న్వరపు - గల్గియు మేమెటకేరెదన్నమి
మృందల వేసువారలెవ - రందనుకొవసిలుంచుడింటిలో॥

యోధాక్రైస్తరులారా, నేనిక్కొరపులలో నధికబలవంతుడనని ప్రఖ్యాతి
కెక్కితినిఅట్టిబలవిక్రమంబులుగల్గ వదుమూడుసంవత్సరంబులు వనంబు
లఁజెటలాడి ఆకలములుమెక్కి బక్కయైయున్న యజ్ఞనుసకు మనము
చిక్కుదుమా మిక్కిలిగా నుక్కుచెడియున్న బక్కవానిబట్టి కొట్లనదు
గురుకావలెనా - మీరిక్కడనేల్పినా యవక్రపరాక్రమంబు బరీక్షించు
చుండ నేనొక్కండనే యక్కిరిటినిబట్టి మక్కుమాలుగా గొట్టివచ్చెద
జూడుదు.

ద్యో! ఖి! కొరవులారా. మనకన్నునిమాటలవైఖరి జాగుగావినియూ
నందించవచ్చును.

కృపుం! (కోపముతో) కన్దుం॥

సీ! ఒక్కడేగద యింద్రు - నోడింది ఖాండవ

మగ్నికినిదిరోగ - మణచువేళ

నొక్కడేగాదె వీ - రోత్తములనుగెల్చి

హెచ్చినుభద్రు-దెచ్చు వేళ

నొక డె గంధర్వుల-నొగిబట్టి పడఁగొట్టి

కురునాథునిడిపించ - గోరువేళ

ఒకఁడేగదానివా - తకవచులనుబట్టి

యంచితగతిని ఖం - డించువేళ॥

తే॥ ఒక్కఁడే యజ్ఞ-నుండిని - వెక్క-సముగ

సిక్కి-పల్కె-దవేగాని - సిక్కు-వముగ

నతినిహో-బోర హరిహరు - త్రైవజాల

రెంతవాఁడవు నీకింత - పంతమే॥

కన్దా ఒక్కచేసనతె ఒక్కయున్న యజ్ఞనుంజొక్కడే గదాయని పెం
పెక్కి సక్కియి వాసిమాఱ్ఱొనఁబోవుటజూడ సముద్రంబుఁజే యీ
త సిద్దనట్లుగానియుండుగాదు. గాన నీవీవీరప్రజ్ఞలుమాని యోధాగ్ర
సములంగూడికొని ముట్టినడుపుము. కాదేని మానప్రాణంబులు గోలు
పోవుట నిశ్చయంబని జేలికొనుము.

కిర్దు॥ ఇక్కరువరేణ్యుండు వట్టిబేలగావున మిమ్మెల్లఁ బాండవ
కుపాతులని గ్రహించక యుద్ధమునకు సహాయముజేసికొని వచ్చినాడు.
మీవల్ల నితనికి సుమంతయైనను లాభములేదు. ఎనను మీరాలు
బిడ్డలాదిగాఁ గలవారెల్లరును ఇక్కరునాథునిసామ్మగుడుచుచు, సమ
సమయమువచ్చువరకు వెనుకాడుచున్న నాడు మీరెంతటివారు.

నీ॥ గురువుయిమారు సం - గరవేళకొరగాను

బ్రాహ్మణార్థములకు - బాగువారు

అట్లుపాయసము జ - త్రాన్నముభక్తియుల్

తిని జట్లుదున్గించు - కొనెడివారు

పప్పుదప్పళములు - దొప్పలతో నెయ్యిఁ

గలిపి యాహరించ - గల్గినారు

ద్విగుణము దక్షిణలో - దెన్నునినశ్యంపు

సొట్లంబులకు - వెంగబోయవారు॥

జే॥ ఇట్టిబుళాలులకువిల్లు - బట్టిలేని

పూర్ణపుష్కరై ననడకది - వ్యవహారోన

యేను విల్లంబినియేసి - యీజగములు

వడవడవడంకు నాయకూ - పారిమింకు॥

భీ-భీ ముంజేతికంకణమున క్కమేలనన్నట్లు మీధయిర్యసాహసంబులి
మాటలలోనే తేటలగుచున్నవి.

కృపా॥ భీష్మా కన్లుని దుస్సీతులు వింటివా?

జే॥ పశుపాతంబు గల్గిన - వారమగుచు

నిందుచుండంగ బనియేమి - యొకమీద

నిచ్చవచ్చినచోటికి - యేగదలచి

యున్నవారిము మాకాజ్ఞ - నొసగుమయ్య॥

భీష్ము (చిరునవ్వుతో) కన్లునిమాటలతో నేమిప్రయోజనము మీ
రు శాంతింబొందుదు కన్లు॥

ఆ॥ నిందసేయదగదు - నీవుబ్రాహ్మణులను

నాల్గువేదములకు - నాడెగాండు

మందెమేలమునను - మర్యాదవిడిచి

రెంతవారదైత - నేమికన్లు॥

కన్లు॥ గాంధేయూ వీరిని నిందించ నీకు దగదంతివిగదా నన్నువీరునిం
దించవచ్చునా.

భీష్మా॥ చాలు! నీమాటనిల్పుము - రాజేంద్రా॥ యాయాచార్యుల
వాక్యంబులమోఘంబులు. కన్లుండుమీకుమన్నవగిలవాడగుటచేతమీ
రు మెచ్చుకొనునట్లు మెచ్చుగా భావించినాడుగాని వీరినినిందింపదగి

గడు పేరుపూరిమటకు దగువాడుగాని తిరస్కరించ దగినవాడుగాను.
దాసరి తక్కువండముతోఁ బోవునన్నట్లు మనమెల్లరమియానాద్యులఁ
బూర్జించుదముండె.

మనో॥ అట్లనే పార్జించుదము.

భీష్ము॥ చు॥ మునుమగు మీచరిత్రములు-గన్గొనఁగోనశంబుగాదు క
న్లుచికనినోక్తులిత్తజని-రూఢముమీమదిజేయకండిను
పుని నెఱవేల్పురీరలని-భారము బెట్టితితప్పులంక్షమా
పగా ముగి జేసికోప మిద-బాటిల జేయకుడంచు వేడెడఁగ ॥

కొరవులఁబోరాటమందు బీటువోనియని భారకర్తలు మీరేనని న
మ్మిరిక్కిలిగా బ్రార్థించుచుంటిమిగావున మానేరములక్షమియించి వి
రోధంబు విసజ్ఞించి యజ్ఞానుని జయింపవలయునని కోరుచున్నారము
ద్రోణ! చిరునగవుతో

తే॥ భాగుణిసునికరుణకు-ఁ దగినవార
మగుమమాతనిఁజెఱపెద- మాతలంప
శత్రులమేమేముశంతను- పుత్రమమ్ము
బొగడిఁగ నేలనరుండిట్లు- దగిలివచ్చె॥

అజ్ఞానుఁడర్హవాస మజ్ఞాతవాసములుగడపి కడుగాసింబడి యతి
రోహవేస్తువు వచ్చుచున్నాడు గావున మనలఁగాంచిసైరించబూనడు
మీఁడమీరెల్లగు జాగుసీయక మనసేనలనెల్ల గుమిగూర్చికోని గోవుల
జెదరకుండ నల్లనల్లనపడచునట్లు జేయుండు.

కర్ణుడు॥ ఆలాగే జేయవాడను.

(బృహన్నలయుత్తరుడుప్రవేశము)

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా యీశమీవృక్షంబును బాండవులుసమస్తా
యుధంబులు గట్టకట్టిపెట్టిరి ఆకట్టవిడిచియందుఁ గలపాండవసాధ్యముని
గాండీసంబు బుచ్చుకొని లక్కినవి యప్పటియట్లుంచెరమ్ము.

ఉత్తరుడు! పాండవులుతమ శరశరాసనంబు లిందేలయుంచిరి
 బృహ! వారజ్ఞాతవాసంబునకేగుచు సమస్తాయుధంబులు నీచెట్టుపై
 బెట్టిపోయిరి.

ఉత్తరుడు! ఏకొమ్మపై న.

బృహ! ఊర్పుబాగంబుగాఁబోయిన కొమ్మయందు.

ఉత్తరుడు! ఇదిగోచెట్టు నెక్కి యాయుధములకట్ట విడచెదను.

(అనిచెట్టెక్కి ఆయుధములకట్టజూచి భయపడిదిగుచు)

తే! అక్కటా యస్త్రములకట్ట - యనుచుదిట్ట

ముగమనువ్యక శేబరం - బును వడిగను

జూపుచున్నాడవేనురా - చూలినగుచు

ముట్టగారానిదిదియెట్లు - ముట్టగలను

బృహ! ఉత్తరకుమారా మనుష్యులంటకుండునట్లు మఱువడఁ జేసిన
 యాయుధప్రచయంబుగాని శవంబుగాదు । నామాటనమ్మి జమ్మివైన
 న్ను గాండివమ్ము నాచేతికందిమ్ము.

(ఉత్తరుడు సంబేహించును)

బృహ! ఉత్తరుడా పనికిమాలినపనికి నిన్ను బంప నేనంతవ్యర్థుండనా
 సంశయపడకు. కానిమ్ము. గోవులుదూరంబగుచున్నవి.

(ఉత్తరుడు తిరుగవృక్షమెక్కి)

ఉత్తరుడు! బృహన్నలా. ఈవృక్షరాజమెక్కితిని. ఇకజేయవలసిన
 కార్యమేమి.

బృహ! శస్త్రాస్త్రసంచయంబందుకొని త్వరితగతి విడిచి పెట్టుము.

ఉత్తరుడు! ఇదిగో వినుచుచుంటిని.

(అనికట్టవదలుచు భయముతో)

బృహన్నలా. ఇవిపెనుకాములపోల్కి బుస్సుబుస్సుచూచుచున్నవి.
 మనోదృఢత్వము క్షీణించుచున్నది. కన్నులు మిఱుమిట్టు గొనుచున్నవి.

(అని వడకుచున్నాడు)

బృహ॥ ఉత్తరుడా భయపడకు నిదానము తెచ్చుకొమ్ము యీశరం
బులు పరులుముట్టకుండునట్లు పాండవులట్లుగావించిరిగాని యివిహములు
గావు బాగాపరిశీలించుము.

ఉత్తరుడు॥ (దేరిపారచూచి) బృహన్నలా బాగుగా వీక్షించితిని
నిదానము తెచ్చుకొంటిని కొండచిలువరీతి మండిపడుచున్న యీ
కోదండంబా పాండవుల యందెవ్వరు బట్టెదరు.

బృహ॥ అదియేగాండీవము పాండమధ్యముండు దానివలన నమరేం
ద్రాసురలనైనను సమరమందొక ఊణములో నేలపాలుజేయ గలడు

ఉత్తరుడు॥ ఈధనస్సు నెవ్వరుబట్టున

బృహ॥ ధర్మరాజు.

ఉత్తరుడు॥ ఈధనస్సు.

బృహ॥ భీముడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈచాపము.

బృహ॥ నకులుడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈవిల్లు.

బృహ॥ సహదేవుడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈగదాయుధము.

బృహ॥ భీముడు.

ఉత్తరుడు॥ ఈశస్త్రాస్త్రంబులీ వృక్షంబుపైఁ బెట్టి కాంచేయులేడ
కరిగిరోగదా.

(అనిచింతితో)

తే॥ అక్కటాధర్మరాజెందు - నడంగినాహి

భీమపార్థులవర్తన - మేముమాద్రు

తనయుతెచ్చోటదాంగిరో - ద్రాపయెట

నెల్లుమెల గురునుంజెనో - యెరుగరాదు॥

అహా పంచపాండవులనఁగా బరమధ్యాకులు బంధుహితకార్య పర
తంత్రులు అమితపుణ్యాత్ములు అట్టిమహానుభావులెట్టి కాపురుషులచే
నెట్టికష్టములుబడుచుండిరోగదా ఏమియీకాలమహిమ.

(అనిదీనతనాపుదు)

బృహ॥ ౧. త్తరుడా॥

తే॥ పాండవులగుర్పించగవంగ - వలదునీవు

విధివశంబునవచ్చిన - వెతలకోర్చి

శాసనదప్పకఁదారుడ్రా - వదియరణ్య

మందుద్వాదశవర్షంబు - లుండిపిదప!

ఈపదమూడవసంవత్సరమున మారువేషంబులుదాల్చి యజ్ఞతవా
సంబు సలుపనెంచి యిమ్మత్స్యపురిలోనే బ్రవేశించియుండిరి.

ఉత్తరుడు॥ (అశ్వర్యంబుతో) పాండవు లివ్వెటనేమి వేషంబులు
ధరియించియుండిరి

బృహ॥ నీ॥ సకలధర్మాధర్మ - శాస్త్రప్రజ్ఞాఁడగుకంక

భట్టువైవస్వతు - బట్టిసుమ్మ

పంటలవారిజో - వన్నకుచెక్కిన

వలలాంకుఁడేగాలి పట్టిసుమ్మ

తురగంబులకుశేక్ష - గఅపుదామగ్రంధి

మాద్రినంతితిలోన - జెర్నసుమ్మ

గోవులఁగాచెడి - గొల్లలమేటితం

ప్రిపాలుఁడేసహ - దేవుఁడునుమి!

ఆ॥ వె॥ దేవిచెంతదాసి - గావెల్లుమాలిని

ద్రుపదరాజపుత్రి - దోహదముగ

నింకఁగొఱతయేల - యేనజఁనుండనీ

ఘడినిసందియంబు - గదుకనీకు॥

ఇదిగాక ద్రాపదిని మోహించిన సింహబలునిని యతనితమ్ములను గంధర్వులను నెపంబున వాయునందనుండగు భీముండే యమపురంబున గాపురంబుండ బంపినాడుగాని యొడులెవ్వరునుగాదు.

ఉత్తరుండాశ్చర్యంబుతో॥

ఉ॥ నమ్ముదు నేబృహన్నలభ . నంజయుండన్మతి నేనటన్న మా
యమ్మపదమ్ములానయిపు - డారయమండుడవోదువీచరి
త్రమ్ముగనంగజోద్యముగ - రంజలెనాతమశైలధీకుండ
సుమ్మిదిసత్యమంచుమది - నూటిగనుండు నవిన్న వారికి॥

బృహన్నలా అజ్ఞానునకు దశవిధనామంబులుగలవు అవివిశదపరచి తివేని కొంతవరకునమ్మకము గల్గును.

బృహ॥ ఆలాగేజెప్పెదవినుము అజ్ఞానుండును ఫల్గుణుండును పార్థుండును కిరీటియు శ్వేతవాహనుండును భీభత్సుండును విజయుండును జిష్ణుండును సవ్యసాచియు ధనంజయుండును అను పదినామంబులునాకే జిల్లియున్నవి.

ఉత్తరుడు॥ నీకీదశవిధనామంబులు గల్గినకారణంబేమి.

బృహ॥ సీ॥ ధరణీశ్వరుఁగెల్పి - ధనమునాజ్ఞించిన
శౌర్యంబుచేధనం - జయుండనైతి
నీమంబుతోనేరి - నేనిబోరినగాని
జయముగాంచుటచేరి - జయుడనైతి
ఘనశుభ్రవాహన - కలితరథంబెక్కి
యనిసేయశ్వేతవా - హనుండనైతి
తలమీఁదనింద్రీద - త్తముకిరీటముదాల్చి
ధాటిమీరంగ నేగి - రీటినైతి॥

తే॥ పగఱననిలోనబట్టిభి - భత్పుసేయఁ
జూడభీభత్సుండనుచేరి - వాండనైతి

సరవిసెవ్యాపసవ్యహ - స్తములయందు

శీవిగాండినముంచగా - డీవైనైతి॥

సీ॥ ఆవదాతవద్దుండ - సగుటచేనిలగల

జనులెల్లబాగడన - జానుండనైతి

నుత్తరఫల్గుణి - నెప్పుగాజన్మమె

త్తిసకారణమునఫ - ల్లుణుండనైతి

రణముగోనాధర్మ - తనయందాఁకెడిద

బృందంబు గెల్వజి - వ్లుండనైతి

దనరెగాఁబృథయను - తల్లికిజన్మించి

యండినకతనపా - ధ్నుండనైతి॥

తే॥ సుగులునాశోడమాక్షాన - హరిసహాయ

మగుచుఖాండవమేర్చిన - యపుడుమెచ్చి

హరివిరించులుగూడిన - నర్థణజూచి

గృష్ణుండన నామమింకొక్క - టిడిరివేడ్క॥

ఈపదకొండవ పేరుబెట్టుటయగాక కొన్ని యప్రతిపాతశరంబు లిడిరి వారియనుమతినింద్రాద్య మరులకేక శస్త్రాస్త్రంబులొసంగిరి గీర్వాణు లకోర్వరాని నివాతకవచులను పూర్వగీర్వాణుల మూఁడుకొట్లబలంబుల నింద్రస్యందనంబెక్కి యొక్కండన జయించితి నింకగొందరసురులఁబట్టి బరిమాన్చితిని అంశుకాబృందారకేశ్వరుండతి ప్రితుండై కిరీటంబొసంగె దేవబృందంబు శంఖాబొసంగిరి అందుచేనాశంఖంబు దేవదత్తంబనా బరంగుచున్నది.

కం॥ గంధర్వనామకొక్కఁడు

గాంధారినియందైన - కొనివనాగ్ను

బంధించెగ నేనడివిని

గంధర్వులఁగెల్చియతని - గాదిరివేడ్క॥

అమితబలవిక్రమాఘ్యుండనగు నేనునీకండగానుండనిమమంశయైనభయంబురానేరదు! నేనొక్కపెట్ట కురుబలంబునెల్ల జూంచి కర్ణ గాంగేయ ద్రోణాశ్వత్థామ కృపాచార్యులాదిగాఁగలవారలు గనుగొనుఘండఁగదువుఁగ్రమ్మగించెదను. ఇంకనైన నామాటనమ్మకములేదా.

ఉత్తరుడు॥ నేటికి నమ్మకముగల్గినవి.

(అని వృక్షంబుదిగి చేతులుముకుళించినిల్చి)

తే॥ మొరలనాలించి బ్రోవు - నరవరేణ్య

నిన్నెఱుంగక నిదివర - కన్నమాట

రెన్నగలవనియెల్ల మీ - రెన్నకుండని

శరణుజేసితినియ్యన స్థరుణజూడు

బృహత్పలా. నిన్న జ్ఞానుండని యెఱింగిన చేతనే సకలపాపక్షయంబై కృతార్థుండనైతి మీశరీరమీ నపుంసకరూపమందు కొనుకారణంబు దెలియబరచవలసినదిని ప్రార్థించుచున్నాడ.

బృహ॥ ఉత్తరుడా మాయన్నగారగు ధర్మజుపంపున ప్రహ్లాదర్యవతానకై పూర్వశాపవిహితముగు రూపమును ధరించి యొక్కసంవత్సరంబీ పేడితనంబునోనుంటినదియు నిటమీనఁ నన్నంటఁజాలదు.

ఉత్త॥ తే॥ ననుగృతార్థుజేయ - నాదెసఁ దయబెంపు

చేత నిజముదెలియ - చెప్పినాడ

వింకసురలకైన - జంకకుండుదునిట

యెచునేయు కార్య - మెద్దిగలదు॥

బృహ॥ ఉత్తరకుమారా నీవీవృక్షరాజం బెక్కి మరీయధనుర్బాణకవచఖడ్గాద్యాయుధంబులుదీసి తక్కినవాని నెప్పటియట్ల కట్టగట్టి యందేఁముచిరమ్ము.

ఉత్తరుడు॥ ఇదిగో దెచ్చుచుంటిని (అని చెట్టెక్కి-తెచ్చియుచ్చుచు)

బృహ॥ కం॥ నేరీశ రాసనముచే

బూసితఁ గవచంబుదొడగి - పురుహూతుమఁ స

న్మానించి యిడినమకుటమ

సూనంబుగఁ జెట్టితినిగ - సుమునారూపుఁ॥

దేవదత్తంబుచేతబూనితి. నపుంసకరూపంబువిడిచి పురుషరూపంబు
దాల్చితి రథారోహణంబుజేసితి, సింహకేతనంబువిడిచి నానుమత్కేత
నంబెత్తితి నిశినీవు నొగలెక్కి జమ్మకి బ్రదక్షణముగానరదమతి త్వరిత
గతి నడపిచితివేని కారపులఁగెల్చి కదుపులమరల్పెద.

ఉత్తరుడు॥ అలాగేరథమును నడపెద.

(అజానానుఁడు శంఖముఝరించుచున్నాడు)

(ఉత్తరుడు నొగలపై మూర్ఖుజెందుచున్నాడు)

అజా॥ ఉత్తరకుమారా లేలేమ్ము (అనిలేవనీయుచు)

భూమింజయా నాదగుశంఖద్వనికే సామృద్ధియొగలపై సోలితివి
ముందునీపురణరంగంబున శంఖబేరీ భౌంకార దనుష్ఠంకారసుభట హుం
కారాదిధ్వనుల కెల్లార్పిరధంబుగడ పెదవోయని దలంచుచున్నాడ.

ఉత్తరుడు॥ (తెల్విడెచ్చుకొని) అజానా అట్టిద్వనులొక లక్షయై
నను నీదేవద్వత్తద్వనికి సరిగావు.

అజా॥ ఇదిగోరెండవసారి జాగ్రతగల్గియుండు.

ఉత్తరుడు॥ ఏమిటి.

అజా॥ శంఖధ్వానము.

ఉత్తరుడు॥ కొనిమ్ము.

అజా॥ ఇదిగోమూడవసారి వచ్చుచున్నది.

ఉత్తరుడు॥ రానిమ్ము.

అజా॥ ఉత్తరకుమారా కురువీరులు సున మొదపులదూరముగా
దగులుకొనిపోవుచున్నారు రథంబువారిని గడుపునడపింపుము.

(ఇద్వరు క్రమ్మమింతురు)

(భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణవికణ్ణాదులు)
ప్రవేశము

భీష్మ! కౌరవులారా

కం॥ ముందర రాజనుగోవుల

దండడిబెప్పక యపిఱుడ - దాఁటించుచుమీ

రందఱు వెనుకన్మోసగా

సందడిలేకుండనమవ - సాగుండింక॥

దుర్యోధనాయ వార్యబలవిక్ర మోపేతుఁడగు సవ్యసాచికయ్యంబున
కు మనలఁగదుమ వచ్చుచున్నాడు చూడుము.

దుర్యో! (చూచి) తాతగాఁ అజనుఁడు గూఢచర్యకొరంతమవ
మెఱుంగమచి తా నేభామి వెలువడియె, మనముమోహంబున గానమి
యొండె, నాచుగోభంబున వచ్చుట యొండెఁగావలయు. గావున నెక్కు
తక్కువ లెంతవరకుగలవో నిరూపింపుడు.

భీష్మ! తే॥ కురుకులేశ్వరరెండువ - త్వరములైన

నొక్క నెలయధికంబుగాఁ - బిక్కటిల్లు

గానవియెల్లలెక్కించ - గడచినట్టి

రోజుకేవ్లపోయెడు - రోద్యోధనుండ॥

దుర్యో! మంచిది ఇప్పు ఁమిగిలినదేమి అయిలైన సంగ్రామంబుననా
సవ్యసాచి జయించి పశుధనంబును చరిగ్రహించలేమా.

భీష్మ! (చిరునవ్వుతో) దుర్యోధనా పర్జన్యానిర్జదుల భజించజాలిన
యజ్ఞానునితో కజ్జమేల జేయబూ నెదు వారికర్థరాజ్యమొసంగి సంధి
జేసికొనుటమేలగు నాచూటవినుము.

దుర్యో! పితామహ, అగ్రగాజ్యముగాదు సూదిమొనమోపినంత భూ
మియైనను పాండవులకు పంచిపెట్టను

భీష్మ! వారిభాగ మొసంగ వేని సంగరోద్యోగంబు సేయఁబూనుము

దూర్యో॥ సంగరము సేయదలంతుట సంతోషమేగదా.

(దూర్యోఅజ్ఞానుడు ధనుష్పంకారముచేసి)

అజ్ఞా॥ ఉ॥ భీష్మతల్పబృహిమితలఁ - దీసెదనైనికులారగోవులకా
మేరగునీపురంబుపాలి - మేరనుదాటఁగనీయమిరికూ
పారములోనదాగిన,న - భంబుచ కేగిన నాగలోకముకా
జేరినబోవనీరురణ - సీమనునిల్వెనుదీరముండినకా

(ఉత్తరునిజూచి) ఉత్తరుఁడాయెదయేపెన్దమొన, యిందుకురురాజు
గనుపించడు; యీమొనకుఁడపలభౌగముగామనరధము సాగదోలుము.

(పాంజూచి)

(భీష్మద్రోణకృపాచార్యులకు నమస్కారబాణంబులు వేయుచున్నాఁడు)

ఉత్తరుఁడా భీష్మద్రోణ కృపాచార్యులకు పాదకర్ణాంతములు సోఁకి
సోకిములుగా, నమస్కారకుశల ప్రశ్నింబుకీరకు నాల్గి బాణములు
వేసితి నిక మనరధము సేసైవ్యంబునకు కుడిప్రక్కగా గోవులున్న దెనకు
నడపింపుము.

ఉత్తరుఁడు॥ అలాగేనడిపించెదను.

భీష్మ॥ ద్రోణాచార్య. నీకును. నాకును కృపునకును కుశలప్రశ్నిం
బులుగా సోఁకిసోకికుండా రెండేబాణములువేసి ఇతఁలకు దూర్చి
రీక్ష్యుండై కదుపులఁ గదియవచ్చెడి యజ్ఞానుని జూచుము.

అ॥ అమితబలునిసజ్జ - నావనప్రియనరి

ధ్యాంతబంధుప్ర - భాకరముర

కాలమునకుఁగనుల గంటిమివెనుకగా

వచ్చిరధముదొలగఁ - బుచ్చిపోయె॥

విచారించగా సజ్జనుండి మృతఁ గలయంజూచి కొరవేద్రునియి
చట గానక నతనిఁగనుఁ గొనవలయునను తలంపుతో మనలనఁజీక్రమించి
పోవుచున్నాడు. ఇంతశక్తియుక్తిగల నరుండకురు విభునిముట్టెనేని మ

సప్రయోజనంబైల్ల నిష్ఫలంబగుతదుపరి యాపశుధనంబుతో బనియేమి
ద్రోణు॥ పజాన్యాది నిజకరులకైన నలవిగాని యజానుని నిజకం
చువాడి క్కొరవులలో నెవ్వడుగలడు.

కర్ణు॥ నేనుండలేదా.

అశ్వ॥ 'నవ్యచు) ఇక్కు చుపతి కార్యభారము నీవయిఁబెట్టుట చేత
నీవతనికి మెప్పుగా నక్కవ్వడిసి గెల్తుననికొవ్వి బల్కుచుంటివిగాని
నీవేమి నేయగలవు. అయినను పెక్కుమాటలేల ప్రళయకాలా నలు
నిభంగివచ్చుచివ్వచ్చుని జయించికురువిభుని యిప్తంబుదీర్చుము. అందుకు
నీవుచాలవేని దీనికికారణకర్తయైన శకునినిగూడా యాలోచించుము.

కర్ణుడు } తే॥ భారుణీస్థలిశూరుడు - భీమశౌల్కి
కోపముతో } దురమునందున నిలువక - దొలంగఁడెప్పుడు
వెఱచుమీబోంట్ల కెల్లనే - విభుడగుదు
వెఱతు నేభిపలుకకీటి - వెడగుమాట॥

నాపరాక్రమంబును నరుని పరాక్రమంబును నీవేమాచెదవు
అశ్వ॥ అవును నీవుముందు నడువుము.

కర్ణుడు॥ నడువక మీవలె వెనుకాడుదునా.

అశ్వ॥ నీవు నరునిబారింబడి వెనుకాడకుండుట మేము చూడక
పోదుమా.

కర్ణు॥ కానిమ్ము అనికర్ణుడు నిష్క్రమించును.

(అందరు క్రమముగా నిష్క్రమించిరి)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

పంచ మాంకము.

(అజానుడు ఉత్తరుడు ప్రవేశము)

అజా ఉత్తరుడా, చండప్రచండ కిరణమండితంబగు నిగ్గాండీవంబు
చే గారవనైన్యంబు నల్లకొల్లగాఁ గొట్టితి, నిదిగాక చిత్రాంగదప్రభృతి

కురుకుమారులఁ బోరాటమందు మాతాడనీనైతి. సకలసైన్యంబులపై
స్యంబు నొందించితి. గోవులమరలించితి. ఇక భీష్మద్రోణాది యోధా
క్రేసరులతో సంగరంబు సల్పఁదలంచితి గావున మనరథంబీ కనుపట్టు
సేనకును పశుబృదంబునకును మధ్యగాఁదోలుము.

(అనిగోపకులఁజూచి)

క॥ గోపాలులారగోవుల

నీపట్టునఁజెదరనీకు - డీరేకంబు

మీపాలముజొరగఁదోలితి

నేపగతులఁబట్టికొట్టు - తుంతయనాకుక॥

మీరాలామందలఁ దలగఁ దోలుకొనిపొందు.

(తెఱిలో) దుర్యోధనునిపైస్యము.

తే॥ అక్కటామమ్ముబట్టిత్రు - ర్లడఁగనొట్టి

యాలమందలమత్స్వభూ - పాలుగోప

బాలకులపాలుజేసేవి - వృచ్చుడిపుడు

మమ్మురక్షించరమ్మవే - గమ్మొకర్ల

కర్ణ॥ యోచించి (బిగ్గరగా) ఏమీయీకలకల.

భటు॥ అజ్ఞానుఁడు మనమొనఁజొచ్చి కొట్టిగోవులఁ దోలించుకొని
పోవుచున్నాడు

కర్ణ॥ } ఉ॥ ఎక్కడికేగెచాగనక - నిద్రెసనస్థదునిక్కుబాటుతో
గోంపముతో } జక్కగబక్కచేయవలె-జయ్యనవచ్చితివారనాదుచే
జక్కితిమికనొంటరిగ, - జచ్చుటకోలనీలుపూకనీ
యుక్కడఁగింతుఁజూడరమ - హోగ్రతనుద్గమమందఘల్లనా॥

నీవక్కడక్కడ బెక్కరీతులఁ బెక్కండ్రొబట్టి యుక్కడంచితినని
విందునుగాని యింతదనుక నదిసమ్మజాల ప్రళయకాల ఫాలనేత్రునికిలా
భీల జాలంబునకె నయగు ఘనశరపరంపరలు వింటనంధించి బఱపుచుంటి

నివిదప్పించుకొనుము.

(అనిశరములు వేయును అజ్ఞానుడు మధ్యనేవాటి సంహరించి)

అజ్ఞా॥ ఉ॥ ఓరీకర్ణుడనేను లేచియెడ గ - ర్వోద్రదేకముహ్సంగనిం

పారణలోకములోమనీయబలభా - హవిక్రమాధ్యుల్ డగ్గ

లేరంచున్వడిధిక్కిరించుటనే - నేవింటిరారమ్మున

బోరంగెల్వగఁజాలి తేనినిమువం - బున్నిల్వనాముండఁజ్ఞ॥

అదరు బదరు దిగవిడియెద దానిగురుదురుకొన కదనస్థలంబున

రె డు నడంబులొక్కి ప్రదేశమందుంచిన న్నదిసిపోజరియం బాజింబి
మరీకడలిపొమ్ము.

కర్ణు! అజ్ఞానాతజ్ఞానభజనలతో బనియేల కదనస్థలంబున గట
తటంబులదరి పికటభ్రూకుటి నిటలస్థలంబునఁ జలింప పటుతరకోవాగ్ని
పెటపెట చిటచిటాయ మానంబులై తటాలునది క్తటంబులెల్లఁ బర్వ
బటాపంచలై మింటపంటుకొనునట్లు మంటలుపుటిలు ప్రచండకాండం
బుల నిభండనస్థలియాఖండలాది దేవశిండంబు లాకసంబుననుంసి
కన్నులపండువుగా జూచుచుండ నవఖండమండలాఖండలుండగు దుర్యో
ధనుండు నన్నుంగని మన్ననఁజేయ నిన్నుబట్టి బంధించి మట్టుబెట్టెద
నిక నాపరాక్రమముజూడుము.

అజ్ఞా! కర్ణా మదసంకీర్ణా! కండకొవ్వచే; గగడుమిరి నీవేదండి
వాడవని రండమాటలాడుటొక దండితనమా వననుకానిమ్ము. ఇక్కర
వబృందం బమితానందంబుగాఁ జూచుచుండ మధ్యందిని మార్తాండ
మండలంబుకరణి మండిపడు శరకాండంబులచే నీగుండియలఁ బట్టి
దండధరు మంకిరింబునందు గాపురంబుండునట్లు జేసెదఁజూడుము.

కర్ణు॥ అజ్ఞానా మానవిసజ్ఞానా నీప్రసంధవుగాకున్న భార్యను
మానభంగంబుజేయుచో గుడ్డువెల్లిబెట్టి వట్టిదేబెరిలి నూక కన్ను
లారి క్షజూచుచుండెదవా.

అజా॥ { ఉమిక్కిలిప్రల్లదంబులని- మేషముకొక్క- విధంబుబల్కె-
 కోపముతో { చాతక్క-కద్రాపదీసతిని- దర్పమెలర్పగమానహానిమీ-
 రెక్కడధర్మమార్గమిది- యేసనియెంచకఁజేయునాడుమే॥
 మక్కడయన్నమాటవెను- కాడకనూరకయుంటిమోటమికా

లేకున్న మద్భుజాదండ మండితగాండీవ విముక్తప్రచండ కాండంబు
 లచే గురుకుమారాది రాజమండలంబెల్ల కండలుకండలుగావించి గండు
 కుక్కల కాహారంబుగా నాడేవేయక నూరకుండుదునా.

కర్ణ॥ అజానా అంతమగతనమున్న మిథాగమునుదిగవిడిచిలడవుల
 కేగి పడరానియిడుములెల్లఁబడి బడుగులై కడకుముదిసిన తొండలవలె
 ముక్కునూపిరి బెట్టుకొనితిరుగ నేమొగముతో రాదలంపుబుట్టినది.

అజా॥ ఔత్రధర్మమునుబట్టి.

కర్ణ॥ ఔత్రధర్మమన నెట్టిదోనీకు చెలియునా.

అజా॥ రండా నీవుపండిమగండననిఘోషమూత్రయందు ఔత్రధర్మం
 బు బూనియేగాబోలు. ధుర్యోధనుని శౌర్యధైర్యసైర్య గాంభీర్య చాతు
 ర్యోదార్యులగు గంధర్వులచాలుజేసి గుప్తుసరధంబుమమికి తప్పించుకొని
 పోయి ప్రాణంబులు నిల్పుకొన్నది ఫి పంచానీవంటి విశ్వాసహీనుండీలో
 కంబునం దింకెవ్వడుగలఁడు.

కర్ణ॥ అజానా పండుని లక్షణంబులువిను నీవలె నడవాసినరాజ్యం
 బుపై నాసించుటయు కడుగాసికోర్పుటయు వసవాసంబు నెఱవేర్చుటయు
 విరాటునింటబొట్టకూటికికుదిరి యూటపాట లభినయంబులు నేర్పుటకుగా
 నవుంసక రూపమెత్తుటయు నీ మొదలగు నీచములకాటపట్టగు రాచధర్మ
 పేర్తవు నీవెల్లప్పుడును పండుడవుగాక గండుమానసివని యెవ్వరను
 కొందురు.

అజా॥ తుంటరి కొంటెయగు సుయోధనుని పెంటబెట్టుకొని బంటు
 రీతి ప్రధనోద్యోగమునల్పసమయముగని తగుదుననివచ్చితివి యిప్పుడేనిద

రామండలంబు భేదిల్ల ప్రచండమద్భుతాదండ మండితగాండినం బెక్కిడి
టాంటాం యనిటంకారధ్వని దిక్కుటంబుల యందుమాటు మోయదై
ర్య ధైర్యంబులు మెరియ బిడుగులవంటి వశిగలవిశిఖంబులచే నీమగతనం
బగడు బెగడుగునట్లుజేసి పగవారు పరమానందంబుచే పకపకనగపునట్లు
జేయకున్న సేనుపార్థుండనా పృథానూనండనై నీతోవృథా ప్రసంగం
బులాడఁదగదు నాకరలాఘు వంబుజూడు.

(అనిశరములచే గొట్టగా కట్టఁడు పాళిపోవుచున్నాడు)

అజా॥ } చె॥ నిలునిలుశౌర్యహీనయని- నెట్టననై రియవప్రివిక్రమా
(జూచి) } ఘృలఁగఁడఁదాకిపోరికిటు- లోడిభయంబడినంగరథలిం
దొలఁగఁగజేతులంగలవి- తూపులుగా వెమతెప్పి గాజులా

కలగకిరమ్మ పెచ్చిసయ- కారివిగమ్ముయశంబుపవ్వుగల్గె॥

మానవంతులొక క్షణకాలంబులో క్షీణించు ప్రాణంబులకానించి భూమి
పాలగుబొంది కొఱకు నీవలె మానహీనతకియ్యకొనరు. నామాటవిని ప
సరమురీతి బాటిపోకవైపులఁ గదిసిపోరి మరమునందు జనులక్షిత్రింబొం
దుము. కర్ణాయుధంబునకురమ్మ, (అనివెంబడించ కట్టడుపారిపోవురు)

తే॥ ఉత్తరుడ కిట్టుడిపుడుజల్- తత్తరమున

సమగతలమునబోరాడఁ- జాలలేక

బాణముల నేలబడవైచి- భయముచేత

తలనువిరబోసికొనిపాటె- దై న్యవృత్తి॥

నకలకురుకమారుల సఖీవిద్యయందతి నిపుణులగునట్లుజేసిన దివ్యాస్త్రు
కోవిదుడగు ద్రోణాచార్యుల కదురుగా మనరథంబుసాగదోలుము.

ఉత్తరుడు॥ ఇందు ద్రోణుండెవ్వడు

అజా॥ ఎట్టినిగుట్టంబులఁగట్టిన తేరునెక్కి- మనకుప్రక్క-గానున్న వే
దనీతిశాస్త్రీకోవిదుండగు నయ్యహాత్ముండే ద్రోణుండు.

ఉత్తరుడు॥ మనయరదంబాప్రక్క-కేదోలేద.

ద్రోణుడు॥ (పరికించి) ధనంజయా, రాధేయుని ప్రధనమందుబట్టికొట్టి వెడల నెట్టితినను గర్వనిర్వాహకుండవై సస్థదియ నేతించితివా నిలు. నిలు మింక నెక్కడికేగవచ్చు.

అ॥౬॥ (చేతులుముకుళించి)

తే॥ పండనముతేతుగురువర- వనమునందా

బాలకాలముకష్టము- పాలబడితి

మిలకమాకిదితిరియని- యిప్పుడువచ్చి

యన్నదీనునియెడగృహ- యుండుమనఘ॥

క॥ ఇదిగాకమీరుగురువులు

విదితంబుల మేముశిష్య- వితతిమితిమీఱి

నెదిలించి కయ్యమానకిట

గిరుకుకొనింధి శ్రహాని- గాదేభాగ॥

ద్రోణు॥ అ॥౬నా సీయ ద్ద్రోణిద్యాశోశంబు కింకరముగా నెఱుంగ నెంచి కయ్యమునకువచ్చిన సన్నోకపెర్తగా బొగడవగదా, ఘోరితరంగు సంగ్రామంబునల్ప జయమంది విజయుడను సార్థకనామము నిలుకొన జూడుము.

అ॥౭॥ అట్లులైన ముగడు మీకరలొప్పునంబు జూహిప్పునివేడెద.

ద్రోణు॥ అ॥౭గే (అనిబాణములువేయుచున్నాడు)

అ॥౮॥ (ద్రోణిబాణములుచూచి) ద్రోణాచార్యా మీబాణపత్ర మవదలఁ గొట్టిదిట్టగురు దివ్యాస్త్రములు కొన్నవెంటనంధించి పడచుచు న్నాడ సవిదప్తిండుకొనుచు.

ద్రోణుడు॥ (వారీహరించి)

తే॥ క్షీణి నాపయినీద్రయో-గిరినట్టి

బాణసంచయములనీళ్ల-పాలు జేసి

పటిమనిందాగ్నినాయపు-ల్వరుణుడొసంగు

సంబకంబులనేసితి-నతిరయముగ

నీకరలాఘవంబుచేతినిశరపరంపరల నులుమానుమా.

అజాఁ ద్రోణాచార్యామినారాచంబులెల్ల దదీయనారాచంబులచేసినర
సంబుగావించితి నికనాకరలాఘవశరలాఘవంబులచేసినైస్యంబునెల్ల నశిదై
స్యంబునొందించి పటుతరనిశితోజ్వలదుర్ని వారవిలసద్ధృవజాలంబుచే
మీతురగస్యంచసద్వజంబులఁదెంచిమీమొడలిసోయగంజెల్ల జల్లెడతూ
ట్లరీతినలై వల్లెఁగఁ గొట్టకున్న నేను మీకుశిష్యుండనా.

(అని ద్రోణునిరథకురగధ్వజాదులఁ గొట్టివేసి ఉత్తరునుజూచి)

తే॥ ఉత్తరకుమారయాచార్యుఁడుక్కు-చక్కి

నిలచెరాసిలపోలిక-సెమ్మిదనర

యిచ్చుహాత్మునివిడియర-దమ్మకాశి

పైకిఁబఱపుమువేవేగ-భయముదలసి

ఉత్తరుడు ఆలాగేతోలెద

(అశ్వతామచూచి)

మత్తకోకిల! ఓధసంజయనాదుబాహుబ-లోన్నతింబువరంబుసం

నీదుదేహముబాణవహ్నికీ-నేనిటాబరమాహుతిం

యోధులెల్లరుజూచినంతస-మొందగానొసరించినీ

[కోధమెల్లనడంతుఁగౌరవ-కోటిమేటిచెలంగగఁ॥

మధురువరుండతివయో వృద్ధగుటచేయధ్వరంగమందు ముద్దుఁ పోల్కిగ
న్నట్టె నతనిమాటు నేనరుదెంచితి నికనాతోసంగరోద్యోగంబునేయరమ్మ!

అజాఁ॥ ఇదిగోశరవన్నముగుఁపించెద

అశ్వ॥ నీశరవన్న మునునను నేహరించితిని-

(అనికొన్నిశరములు వేయును)

(అశ్వభామశరంబులనడుమనేహరించి)

అజా|| మత్తై|| ఇదిగోవైఁముదీర్చుకోవలంచినే-నీపట్టుననేవలం
గదియంగొట్టితిదారుణా-స్త్రములయు-గ్యవ్రాతముంసూతునికా
జవియన్మోదితిచీవ్రబాణమునీ-చాటుంబుగాఁజేసితికా
గననంబందుననిల్చిపోవజయమం-దస్వచ్ఛద్రోణాత్మజా||
(అని కొన్ని బాణములుగుప్పి ఉత్తరునిహించి)

అజా|| తే|| నిరటభూపాలతనయయూ-గ్గురునిసుతుని
దైవతూణీరములక్షయ-బాణములుగ
నయ్యోతనివిడిచున స్వంధజంబు
పరకృపాచార్యుపైకివే-బొంపుమింక||
(తెరిగిపో)

కృపుండుచూచి)

కం||సూతాఘనసుగుణాకర

నేతామనశ్యందనంబు-నీపీపట్లకా

ఖ్యాతిగనర్జునరథమున

కాతతముగఁగదియఁదోలు-మాన్యుస్థిరతికా!

చూతు|| చిత్తము. (అనిరథమునఁదోలుచున్నాడు)

కృపా||శా|| ఓహోవచ్చితిహానానిలుమీ-యధస్తథింగల్లుమా
ప్రృహంబెల్లవిచిత్రమందశరముల్-పుంఖానుపుంఖంబుగా
బాహుటోపమెలర్పబూనిధరసి-పాలుండుహర్షించును
తానహస్మాత్నినింజయించివిజయో-తానహంబులాక్షింఛెద
ఇదిగోనాకరక్షాఘనంబుజూడు.

అజా|| కృపాచార్యుగ్గురుశితశరపరంపర లెడతెఱివితేక మపుచుంటి
ని తప్పించుకొనిపోమ్మ

కృపా|| కవ్వడీనీశరజాలంబుల మధ్యనేమాయంబుజేసితి నిదియటం
డ రవిగ్రహంబును నిగ్రహింపదలఁపడు రాహుగ్రహంబుచాష్టునవచ్చు

జిచ్చతివిశుగుల కెనయ ఏవిశిఖములుకొన్ని పరియోగించుచున్నాడ నవి
తప్పకొంటివేని నీగొప్పదనంబు శెప్పవలవిగాదు.

అజ్ఞ|| మదీయ కరిలాఘవంబు జూడుము.

(అనిశరములచే విరఘునిగా గొట్టుచున్నాడు)

తే|| కృపునిహులనునొగలను- కేతుసూతు

గార్మకంబులదృంచినొ- కాటముగను

గిఱకుటమ్ములనతరివ- త్తస్థలంబు

నాటనేసితి ననుట- రాటతనయ||

ఉత్తరుడా కృపుండు విరఘు డై శుకువులు నిశిత్రాంగమెక్క-చున్నా
డు చూడు యితనినతిక్రిమించి మనస్యగ్రసంభా శంతినుపుట్టి శత్రుం
గంబు గడియనడిపింపుము.

ఉత్తరుడు|| ఆలంకేనడ పెదను

(భిష్మకుదూచి)

కం|| శంకరుని గెల్చినాని

బంకనాతోడబోరె- బాలుడువేయి

వ.శిరిచేష్టలుమానుము

కొంకక జెగబోరి గల్లు- ఘోరరంమున||

అజ్ఞ|| నానీయవక్రీడితము పక్రీరంబచ్చటచ్చట వినియుంటిగాని నీ
నులగనియుండ లేరుగావున నిమ్ములోకంబులు బొగడునట్లెట్లగచుట్టి
నాయుల్లనూనందంబుచే నుల్లసల్లజేయుము.

అజ్ఞ|| పరశురామునిదురమునందు దళిమితలఁగినిగొట్టివ యపరిమిత
బలవిక్రములగు మీత్రోనంగంబుజేయుటకే నెంతవాడను ఎవను తడ
వుకాలంబునకు మదీయకాశ్మక విద్యాశోశలంబు విమర్శింపనిచ్చోకివిచ్చే
సితిరి యిపుడు మీయిష్టమగు తిఱంగున యుద్ధము సేయంగదంగుము.

భీష్మ|| అటుపైన గారిమ్ము.

అజ్ఞ|| గాంధేయా బంగారుమలఁ బొగడంచుసాయకింబులు నచ్చు
చున్నవి.

భీష్మ॥ రానిమ్ము (అని పాటినడుమనే విరియించగా నడఁచుడుభీ
ష్మ నివల్లులుండించి)

అబా॥ కం॥ తాతాగింగానందన

చేతులగిసిపోవునటల- శేషబలముచే

వ్యాతిగమివీల్ దునిమితి

శతశరచ్చియముచేత- శౌర్యముడనితి॥

భీష్మ నేనై దుశరంబులచే నీవత్తులంబు న్నియ్యలునియ్యలుగా గొ
ట్టుచున్నాడను.

(అనికొట్టగాభీష్ముడు రథముశిగ్గిపొలుచున్నాడు)

అబా॥ ఉత్తమనితో॥

కం॥ ఈగఁగాపుశ్శుండునా

తోగినియగిచేతిరథము- దుముకుచుబొరెజ్

బొగుగినిముత్తులుజు

యాగినిపురినాథుడాయె- సమపుమురథము॥

ఉత్తమఁడా కొంతవేయిదూరంబుగానున్న గురుకులోత్తముని రథం
బు గిరియపసరిధంబు నడపింపుము.

ఉత్తమ॥ అలాగేనడిచిం దను.

దుర్యో॥ (చూచికోపించుతో)

కం॥ గురుముపహించితిమికి-నిమ

పంబుధనంజయనీ ప్రసిద్ధితో

కుచిశముచేతిబద్ధతిము

గూల్పుమ నేం దుగినిగీతవేసెడ॥

అబా॥ నిలచితిరా సుయోధనుడ

నీదుహితుండగుగన్ధిపాట్లగ

న్నులగినినైవపోవను

నుగ్గుగిజేయదలంచితిబభా॥

దుర్యోధన్ కం॥ హరునిదురమందుగెల్చిన
 వరబలుండనటంచుగదియ- వచ్చితిపటరా
 అన్బు॥ గురుకృపభీష్మాదులుమఱి
 పరుగిడిరదిగనుమునాదు- బలదర్శమునకొ॥

దుర్యోధనా నాకన్న నెక్కుడు శౌర్యవంతుం డెవ్వండని కనుసహనం
 బుతో నాసానోద్యోగంబున కోపాటింపకవచ్చితివా మేలుమేలు మాకు
 నీవుతై శసంబాదిగాఁజేసిన యపరాధంబు లనేకంబులుండెనవి నీవుమఱచి
 తోమేముమరచెనమా. విను.

సీ॥ విషమన్నమందుగ- ల్పించిపెట్టించితి
 వౌభీమసేనుని- యందుదయను
 మాతినర్పములచేత- గఱపించితివిగంగ
 మడుపులఁద్రోయించి- తడరుచేత
 లక్కయిండ్లనుగట్టి- చక్కగాఁగాల్పించి
 తభిచారకర్తృంబు- లగణితముగఁ
 జేయించిమాయసా- చిలకినుడెప్పించి
 మాయజూడమునసా- మ్రాజ్యమంత॥

తే॥ యపహరించితివదిగాక- ద్రుపదసుతను
 మానభంగంబుగావించి- కానలకును
 బంపితివియట్టిశుద్రహా- పనులుజేయఁ
 జేతగానట్లుమేమున్న- రీతివినుమీ॥

ఓరీ మేమా ధర్మసుతునిశాసనం బతిక్రమించజాలక నూరకున్న మీ
 చేయు కూరికార్యము లప్పటికిచెల్లెగాని మీఁదఁజెల్లబోవు నాకులహీ
 నాఁ మదీయశర ప్రకరంబుల చవిజూపుచుంటిని అవి శకునిమాయాద్య
 తంబులో మమ్ముగెల్చి నీకిచ్చినరాజ్యంబు చవినిమించునోతగ్గించునో యా
 హెచ్చుతగ్గులు బాగుగా విచారింపుము.

చుర్యో॥ తే॥ నీవుకులహీనుడవుగాన నేనునభను
 గట్టిగాఁకొనిదిసేబట్టి కట్టుపుట్ట
 ములనువిడిపించుతిత్తిగోని మొన్నగీతిఁ
 జూచుచున్నాడవారండగోచరకేమి॥

అర్జు॥ రంభప్రగనునీ ఫహోషయంత్రయందు జప్రసేనాదిగంధర్వగు
 నీవును నీకొల్పలంబును విజనారీమణితో సహోష్ణుబద్ధకేసదీయైతిగో గం
 ధర్వోదులనోటబుచ్చి నీన్నునిడిచిపుచ్చినది హూచితీవా మహ్మజులంబె
 ల్ల నెఱంగియుండియు నేమయు నెఱుంగనివానివలె సంభాపించునీకు ఘ
 నమా యిక్కిప్రల్లంగంబులేల నానారసంబులచే నొక్క-క్షణంబులోనిన్ను
 నీరసంబుచే నెదర జూచుము.

చుర్యో॥ అర్జునా నేనన్నీ జ్వాలలనిగ్గు తగ్గించజాలినగోరంబులు ప్రయో
 గించుచున్నాడ సనిష్ఠ్విగదగోని ప్రాణములు నిల్పుకొనుము.

అర్జు॥ కురుకులహీనా నీకరపరంపరల నెల్లఁ గురుమాడితి నికనాకరలా
 శువంబు గనెనుము.

(అని బాణములచేకొట్టగో చుర్యోధనుడు పారిపోవును.)

అర్జు॥ వెంటబడి నిలు నిలువరా చుర్యోధనా వైకులకుజడిసి నీహోళి
 సూరులు పాతపోవ ధీరులగునాకుగాంచినవ్వరా పాతపోకుఁ పాతీపోకు
 ఇదిగాని.

శ్లో॥ పురీషీధులనుమత్త శరినెక్కె వెంపెక్కె
 తిరిగిస్కంధెనా కురుకు శర
 తత్వ సంఘటితేని నొత్తి భూషలగ్రాలి
 కొల్వన్మటుండానా కురుకులేన

కస్తూరిచందనా గరులనింపగుసొంపు
గలిగినట్లుండెనా కౌరవేళ
మనసుకుదగిలిన మగువలతోపొందు
సలిపినట్లుండెనా శౌర్యహీన॥

ఆ॥ వె॥ క్షత్రియుడవుపాళా జనదుసికంఠెనే
బిన్నవాడనైన భీతిలేక
దురముసేయనిల్వదిరిగిన నజాడక
పందరితఁబారనిదిగాద॥

నీవుపోరాటమందు నైరులగారికోర్వితేక పాతిపోయి యోనిసుఖః
భవింపదవు మిగియబోణజ్వలలచే ప్రధనమందు బ్రాణములు కో
యితి వేసి స్వర్గభోగమనుభవింపవచ్చునే నిలు నిలావరాదుల్యోధనా.

(తెరలో)

దుర్యో॥ (భయముతో)

తే॥ అక్కటాయోధులరుమీర లూరింబలులు
గల్గియుండినఫలమేమి కన్పడివడి
గొప్పతూపులఁగిసివోవ గుప్తకొనుచు
నచ్చుచున్నాడువెన్నంటి పరుగువిడుచు॥

యోధులారా నన్నురక్షించుకొనుట కిరట్టపడరాదేమి
కర్ణుడు॥ (చూచి) భీష్మద్రోహియోధులారా.

ఆ॥ వె॥ మదిగజంబువెంట గదుమసింహమువలె
గురువశేష్యుడనుము కొనినరుండు
వెన్నుదగింపచ్చె విభుడనిక్కిననున
యత్నమెల్లవిఫలమగునిజంబు॥

మనమందఱ మొక్క-మొత్తముగా సక్కిరిరింగదిమి దుర్యోధనచక్రవ
త్తిని సంరక్షించుకొందమురండి. రండి.

శ్రీశ్లో॥ ముందునీవుపద మేమువెన్నంటివచ్చెదము.

కర్ణ॥ కోపముతో వెలుపలకువచ్చి

కం॥ నిలు నిలుమోలీయజాన

తలరడిమానోడసమగ తలమునబోరెన్

గల్గినవచోలగికినుండితొ

కిలనంబెరంగింగొట్టె గల్గినవాడె॥

రణవీరోత్తంతులమగు మేముసంగంబునల్ప సత్వరంబుగానరుదెంచు
చుండుటగాంచి భయకంఠంబుల్గి పరుగునెచ్చటికేగెదవు. నీవువిల్వకపా
తిజూపినను గార్యముబాట నిన్నుపడుచున్నట్లేను.

అర్జు॥ ఉ॥ మేలికబిడ్రమయ్యెనుని మేషముక్రిందటశౌర్యహేనులై
దూలుచుఁగొంపోయి కడు దోర్బలరేలవెలుంగునట్లు భూ
పాలులఁగొడిసిగ్గుపడి పొరుషశోభతెకారయంబునన్
గ్రామిచునచ్చి త్రాకినులఁ గొంచిన కాపాసప్ప పజనునై.

తుంటరి నెఱుంగోగింటికిని గొంటుమాటలాడుచుంటివా చాల్సిపుము
నానిశాలశరపాతెంబుచే సిద్ధితుగానిన్న ప్రతేతభూమికిఁబయిచ్చెన పాణి
పోకనిల్వెను.

ఉత్తరగో॥ (భయమాత్తో)

తే॥ కయ్యముడుపంగివైగ కయ్యనాడు

సమితిదాహముబొడిమెనీ హగ్నిస్థుండె.

మొక్కమాటై ననుడిగింప వ్రకుదక్కి
నచ్చుచుండిరియోధులు పొచ్చుమీరి॥

అర్జు॥ ఉత్తరుణా నేనుగల్గ నీవువెనుకాడవలదు కొంచెమునేపు దా
హంబునకోర్చి నిలచితివేని కొరవులకెల్ల నొక్కపెట్టధంగి పట్టి యెల్లదను
లు మీకాలంబులోఁ జక్కి యెట్టుకొనిపోవగలముగాని నిదానంచుము (అ
ని యోధులజూచి) యోధులారా సమ్మోహనాస్త్రప్రయోగముజేసితిని

(అందఱు మూర్ఖబోవునున్నారు)

తే॥ భూపనందననామన మ్రోహనాస్త్ర
మానకునీకొరివారైతా ముఖ్యమైన
పుడమిఁజేండ్లెల్లఁబుడమిపైఁ బడిరికనులఁ
జూడుభీష్మాదియోధులఁ జూడుమనఘ॥

ఉత్తరుడు॥ అజానాకన్నులారజూచి సంతోషించితిని.

అర్జు॥ కొరవులఁ బోరాటమందుగెల్చి వారిస స్త్రంబుల యందతిపిడి
త్రించుగువాటి నెల్ల బొమ్మపొత్తికలకుదెచ్చని యుత్తరకోపగదా,

ఉత్తరుడు॥ అవును.

అర్జు॥ నీవిపుడు రథమాడ్కిసామ్రా

ఉత్తరుడు॥ పోయినేజేయునదియేమిటి.

అర్జు॥ ౩॥ నల్లపాగవారు సరిపఱిగురుసుతుల్
పచ్చపాగిపోద్దు పట్టిదరియ
తెల్లపాగవారు తేటతెల్లంబుగా
గురుఁడుకృపుడుగనుము గుఱుతులివియ॥

భీష్మఁడీయ స్త్రీంబునకు మాతెఱుంగుటచే మేలుకొనియుండుగావున,
సతనిచేతజేరికనేబప్పినంత పట్టుపాగలుదెచ్చు.

ఉత్తమడు॥ అలాగేశిరోబరంబుల ద్రోచుకొనినచ్చెడ

[అని రథముదిగిపోయి శిరోబరంబులు వైచ్చి]

ఉత్తమడు॥ అజునా మియాజ్ఞదాటకు వారితలపాగలదెచ్చితి.

అన్బ॥ ఇది తెచ్చు [అనిఅనుకొని] ఉత్తమణుడా ఇకమనయరంగలీయి
అంటాబుండవి యిక్కువనేనకులుకొనుదమక బయలుకలుపుకొనిన విశ్ర
మముగానుండును. రథమును (తెఱులోకలోకకొని పోవుచున్నారు.)

[దుర్యోధనుడు మూర్ఛదేరి మీసముదీలుచు

దుర్యో॥ తే॥ రథికువరులారచూడుపె య్యధికబలుచు
మోహనాస్త్రంబుచేమూర్ఛ బుచ్చివనల
బోవుచున్నాడుగదమన మొననుగూడ
తెల్లుకొనిపోయి నరసింహుగొట్టపచ్చు॥

పోనమురంజి త్వరగాలేదిగండి.

భీష్మ॥ దుర్యోధనా తొందరదగచు శాంతించు.

దుర్యో॥ ఇదియేనా శాంతించవలసినసమయము.

భీష్మ॥ నవ్వుచు.

సే॥ చాలింకనజును నమ్మోహనంబున

చునముశేషము ల్మ్రాచియుండు.

గరుణించియాతంను కింకమున గ్రహుక

జీరణుగాండ్రేసి నిగ్గుగొనియె

మనమింక నిల్చుట మంచిదియొక నేళ
నిలవోనుననినని చితిమయేని
విజయుండుటనగౌణ పీఠిహూత్రానకట
మనలబూర్హాహుతి ఘనత్రేయే||

తే|| గానియూరికివిడువడు కారవేంద్ర
యనినాహుతిమనో బీతరదాల
తోవిరాటపురిమునకు బోవువనము
మగుడగజపురికేగట పెగవునుమ్మ||

దూర్యోధనామః పాతతితో నిల్చుటబాగు నాహుతివిరు.

దూర్యో|| నిలము నిలము దువనని నొక వేలుకార్గ్యమేయగు నిశిహస్త
పురమునకు బోదమునరడి. (అంబుని సమ్మతి)మంచిరి

[అబలానుడు ఉత్తరుడు బోవేమ]

అర్జున దూర్యోధనుఁ జూచి

తే|| కురుకు లెశ్వరేవవరం పరిలచేత
కొమరులకునుగోరగునొసగులెల్ల
పంకములతోడని నముల వింకపకుట
నిత్తిములపన్నికెనునొ ప్పయత్నముల||

300 బ్రహ్మసమయోధనాన

నాహాకాని గురువు నమ్రత్ప్రసూనిక
సాహసముగఁజూచెగన
ప్రహరముతోఁగొమ్ముహస్తీ - పురమునింక - ||

శ్రీవింశతైవ ముచియిద్దగిల్లి మనుము సనునెత్తుదన ఆచార్యలాదా

మీకు నమస్కారంబులు నేనుపోయివచ్చెద నమగ్రహముచును.

(ఉత్తరునిజూచి) ఉత్తరకుమారా కురుబలుగజెల్ల బీనుంగు పెంటగఁ
 కేసితిమి రాజుమొదలగు పెద్దవారల మీరుజించితిమిమనపశుధనమును
 మరల్చితిమి మీసొల్లిదండ్రు లాదిగాఁగల బంధువులెల్లకు నీరాజ కడును
 చూచుచుందురు గొప్పన మనఁధుం బలివేగింబుగా పురమార్గముదెస నడి
 సొప్పుము.

ఉత్తరుడు॥ అలాగే సజ్జింప ను.

అబా॥ తే॥ ఉత్తరకుమారయక్కాగ- నో శృములను
 సమరమున గల్పించువు- సంగ్రహించు
 శుల్లని బాహుబలము- పొయ్యించు
 మురముగోడజాతబంధువున- పూర్ణములని॥

మాయంతన మెము పయలు కడుమగు వచ్చు నీవు బయలు
 పువలదు.

ఉత్తరుడు॥ నీపలననయప్పుడె యానెగిరివచ్చి ననియకంబునమ్మి
 మీరేనాటికి పయలు కడియిదిగోదెవలె నెలవనంగుము.

అబా॥ తే॥ ఎల్లమొల్కనయమునమే- మెల్లమొల్క
 పుత్రయుతముగినిజవేష- మాలుధరించి
 విరలుఁజూచునెయ్యండు- తేనెనచ్చి
 బయలుపడ్డెను నమలెగె- దియముపొందు॥

ఉత్తరుడు॥ పరమానంది కురుతొలతి రంగునవచ్చితి.

అబా॥ నీ॥ విరటకుమార- కవిధ్యజడేవక
 త కటకుమార- దివిములను

బ్రాహ్మచారివ్రాతనం- తిథాస మొద్దిగచి
 సాధనాధిపతినిపు- త్తమునదాచి
 సింహకేతన మొద్ది- చెచ్చెరిబురువత్వ
 మునుపటితొల్లిన- పుంసకత్వ
 మునుబూనినొగతెక్కి- ఘనముగాసారిధ్య
 మొగిసేసుసేవిగన- దగిసరీతి

తే॥ స్వంగసంభక్తిపూర్వపు- సరణిదోడగ
 నీతిబురిజేరనియున- స్తోమతిని
 గానసజమ్మినలకట- గారిధింబు
 నిస్సౌమ్యులగుల్లె- నేనొనరు

ఇదియగుండ.

తే॥ ఉత్తరకుమారసంతోష- ముప్పొల్ల
 సమువిజయంబుబురిలోన- సాచెప్ప
 దగినగోపాలకులను ముం- దరిగిబంప
 వలయుబివ్వులుపురి కేగ- పలెనుమనము

అలాగే మొకగోపాలకుని బంపద (అనిగోపాలకుని జూచి) గోవా
 లాసీపు పురికేగి సంగరిజయము సాటనియమింపుము.

గోపాల॥ చిత్తము అనిసిష్కంచిను. [ఇరువురు నిష్కమింతురు]

పంచమాంశము సంపూర్ణము.

పన్నాశము ప్రారంభము.

| విగ్రహము నుండి ముగిసినట్టి | పవిత్రము |

విగ్రహము || నాంధ్రీ యస్త్రి దేయకుమారుండగు ఉత్తరకుమారుడొచ్చును
స్వప్నము

సాగు || తే || ముగిసినట్టి ప్రాంతం గోమ-గుంపగుంప

ముగిసినట్టి ప్రాంతం గోమ-గుంపగుంప

నామమాత్రమునోపయోగము లేదు

నివారించుటకు త్రవ్వకము చేయించు

వెంటనే ప్రాంతములను పారిపోయి కొన్ని ప్రాంతములను యుద్ధమున
యోధులయెను.

పరము || అయ్యో అయ్యో (అవిగ్రహములకు కొట్టుకొని)

తే || గోమయుత్తరము ప్రాంతము-పావము

గోమయామములకు గోమ-నామము లేదు

నివారించుటకు యుద్ధము-నెత్తునెత్తు

ప్రేమకు వాసము లేదు గోమమునొక్కొక్క

అట్లుగా గుంపలపై నుండి ప్రాంతముల నాగుంపలకు గుంపలనున్న ప్రేమ
ప్రేమకు గుంపలనున్న ప్రాంతముల నాగుంపలకు గుంపలనున్న ప్రేమ
ప్రేమకు గుంపలనున్న ప్రాంతముల నాగుంపలకు గుంపలనున్న ప్రేమ

మంత్రము (నామందా) నేనెన్న విధముల విన్నవించినను పవిత్రము
యనవలయును.

విగ్రహము (భయమునో) హస్తానమా యక్షుః మననా నమో గ్రహుః
యూతగానందబోయిన యుత్తరకుమారుం గోమయానో గోమో [కంఠ
మూచకుండు] మంత్రము నేమియును నామం ప్రాంతమునొక్కొక్క పవిత్రము

దు త్రిగ ర్తనాశునియుద్ధమందు ద్విశ్ల డంచబోయిన మల్లులలోనాటువో
టుదాఁకనివారిఁ గొందరప్రియాణంబుజేసి ముందుబంపితివేని నేనువారి పెం
టనేతగువారిఁగూర్చుకొని తలలెదను.

కంకభి! (చిటునవ్వుతో)

ఉ! మానవనాథమిరిటున-మంచితచి త్తముగల్గినీకుడ
మ్మానిత్తుడై నయు త్తరకు-మారుడుసారథిగాబృహన్నలం
బూనుటచేనతండతిమ-నోదృఢతందగనిజరాదులం
మానక గెల్పినచ్చునును-మా వెటపేటికినీకుభూపతీ!

దక్షిణదిశఁగల పశుధనంబునుసుశర్మ యెంతగాసంగ్రహించెనోయు త్త
రదిశఁగలయవికూడా కురుపతియంతగానే సంగ్రహించగలడు నామాటన
మిక్కి మీమనంబునంగల వ్యసనంబునువినజూంచి నెమ్మదిగానుండుము.

[గోపాలుఁడు పరీవేశము]

గోపా! రాజేంద్రా! వందనములు.

విఁటు|| శుభమగుగాక. గోపాలకానీవిచ్చటికి వచ్చినకార్యమెయ్యది.

గోపా|| మనయు త్తరకుమారుండకు-రుకుమారులమాటొ-ని పోరా
టమందు తెగఁబోరివారి నెల్లరఁ జయించి పశుధనంబునుదోలుకొని సారథి
నహితముగా విజయముచేయుచున్నారు. నేనుచేవరవారికీశుభవార్తవిన్న
వింపవచ్చితిని.

విరటు|| సంతోషము సంతోషము (అనిసుగుణమణినిజూచి) సుగుణ
మః! కులనాపకులనేకులు గల్గుటకన్న సుపుత్రకులదీపకః యనుప్రమా
ణంబుగా మనయు త్తరునివంటి యు త్తమశ్రీయకుమారుండొక్కఁడేచా
లు మీఁదనాతని విజయంబివ్వరంబున సాటింపనియమింపుము.

సుగు! శేవకాడ త్తరకుమారుని విజయంబిప్పురంబున సాటింపుచేయు
చుము.

శేవ॥ అయ్యాచిత్తము.

[నిష్క్రమించును]

(తెఱలో పుల్లడు సాటించుట)

ఓహో పౌరులారా మిరందలు వినందగు గడచివరోజున భీష్మద్రోణ
కృపాశ్వత్థామ కర్ణశుకునిబాహ్నికుండాలిగాఁగలయోధవీరులెల్లరునిమ్మత్స్య
పురంబునంగల గోవులఁజూఁజుట వారి నెల్ల మనయు త్తరకుమారుండతి
శౌర్యోద్యోగంజై సంగ్రామమందు జయించి కురువీరోత్తముల శిరోంబ
రంబులు దెచ్చినాడోహో.

విరటు॥ కంకుభట్టా యు త్తరకుమారుండిందువచ్చువరకుమనముచేయు
నదియేమి కొంతదనుక ప్రౌద్ధులుచ్చుకొనుటకై జూదమాడుకొందమా,

కంక॥ రాజేంద్రా!

తే॥ జూదమాడుటచేధర్మ-సూతిరాజ్య

హీనుడై కానలకుఁబోయె- గానజూద

మాడుటెంతటివారికి- నై నదగదు

గానిమిమాటజవదాట- లేనురాజ॥

మీమనోభీష్టము నే నేలదొలగించవలయును. ఆలాగేయాడుదము
నెత్తము పలకఁదెప్పించుము.

విరటు॥ శేవకా. నీపక్షిణంబజోయి పగడసాలఁదెమ్మని సైరంధ్రీకిజె
ప్పిరమ్ము.

శేవ॥ అయ్యా ఆలాగే.

(నిష్క్రమించి సైరంధ్రీతోప్రవేశించుట)

సైరం॥ మేదినీశ్వరా మీయాజ్ఞప్రకారము పగడసాలఁదెచ్చితిని.

విర॥ ఏదిపగడసాల.

నైరం॥ ఇదిగో [అనిచేతికిచ్చును]

కంకబట్టా నెత్తంబొకవలకయాడనుద్యోగింపుము.

కంక॥ ఆలాగే. [ఇరువురూకూర్చుని పాచికలువేయుచున్నారు]

విర॥ బ్రాహ్మణోత్తమా నాకు దుగ దచ్చి బార యిత్తిగబడినది.

కంక॥ ఇత్తిగబడనేమిలాభము. నీకునునాకును సరిపండమేయైనది.

విర॥ నుపందెమెట్లైనది నాకుసతబడ్డది నాకాయలన్నియుతోడై యొక్కచోటికేవచ్చినవి.

కంక॥ నీగూడినకాయలెల్ల నేనుకొట్టివేసితి.

విర॥ నీవుకొట్టినకాయలెల్లఁ దిరుగఁజెట్టితి నేనువాటినిప్పుడే బండ్లఁజేసెద.

కంకు॥ రాజేంద్రా! ఈపందెంబులో నానేర్పుచేతనినైలిచితిని.

విర॥ కం॥ పోరాటమందుఁగౌరవ

వీరులనోడించిధేను! వితతినిమల్లీ

యూరికిఁదెచ్చిననాదుకు

మారునిదేనేర్పుగాని- మఱియొక్కరిచే॥

జూదంబులోగెల్చిన నీదియొకనేర్పరితనమా.

కంకు॥ రాజేంద్రా భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామదుర్యోధన దుశ్శాసన, కర్ణవికర్ణశకుని బాహ్లీకుఁడఁదిగాగల యోధుల నెల్లనుత్తరుండేజయించివచ్చెనని సమ్మజాలను.

విర॥ మరియెవ్వరు జయించిరి.

కంకు॥ ఆకురుసేనాసముద్రమింకఁజేసినది బృహన్నలగానియు త్తరుఁడు కాడు.

విర॥ తే॥ ఉత్తరుఁడుగెల్పెననునది- యుత్తదనిన
మాటకేనోర్చియుంటిమో- మాటముంచి
యింకవిఁదలసిట్లాడి- తేనిసేస
హించంగాజాలనినుగార- వించసుమ్మ !

కంకు॥ రాజేంద్రా నీవెన్నియన్న నేమి నిశ్చయముగా కౌరవులఁజయి
చినది బృహన్నలగాని యుత్తరుఁడుగాడు.

విరలు॥ (కోపముతో)

తే॥ ఎంతజెప్పినవినవైతి- లింకనాబృ
హన్నలనువేవిధంబుల- నన్నుతెంచు
చున్నవాడవునిన్నెన్ని- యన్నగాని
పాపమెట్టిదొలగులదు- బాపనయ్య॥

కంకు॥ నీవేమిచెప్పితివి నేనేమివిననైతిని.

విర॥ ఇకనైనానోరుమూసెదవాలేదా.

కంకు॥ నేనునిజమాడితి నిందుతప్పేమిటి.

విర॥ కౌరవులఁ జయించినది యుత్తరుఁడుకాడా.

కంకు॥ ఉత్తరుఁడుకాడు.

విర॥ బృహన్నలయేనా.

కంకు॥ అవును.

విర॥ ఇంతయోర్వలేమివని యెఱుంగక నిన్నింతదనుక నెంతోగార
వముగానుంచితి. నికనీ మొగముజూడదగదు.

కంకు॥ ఏకారణముచేత.

విరటు॥ కారణమేమిటి నాకుమారుని విజయంబువినసహింపక వదలు
చుంటివి. ఛీ.

(అనిపగడసాల పాచిక చేతనె త్తివైచుచున్నాడు)

కంకు॥ సైరంధ్రీ యివ్వరాటుండు పాచికచే యె త్తివైచుట చూచితివా.

(సైరంధ్రీ) కంకుని మొగమువీక్షించి కోపముతో విరటుని దెసచూచు)

సీ॥ ఈవిరటుంచుమి- మ్మిందఱుచూడంగఁ

బాచికచేయె త్తి- వైచెనకట

ఇందొక్కరై ననీ- కిదితగదని మత్స్య

పతితోడనోరె త్తి- పల్కరకట

కళగుల్కునుదుటర- కప్రవాహంబెంతో

పిల్లకాలువరీతి- వెడలెనకట

పొట్టకూటికిమీర- లిట్టిభూపతిఁజేరి

సేవకవృత్తిని- జేసిరకట॥

తే॥ పట్టెడన్నంబుమీకిటఁ- బెట్టలేక

నట్టెపాచికచేబట్టి- కొట్టెనకట

ఖ్యాతిగలవారుహీనుల- చేతనిట్లు

కొట్లబడుమనివిధివాసెఁ- గుమతినకట॥

కంకు॥ సైరంధ్రీ నీవంతగాఁజింతించదగదు. పూర్వజన్మకర్మదప్పించుకొ
ననేరికిశక్యమగు అదియటుండ నీర క్తబిందువు లివ్వనుంధరపైఁ బడకుండ
జేయుము.

(సైరంధ్రీ దనయు త్తరియంబుతో రక్తమును దుడుచుచున్నది.)

విరటు॥ (డాశ్వర్యముతో) సైరంధ్రీనీవిరితకుమున్ను పరపురుషులనంటనని పల్కితివిగదా. యిప్పుడీకంకునిముట్టి నీయు త్తరియంబుచే బ్రవహించురక్తంబు నేలనొత్తుచుంటివి.

సైరం॥ ఉ॥ ఈతఁడుసత్యవంతుడవ- నీశ్వరవందితుఁడౌకతంబగా
కీతనిరక్తబిందుతతు- లెన్నివసుంధరపైదొరంగునో
ఖ్యాతిగనన్నినత్సరము- లయ్యవనీస్థలమంగువర్షముల్
జూతమటన్న నుండవను- చున్నిటుజేసితివయ్యభూపతి॥

విర॥ మాకుపకారముజేయఁబూని యిట్లుజేయుచుంటివేమి ఐతేగాని ముక్త.

(శేవకుడు ప్రవేశము)

శేవ॥ రాజేంద్రదావందనములు.

విరటు॥ శుభమగుగాక.

శేవ॥ మనయు త్తరకుమారుఁడుబృహన్నలయారాజమందిరద్వారంబుకడకు బ్రవేశించియుండిరి.

విరటు॥ శేవకా వారినిర్వురఁ దోడ్కొనిరముక్త.

శేవ॥ అయ్యచిత్తము.

కంకు॥ (రహస్యముగా) శేవకా నానుదుటియందొల్కు- నెత్తురును బృహన్నలచూచెనేని సన్నగారవించి యీవిరటుని పరిభవముజేయును గావున నదిలెస్సగాఁడుడుచుకొనువరకు బృహన్నలనిందురానీక నుత్తరుని యొక్కని వచ్చునట్లుజేయుము.

(శేవకుడు నిష్క్రమించును)

(ఉత్తరుడు ప్రవేశము)

ఉత్తరు|| మత్స్యభూమండలభారకర్తా వందనములు.

విరటు|| పుత్రరత్నమా జయమగుగాక.

ఉత్తరు|| (కంకునిజూచి) స్వామి! మీనుడుటియందు గండిబడిరక్తము దొరగుచున్న కారణంబేమి.

కంకు|| మీతిండిచే దెలిసికొనుము.

ఉత్తరు|| జనకాయుక్తహాత్మని నుడుటనెత్తుకొల్కుచున్న దేమి.

విరటు|| ఆ! వెంపనునీజయంబు- నెక్కుడువర్ణింపఁ
దాను బేడిఁబొగడె- దానఁగోప
మూనిచేతసారె- నూనివై చినగండి
బడియునెత్తుకొల్కి- నెడలుచుండె!

ఉత్తరు|| [భయకంపంబుతో] తండ్రి మనకు తల్లియును దండ్రీయును దాతయును దైవమును అగునిమృతహాత్మనియెల్లవిధంబులఁ బూజించి యి
తని కృపారసంబులడయకున్న నాయువును సిగ్గయును బ్రతుకును గలుగ
జోవునా యీసత్యసంధుని గొట్టినందుకిప్పుడు తగురీతిఁ బ్రార్థించి యి
తని మనంబునంగల కలకదీర్చనలయును సుమీ.

విరటు|| ఆలాగే ప్రార్థనజేయుము.

ఉత్తరు|| (చేతులుజోడించినిల్చి)

ఉ|| మారెటులన్నగాని ప్రియ- మిత్రునిగామిముజూడలేకనీ

తీరునవచ్చజేసె గుమ- తిన్మనినాయకమీమహాత్మ్యము
ధీరతఁగాంచలేనిగఱు- తెంపిరియైనవిరాటునింసదా

చారమునిల్చి బ్రోవుఁడనినన్ను తిఁ జేతుగృహస్వహించుమా॥

మీరింతి వారలని దెలియక మాతండ్రి చేసినయథరాధంబులెల్ల ఓవీరిం
చుండి.

కంకు॥ ఉత్తకుమారా నాకుమీపైనలుకలేదు. కాలమహిమచే నిట్లుజ
రిగినది. నీవంతగాఁబశ్చత్తాపమందవలదు.

ఉత్తరు॥ మీమనశ్శుద్ధివంతయని పొగడనేరికి తరమ్మగు.

కంకు॥ ఉత్తరుఁడా మమ్మంతగాఁ బొగడవలదు ఇకచాలింపుము.

విరటు॥ కుమారా నీవక్కురుసేనను జయించివచ్చిన తెరంగుజేష్టుము

ఉత్త॥ సీ॥ వినుముదెల్పెదమీకు- విశేదంబుగానింక

కురుబలంబేతెంచి- గోధనంబుఁ

గొల్లబట్టిరటంచు- గోపకుండాగిఁదెల్ప

వినినేనుధైర్యవి- వేకినగుచు

నాబృహన్నలసూతుఁ- డైనరథంబెక్కి

యుద్ధంబునకుఁబోవు- చున్నవేళే

గోగణంబులఁబట్టు- కొనిపోవుగాంగేయ

గురుకృపాశ్వత్థామ- కురువిభుఁడున్

తే॥ దుస్ససేనుండుకర్ణుండు- దుర్ముఖుండు

మొదలగాఁగలయోధుల- మొసలఁగాంచి

కడుభయంబందిరథముపై - నిలువలేక

వడకుచునుపాటిపురిఁజేర- వచ్చుతఱిని॥

తండ్రి జేవాంశసంభూతుండగునొక్కదివ్యపురుషుండరుదెంచియోడ
కుమని నన్నునిల్పి యథయదానంబొసంగి పిదపనన్ను పారధిగాఁజేసికొని
తారధికుండై కరపద్మంబున ఘనమగు కావ్యకంబొక్కటిపూని కౌరవుల

నెల్లజయించి పశుబృందంబునుమరల్చి విరాళించినిల్చిన నదిగనివెఱుగండి
కురువిభుండు నిజపురంబునకు జేరె నియ్యుద్ధమందమ్మహానుభావునిచే జయ
మంది పశువులతో మత్స్యపురిజేరితిఁ గాని నాప్రజ్ఞయిసుమంతయైనలేదు

విరటు! [ఆశ్చర్యంబుతో] నిజముగానా

ఉత్తరుడు! నిశ్చయముగానే.

విర! కుమారా అమ్మహాత్ముఁడెవ్వరో నాకనులఁజూడ నోమనైతిఁ
గదా.

ఉత్తరుడు! మనకు దర్శనంబీయదలఁచియే యున్నవాఁడు.

విరటు! మనకు దర్శనంబిచ్చునా.

ఉత్తరుడు! ఆ- సంచేహములేకుండా.

విరటు! కంకభట్టా మీరలుగృహంబునకు విచ్చేయుఁడు-

(సైరంధ్రకంకభట్టు నిష్క్రమించును.)

విర! కుమారా- మనమంతఃపురంబున కరుగుదమురమ్ము. (ఇవ్వరుని
ప్రమించిరి)

(ఉత్తరబృహన్నల ప్రవేశము)

బృ! తే! ఉత్తరామేముకురుకుమా-రోత్తములను

గెలచిగోవులమఁలింపఁ-దలఁచిజనెడి

యిమ్మగనిబొమ్మపొత్తికల్-దెమ్మటంచు

బల్కితొకొమ్మయివిగో-చేపట్టవమ్మ!

కొరవోత్తముల శిరోబరంబులుదెచ్చితిని యివిగో నైకొమ్ము.

ఉత్తర! [అవిలండుకొని] మీరుగురువులు కరుణాకరులు నాకుడం

డితోసమానులుగావుననాకోరిక నెఱవేట్టినారు. వేటాకోట్లు శేయగలరా.

బృహ॥ అపునపును.

[ఇర్వురు నిష్క్రమించిరి]

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

సప్తమాంకము.

(పంచపాండవులు ద్రౌపది నిజరూపములతో విరటుని సింహాసనమెక్కుచున్నారు.)

[వస్త్రమును మొగమునకడ్డముంచుకొని]

ధర్మరాజు॥ కం॥ అనుజన్మలారవేడుక

మనమందఱుమివ్వెరాటు-మందిరమందుకొ

ఘనగూఢచర్యవత్సర

మనువుగ నెఱవేర్చుకొంటి-మహాహరికృపచేకొ॥

ధనంజయ యుత్తరగోగ్రహణంబున కౌరవోత్తముల జయించినతెరంగు దేటపరచుము.

అజ్ఞా॥ సీసం॥ దుర్యోధనుడుదాన-వార్య బలంబుతో

వచ్చిగోగ్రహమును-బట్టుకొన్న

వృత్తాంతమునుగోప-వితతిచేయు త్రుం

డాలించిసారథి-నరశియరశి

వేసారికడకున-న్బిలిపించిసారథ్య

మొగిసేయుమనిఘనం-బొప్పవేడ

నందుకేనొడఁ బడి-యరదంబునొగలెక్కి-

గోవులుచప్పట్టి-త్రోవఁబట్టి॥

తే॥ రథముననువుచునుండగా-రవులఁగాంచి

యుత్తుడుడరదమాడ్గి-తత్తరమున

పాటఁజూపంగనాతనిఁ-బట్టి తెచ్చి

నొగలపై బెట్టిరథకుండ-వగుచు నేను॥

ఆయుత్తుని సారథిగాఁ జేసికొని శమీవృక్షానికి ప్తాయుధంబులుగై
కొని, కపిధ్వజదేవదత్తకీరీట, గాండీవాది దివ్యపరికరంబులుదాల్చి నిజరూ
పంబు ధరించి కౌరవసేనాకూపాగ్రంబుఁ గలగఁజేసి భీష్మద్రోణకృపాశ్వ
త్థామలఁబట్టి బెగ్గడిలఁగొట్టి పశుగణంబు మరల్చి మరలపూర్వరూపంబు
ధరించి సారథివై పురప్రవేశంబై తిని ఇదిమదీయ సంగరవిధంబుఁ మీ
రుదక్షిణగోగ్రహణంబు గావించిన తెఱంగు శలవీయండి.

ధర్మ॥ నీసం॥ ఆత్రిగర్తాధీశుఁడతిబలహితుడై

పశువులఁబట్టిగో-వకులఁగొట్టి

నదిగోవకులచేతనమ్మత్స్యపతివిని

సకలసేనలఁగూడి సమరమునకు

వెడలుటగనినేను భీమనకులపహ

చేవులతోఁగూడి యావిరాటు

పశుసహాయుండనై | పకటితగతిఁజని

యరిసై న్యములనెల్ల నడలఁగొట్టి॥

ఆ॥ వె॥ యాసుశర్మచేతి-కందినవిరటుని

బంధనఁబులూడ్చి-పశుధనంబు

మరలఁజేసిపురికి-మత్స్యేశుతోవచ్చి

యున్నవారమిదియ యుద్ధవిధము॥

(అజ్ఞానుండు ధర్మరాజు వదనంబుజూచి)

అజ్ఞా॥ భీమసేనా మద్భుజబలవరాక్రమంబువిన నహింసకనాయేము

మనయన్న గారొక వస్త్రంబును ముఖంబుపైఁ గప్పుకొనియున్నాడు.

భీము! కారణంబేమో తెలియదు.

ధర్మ! నీ! మత్యభూపతి నేను-మరిజూదనూడెడు

సమయమందునమాట-సామితగను

దనకుమారుఁడెకురు-తతినెల్లఁబడఁగొట్టి

యాఁపులమరలింఁచె-నంచుబొగడ

నేనదివినగన-హింపక ధార్తరా

మృలనాబృహన్నల-సుడివడంగఁ

గొట్టినాడనితాయి-గుర్ధకోపముచేవి

రాటుఁడుపాచిక-తోటిబొడిచె

తే! అందుచేఫాలభాగము-నందుగండ్లి

బడిరయంబుగర క్తంబు-నఱదయఁద్య

గానవస్త్రంబుముఖముపైఁ-గప్పుకొంటి

ఘల్లుణునిపయినాకుగో-పంబదేల!

(భీముండురోషంబుతో బండ్లుపటపటగొరుకుచు)

ఆ! వె! పొట్టకొవ్వబట్టి-మిట్టిపడుచునిట్లు

గొట్టినట్టివిరటుఁ-బట్టికట్టి

మట్టుబెట్టిమత్స్యపట్టణమిటమీకుఁ

గట్టిపెట్టఁగోరెఁ-బుట్టెనట్టె!

అజా! అవును స్వపరతారతమ్యమెఱుంగని విరటునిపుత్రమిత్రతామా
త్య బంధుసహితముగాఁబట్టి మర్ధింపక యూరకుండధగధు అహోవాడె
తక్కిరాతుడు ఎంతకెఱినుఁడు ఎంతదురాగ్రహుఁడు.

ధర్మ! చం! విరటుఘ్నహీను పైనలుగ-వెట్టియగాదెలలందిచూడనూ

సరసుఁడుముందటన్మనల-సంగతిగానడుగాకనాతనికా
గరుణనుగూఢచర్యముచొ-కాటముగానెఱవేఱెమి-రలి
ట్లరువుగ నెగ్గులందలఁచు-టారయన్యాయముగాదుగాదికా॥

అవ్వీరటుండెఱింగినమీఁద నిట్లుజేసెనేని యప్పటికి తగినతెఱంగుజూ
తము మీరుకోపంబుజల్లార్చుకొని యుండండి.

(విరటుడు ఉత్తరుడు ప్రవేశము)

విర॥ కంకభట్టామదీయసింహాసనమెక్కినన్న జూచియైననుదిగ్గునగది
యడిగ్గదలంచకుంటివి, ఇతయహంకారమా.

అజా॥ [చిఱునగవుతో] ఆ॥ వె॥ ఇతఁడజాతశత్రుఁ-డిమ్మహిదిగ్విజ
యంబుజేసెనిర్జ-రాధినాథు
వీరమెక్కడగిన-పెద్దయశానీచిఱు
గదై నెక్కడగజె-య్యెతలేశ॥

విర॥ ఇన్మహాత్ముడే ధర్మరాజైన భీమాజాన సకులసహదేవులును
జూచాలియు నెచ్చులుండిరి.

అజా॥ సీ॥ వలలుండనంగనీ-భవనమందుండిన
వంటలవాడెయి-వ్యాయుసుతుఁడు
అశ్వపాలకుఁడగు-నతఁడుదామగ్రంధి
నామంబుగలవాఁడె-నకులఁడధిప
గోపాలకుడగుదం-త్రీపాలఁడనునామ
ధేయంబుగొనెసహ-దేవుడితఁడు
దేవిచెంగటవన-ల్గావించుమానిని
యనునదిమృపదరా-జాత్మభాత
ఉత్తరకాటపా-టోన్నతుల జెప్పుబృ
హన్నలయనెడినే-నజానుండు.

తే॥ దాయఁగానేలదాపదీ- తరుణికొఱకు
 నీదుమఱఁదులనందఱు- నెగడిగూఢ
 వృత్తిగంధర్వఁడనుపేర- భీమనేనుఁ
 డమితబలవిక్రములఁజంపె-సర్ధరాత్రి॥

(విరటుండు సంశయించును)

ఉత్తరు॥ (విరటునితో)

సీ॥ ఇమ్మహాత్ముండు- దన్నెఱుంగఁజెప్పగవల
 దన్ననేదెల్పంగ- నలికియొక్క
 దేవసన్నిభుఁడంచు- దెలియఁబల్కితిగాని
 నిన్ననీతండ్లంత- నిర్వహించె
 దససంగతినిదెల్పు- దనుకనేసారధ్య
 మునకొప్పుకున్నన- పుంసకత్వ
 మునుమానిపురుషత్వ- మునుబూనగాఁగాంచి
 పతిమతోనేనొడఁ- బడితినయ్య॥

తే॥ కయ్యమునమొగమోడవి- ఘనబలుండు
 కుగుకులోదధినింకింప- గుంభజుండు
 కర్ణగర్వతటాకవి- కర్తనుండు
 ఖండితంబుగనరవరా- ఖండలుండు॥

విరటుడు చేతులు మొగిడ్చి॥

ఉ॥ దండమఁసాపనాశనగ-ధైర్యమహీతలవర్య వంద్యమా
 రాండనమాన తేజ,మిము-ధర్మవృపాలునిగానెఱుంగక
 దండితుజేసినట్టినిజ- దాసునితప్పొడివేయకండి,మీ
 దండకుఁజేరితిన్,బరమ- ధన్యనిజేయుడటంచు వేడితిన్॥

నానేరంబులెల్ల మన్నించి యిమ్మత్స్యపురి పరిపాలించఁబూనుడు.

ధర్మవిరాటమహారాజా- తల్లిదండ్రులు గురువు బంధువురీతి మమ్ముగూ
భవర్యవత్సరంబెల్లసాకితిరి అందుచే మేముగృతార్థులమైతిమి మాకిం
తియేచాలు నీరాజ్యంబును నీవేపరిపాలన జేసికొనుము.

అజాఁగ- రాజేంద్రా గతించినదానిఁగురించి యంతగా దొంటిపాలుబడఁ
దగదు.

విరటు! తే! సచివశేఖరమనతప్పు- సైరణకును
గానుకేదైననిడవలె- గాననిప్పు
డంతిపురికేగి యుత్తర-నతిరయముగ
నెలమిశృంగారమొనరించి- యిటకు దెమ్ము!
ఈనంగతి సుధేష్టుకు జెప్పిరమ్ము.

[మంత్రనిష్క్రమించును కల్యాణి కనకాంగి మొదలగు పౌరాంగనలు
ప్రవేశము.]

కల్యాణి! ఉ! మానినులారా రెమన-మత్స్యపురంబునమారువేషముల్
బూనియుగూడచర్యయిట- పొల్పుగఁగీర్చిరటంచుబొండురా
టూనులుసచ్చరితుగిలని- శోభితములన్వనివచ్చినాముగీ
ర్వాణులతోసమానులగు- వారలఁజూచెడి పుణ్యమజ్జెనే.

శంకుభక్తి ధర్మరాజుట వలలుడే భిముండట, బృహన్న లేయజ్ఞానుఁ
డట. దామగ్రంధియే సకులుడట తంత్రీపాలుడేసహదేవుడట మనదే
విగారికి పరిచర్యజేయు సైరంధియే ద్రౌపదియట. వీరందఱు మనవిరటు
ని సభయందు నిజరూపములుదాల్చి యుండినట. మనకప్పండవుల దర్శ
నములభ్యవడుటజూడగా పూర్వమెన్ని నోములు నోమియుంటిమో గదా
యని యూహబొడముచున్నది.

కన॥ సంచేహమేమి.

(సుదేష్ట ఉత్తర ప్రవేశము)

సుధే॥ నాథా వందనంబులు.

విరటు॥ కల్యాణీ కల్యాణమగుగాక.

సుధే॥ మనయుత్తరకన్యకనలంకరించుకొని తోడితెచ్చితి.

విర॥ సంతోషము మనకన్యకామణి ధర్మరాజునకు గానుకగా సమర్పితమురమ్మ.

సుధే॥ సమర్పించితిమేని మన వంశపావనమగుట కిసుమంతయైన నందియుములేను.

విరటు॥ తే॥ కానుకగమికునుత్తర- కన్యనిచ్చి

నాడనేగన్నమిన్నుగా- సంగలేక

సేవఁజేయించుకొనిదోష- సిద్ధిఁజెంది

యున్నదీనునియెడగృహ- యుంచుడనఘ॥

ధర్మ॥ భూమిశ్వరా నామనకపద్మ మానందమందినది. అజ్ఞానుని యభిప్రాయంబెట్లుగలదో యట్లుసేయఁబూనుము.

విర॥ అజ్ఞానా యియ్యుత్తరను కానుకగా సమర్పించితి దీనిఁబరిణయంబాడి మామత్వవంశంబెల్ల పవిత్రయంబుజేయుము.

అజ్ఞా॥ (చిటునవ్వుతో) తే॥ నృత్యగీతాది విద్యల-నెల్లనేర్చి

యున్నకలనగురుండని-య్యుత్తరకుమ

గాసనేఁబెండ్లియాడలో-కముననింద

పాలగుటగాకధర్మంబు- బాహుననఘ॥

మీయుత్తరకన్యకను మత్పుత్రుండగు యభిమన్యనకిచ్చి వివాహంబుజేయుము.

విరటు|| మాకుమీనియ్యంబుకన్న వేటొక కార్యంబెయ్యెడ నైనఁగలదా
మీయిష్టమగునట్లభిమన్యునకే యిచ్చిపరిణయంబు జేయువాడ మనధర్మ
జూని యభీష్టమెట్లుగలదో.

ధర్మ|| తే|| నకునివాక్యంబులనువిడ- నాడఁగూడ
దేలనననాతఁడుచింతంబు- నెఱిగిపల్కె
నీరలిష్టడునుట్టాల- కీశుభఁబు
దెలియఁగాఁబుచ్చుడింకసం- దియముదక్కి||

విరటు|| మీయభీష్టప్రకారము జేయువాడ [సుధేష్టంజూచి]

తే|| ఓసుధేష్టహర్ష - ముల్లంబునందిగు
రింపనీవుబోయి- పెంపుమీరి
ద్రుపదరాజపుత్రీ)- విపులచిత్తంబతి
శాంతిబొందునట్లు- సన్నతించు||

సుధే|| ఆలాగేజేయఁగడంగెద. (అని సైరంధిని సమీపించి)

తే|| గొంతికోడలవంచుమే- మింతదనుకఁ
గానగాలేకబరిచారి- కాత్వమెపుడు
నిన్ను జేయించితిమితప్ప- లెన్నకమ్మ
యు త్రరనునీకుమారున- కీత్తుమమ్మ||

సైరం|| కం|| ఇయ్యేడుమమ్మ సాకియు
వయ్యారినినాసుతునకు- వధువునుగా మీ
రియ్యెడఁజేసిన తప్పలు
వెయ్యెనను మఱితుమమ్మ - వియ్యెపురాలా||

జేవీనీమనఃపద్మంబున నావంతయైన కళింకంబుంచుకొన వలదు.

ధర్మ! (విరటునితో) తే! వసుమతీశ్వర మేముచ- ప్లావ్యమునకు
బోవఁగాఁదలఁచితిమి! డ-బోద్దుగఁజువఁ
దగదుచోపడినచటికిఁ- దగినరీతి
వచ్చునట్లునరింపుడి-ముచ్చటలర!

విర! చోపడిని మిమ్ములను ప్రియాణముచేసి పంపించదలఁచితి గావు
న మీరలీ దివ్యాంబరా భంజాదులందుకొనుచు [అనివదుగురికియిచ్చు
చున్నాడు]

ధర్మరాజు భీమాజ్ఞాన సకులనహదేవులు! ఆలాగేగ్రహించెదము.

విరటు! సుధేష్ఠా మనద్రాపడిని తగురీతిఁగారవింపుము.

సుదేష్ఠ! అమాత్ర చోపదీ యీభూషణాంబరాదులు ధరించుము.

చోపది! ఆలాగేధరించెద.

ధర్మ! మత్స్యమహీశ్వరా మేముపప్లావ్యపురంబునకరిగెదము. మీ
రు వివాహమహ్మత్సవమునకు తగుప్రియత్నముజేసికొని మాకొకలగ్న
పత్రికను బ్రదురపటచపలసినది.

విర! చిత్తము మీవెంటనేను వచ్చెదను.

ధర్మ! సందేహమేమిరమ్ము. [ప్రయాణమై మెల్లగాబోవుచు]

ధర్మ! అజ్ఞానా యీశమిప్పక్షినికీ ప్రమగు శరశరాసన్నంబులుదగు
రీతి బూజించి తీసుకొనిరమ్ము.

అజ్ఞా! ఆలాగేతెచ్చెద. (అని వృక్షమెక్కి అస్త్రంబులుతెచ్చుచు
చున్నాడు)

[అందఱును ఉపస్థావ్యపురంబునకు ప్రవేశించిరి]
(ద్వారకలో కృష్ణబలరామసాత్యకులప్రవేశము)

కృ! అగ్రజా ధర్మజాదులజ్ఞాతవాసంబునెరవేర్చి పరమహర్షంబుతో
ను ఉపస్థావ్యంబున కరుదొచిరట మనము దగురీతిజని వారినరశివచ్చుట
మంచిది.

బల! ఆలాగే పోదముపద.

సా! నేటికి శ్రవణానంద మొందదగిన వార్తవింటిని త్వరితగతిపోదము

(మువ్వురును నిష్క్రమింతురు)

ఉపస్థావ్యపురము ధర్మరాజాదులరంగము

ధర్మ! సోదరులారా దైవానుగ్రహంబుచే గూఢచర్యవ్రతవత్సరంబు
నెరవేర్చిసుఖముగా ఉపస్థావ్యపురంబునకు కేరితిమి యికమీదజరుగవలసిన
కార్యమాలోచించవలెను.

భీము! (లేచి) అగ్రజా తమ కెరుకపడచి ధర్మాధర్మములెవ్విగలవుజే
పరవారికి ముందు యోచనజెప్పనేరితరము తమయిచ్చవచ్చినరీతి యాప
తిండు.

[కృష్ణబలరామసాత్య! సుభద్రాభిమన్యులుఉపస్థావ్యపురికిప్రవేశించి ధ
ర్మరాజుంగాంచి] ధర్మజావందనములు.

ధర్మ! కుభమగుగాక శ్రీకృష్ణానీవీనవరత్నసింహాసనంబుపైగూర్చుండుము.

కృ! ఆలాగే గూర్చుండెద.

ధర్మ! బలరామాదులారా మీరలీయచితాసనంబుపై విజయముచే
యండి.

బల! మంచిది.

[అని కూర్చుండిరి]

ధర్మ! కృష్ణా నీదగు పుత్రమిత్రకళతామాత్య ప్రకరంబెల్ల క్షేమంబుగానుండిరా!

కృ! మీకిరుణారసంబుచే నెల్లవారలు సుఖగోష్ఠినుండిరి మీరలేభంగంబులేక గూఢచర్యంబు నెఱవేర్చినందుకు చాలాసంతసించితిమి.

ధర్మ! మీరుగల్గ మా కేమికోటంత

కృ! బరులకంటఁబడకుండ నజ్ఞాతచర్య నెఱవేర్చిన నీధర్మ దేవతమమీకు మొత్తని కొనియాడవచ్చు.

ధర్మ! ఆ! వె! తల్లిదండ్రుగవపు- దైవంబదాతలీ
రగుచుమమ్ముగరుణ- నరశిబ్రోచు
కతనగూఢచర్య- గాఢజేసియాయుష
ష్టావ్యమునకుజేర- బడితిమనఘ॥

కృ! మీకుదైవసహాయ మేమిటకుండుగాత యిదిగాక.

క! వనవాసంబజ్ఞాతం

బనువుగ నెఱవేర్చినార- టంచునునే మీ

కునుమఃకిమయభూషణములు

కనకాంబరముల నెసంగ- గాదెచ్చితి నే

మీరలీభూషణాంబరంబులు ధరించుడు (అనియిచ్చుచున్నాడు)

ధర్మ! త్రికరుణకు పాతులము [అనిధరించుచున్నారు]

కృ! సుభద్రా నీవీభూషణాంబరంబులు ద్రావితికొనంగుము.

సుభద్రా! ఆలాగేయచ్చెద [సుభద్రా నిష్క్రమించును]

కృ॥ ధర్మజా రథగజతురగ దాసదాసీజనంబుల నపరిమితముగాఁ దెచ్చి
తిగాన నివియెల్ల గ్రహింపుము.

ధర్మ॥ పరిగ్రహించెద.

[సుభద్రా చా'పదికడకు పరివేశము.]

చా'పతి॥ సుభద్రా వందనములు

సుభ॥ సామంగల్యవత్తివై వృద్ధినొందుము (అనిచా'పదినిచేరదీసికొని)

సీ॥ కటకటాపతులతోఁ- గలసికానలకేగి

యెండగాలికివాన- కెప్పుడోర్చి

కొండగుహలయందు- గోవలఁజెఱలాడి

యాశలిదప్పిచే- యలమటంది

చిత్తంబులోఁగడు- చింతలకోరిచి

శేకువచెడియెల్లు- తిరిగినావొ

కన్నబిడ్డలమీదఁ- గాంక్షనుబోనాడి

యెటువలెనుంటివొ- యెఱుంగవశమె॥

ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రీయన్న- దమ్ములు మొదలగు

బుధుజనులనెల్లఁ- బొసినీడు

కన్నుగవకునెల్లు- గల్గెనోనిద్దుర.

తెలియరాదువిధిఁ- దలఁగరాదు॥

చా'ప॥ అమ్మా సుభద్రా! పూర్వజన్మకర్మంబు దొలఁగఁజేసికొనుట
కేరికివశంబగు మేమెల్లకష్టంబులకోర్చి తిరుగమిమ్మెల్లరంగని సంతోషం
బుల్లసిల్ల సేటికినుండనోమితిమి నీకొడుకును కోడలును తల్లిదండ్రులొది
గాఁగల ఖాళెల్లరును ఇల్లగానుంకిరా.

నుభ! ఎల్ల వారలు సౌఖ్యముగానుండిరి నీవీభూషణాంబరంబులఁ బరి
తోషంబుగా ధరింపుము. (అందుకొనిధరించుచున్నది)

[ద్రుపదమహారాజు తగుబంధువులతో బ్రేక్షించుచున్నాడు]

ధర్మ! [లేచినిలచి] మామగారువందనములు

ద్రుప! జయమగుగాక

ధర్మ! మీరలీపీఠంబుపైఁగూర్చుని యాయఘ్నపాద్యాదివిధులఁ బ
రిగ్రహించుడు.

ద్రుప! ఆలాగేగ్రహించెద

తే! అన్నదమ్ములుద్రాపది- యటవిభోష

వంతలనుబడియజ్ఞాత- వత్సరంబు

గడపిమేలిమివచ్చిరి- క్కడికిఁగొవ్వు

దేవునత్కృపమాయందు- దేజరిల్ల!

మిమ్ముదిరుగ గన్నులఁగని యానందధరితాంతరంగులమైతిమి.

ధర్మ! ద్రుపదభూపతీ దైవసంకల్పంబునకు వికల్పంబుకలుగనేరదు మే
మిప్యవ్యపురఃషండగు విరటునికరుణారసంబుచే యీవిషమవత్సరంబతి
కృమించితిరుగ మిమ్మెల్లరఁగని కృతార్థులమైతిమి.

విర! ధర్మజా యిప్సరోహితులఁ బురస్కరించుకొని వివాహమునకుద
గు ముహూర్తమొక్కటి రహితబటచుడు.

ధర్మ! మంచిది. బాహ్యోత్తమాశుభముహూర్తమొక్కటివిచారిం
చుము.

బాహ్య! ఆలాగేవిచారిం చెద.

(అని పంచాంగముచూచి)

ధర్మజా పంచమీబుధవారమురోజున నుత్తరాభిర్రతారా
బలవంద్రీబలములు సంపూర్ణముగాఁ జాలియున్నవి.

ధర్మ! మత్స్యమహీశ్వరా

తే! పంచమీసామ్యవాసర- పదమయామ

మంధుసుముహూర్తమొక్కటి- యుందియుండె

గానపురిజాటబంపించి- ఘనతబంధు

పులకులేఖలవ్రాయించ- బూనుడింక!

విర! చిత్తము నేనుమత్స్యపురికేగి పురిశృంగారంబుజేయించి సకల
రాజలోకంబులకు శుభ లేఖలనంపించి వివాహప్రియత్నము జేయించెద

ధర్మ! మంచిది పోయిరమ్మ [విరటుడు నిష్క్రమించును

[మత్స్యపురము విరటునిరంగము]

వి! తే! మంత్రీపంచమీబుధవార- మహితతిథిము

హూర్తమున్నదియంచు-ధర్మోత్తముండు

దెల్పెబహుదేశములబంధు- దివ్యమిత్ర

లందఱినియచ్చటికివచ్చు- నట్లుజేయు||

మంత్రీముహూర్తముచేకొనినది పురిశృంగారము జేయనియోగిం
పుము.

మత్రి! చిత్తము పురిశృంగారంబుజేయించి రాజేంద్రులకు లేఖలవ్రా
సివంపించెద.

(నుగుణమణినిష్క్రమించును)విరటుండొక లేఖవ్రాయుచున్నాడు)

విర! సీ! శ్రీమన్మహారాజ- శేఖరులగుధర్మ

రాజేంద్రునకుమత్స్య-రాజువేడ్క

శుభవంద-నాడులనొనరించి

వ్రాసినశుభలేఖ-వరుసవినుడు

శ్రీచిరంజీవులై-చెలగుశుభదుని

కతిముదమొదవమ-త్సుతనొసంగి

పరిణయంబొగిసేయ! పంచమీబుధ

వాసరంబుననొకముహూర్తంబుగలద

ఁంచుసూర్యులునిశ్చయించిరిప్పు డుమారు

బంధుసపరివారబలముతోడ

తే॥ వచ్చినుముహూర్తసంపద- హెచ్చుగాంచి

దంపతులదీవనలుఁజేసి- తగినరీతి

గారవంబందిమముబుణ్య- కరులజేయు

వారలనియావిధేయుని- పార్థనంబు॥

(మంత్రీప్రవేశము.)

సు॥ రాజేంద్రా- యితరరాజులకందరకులేఖలం పిపురిశృంగారంబుజేయ నాజ్ఞాపించివచ్చితిని.

నిర॥ మంచిది యీశుభలేఖ యుచున్నావ్యపురంబునంగల ధర్మరాజున కొనంగునట్లాజ్ఞాపించి లేఖార్థవాహకునకొనంగుము.

సుగు॥ చిత్తము. (శేవకునిజూచి) శేవకా లేఖార్థవాహకుని యిచటి కిదిల్చుకొనిరము.

శేవ॥ అయ్యా వానినిప్పడేదిల్చుకొనివచ్చెద.

[శేవకుడునిష్క్రమించును]

(లేఖార్థనాహకుడు(బవేశము)

సుగు! లే! నాహకాయిష్టడివువ- ప్లాస్యపురము

జొచ్చి యాధర్మసూనుని- జూచి మొక్కి-

లేఖనాతనికొసగి కే- ధీగతులను

రమ్మ వేడుకబొమ్మర- యమ్మమీర!

ఇదిగో లేఖ. [అనిచేతికిచ్చును]

శేవ! నాకు శలవాసంగితిరేని పోయివచ్చెద.

సుగు! మంచిది. (ధర్మరాజురంగము శేవకుడు(ప్రవేశము)

శేవ! ధర్మరాజావందనములు.

ధర్మ! శుభమగుగాక.

శేవ! పాండవాగ్రజా మత్స్యభూమండలేశ్వరుం డొకలేఖను మీకిచ్చి
ని యిచ్చిబంపినారు.

ధర్మ! ఏదీ.

శేవ! ఇదిగో (అనిచేతికిచ్చును)

ధర్మ! ఇది కృష్ణబలరామసాత్యకి సాంబప్రద్యమ్నాకూరాది యక్ష
కులోత్తములారా ద్రుపదకాశరాజాది బంధురాజప్రకరంబులారా యీలే
ఖగలసంగతులు మీకెల్లరకు విన్నవించెదను.

సీవ సీనం— [శ్రీమత్సహరాజశేఖరుడన్న పద్యమువచుచున్నాడు]
కృష్ణ! మేమపరిమితానంద కందళితాంతరగులమైతిమి(యోచించి)ధర్మ
సుహృద్గ్రంథాపన్నంబై వచ్చుచున్నది మనము బంధుమిత్రపరివా
విక! సీగ్రమత్స్యపురము బ్రవేశించుటమంచిది యికప్రయాణభేరీవే

ధర్మ॥ ఆలాగే జేయువాడ

(అందరునిష్క్రమించిరి)   విరటునిరంగము.

(కృష్ణబలరామసాత్యకులు పాండవులు చౌపది ద్రుపదుడు ప్రవేశము)

విర॥ చూచి ధర్మజభీమాజుఁ ననకుల సహజేహద్యాత్మబంధువులారా
మీరిందు గూర్చుండుడు.

ధర్మజానులు మంచిది (అనిగూర్చుండిరి)

విర॥ కృష్ణబలరామసాత్యకి సాంబప్రద్యుమ్నాది యాదవోత్తములారా
మీరీసింహాననములపై వసియించుడు.

కృష్ణానులు ఆలాగేనివసించెదము. [అనిగూర్చుండిరి]

విర॥ ద్రుపదకాశరాజాది రాజబంధుప్రకరంబులారా మీరలియ్యుచితాన
సంబులపైఁగూర్చుండుడు.

ద్రుప॥ చిత్తము. (అనివసియిందిరి)

విర॥ బాహ్మణోత్తములారా మీరీలగ్నవేదికచేరువగాఁ గలయాసనం
బులపైని వసించుడు.

బ్రాహ్మ॥ ఆలాగే గూర్చుండెదము.

ధర్మ॥ అ॥ వె॥ విరటభూపతీంద్ర- సరిణయలగ్నకా
లంబువచ్చెనొకక్ష- ణంబునోన
తొండరగనుడంప- తులకునభ్యంగనా
దులనుదీర్చునట్లు- దెలుపుమిపుడు॥

విర॥ అభ్యంగనాదులఁజేయించునట్లాజ్ఞాపించెద. (శేషకా విప్రోత్తములను ధర్మరాజును లగ్నములీవర-

ని యానతిచ్చిరి. యీసంగతి నీవానుధేష్టకువిశదపఱచి దంపతులకు మంగళశస్నానంబులు జేయించిసిద్ధముగానుంచుమనిచెప్పెము.

శేషః అయ్యచిత్తము. (శేషడునిష్క్రమించును)

(సుధేష్ట అంతిపురము)

సుధే! సుధద్రాద్రాపదీ

తే॥ ఎన్నలగ్నంబుతీవ్రమై- యున్నదనుచు
బ్రాహ్మణోత్తములనిరట- వదిసలార
మంగళశస్నానములనుదం- పతులకిపుడు
వేగజేయించవలెండు- వేడుకలర॥

సుధ! దేవీమంచినమయమాసన్నలై నది కానియ్యు.

ద్రాప! సుధేష్టా జాగుసేయక మంగళశస్నానంబులకొరకు దగుగడ్డియు
లడెచ్చి వధూవరుల గూర్చుండనియోగింపుము.

సుధే! కాలహరణముతో బనియేమి అట్లనేగావంతమురండి.

[అందఱు నిష్క్రమించిరి]

(అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవము)

(కనకాంగి మోహనాంగి ప్రవేశము)

‘మోహనాంగీ మనయుత్తర పరిణయమట చూచివత్తమురమ్ము
పరిణయ మహోత్సవము నేటితోముగిసినదని వింటిని మ
గము.

కన॥ నాకిదివరకు తెలియక పోయెడుగదా.

మోహ॥ తెలిసియుండి నేనేమిమూట గట్టుకొంటిని.

(రత్నాంగిపివేశము)

కన॥ రత్నాంగీ నీవెచ్చనుండివచ్చుట

రత్నా॥ అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవమునుజూచి

కన॥ మనము మువ్వర మొక్కసారిపోయిన త్తమురమ్మ

రత్నా॥ ఎందుకు వివాహమైనది మీరేమిచూడజోయెదరు

కన॥ మేమయ్యభిమన్యునివివాహమునుగన్నులజూడనోమమైతిమిగదా

రత్నా॥ మీరుచూడలేదేమి

కన॥ మేమేమియెఱుంగుదుము

రత్నా॥ మీరెఱుంగకున్న నేనజూచినచ్చినదాని వెల్లడించెదవినండి

కన॥ అటులైన మేముకన్నులజూడనోమకున్నను చెవులవినియైననుసం
కసించెదముచెప్పము

రత్నా॥

లగ్నంపాట.

మనములకానందమాయెను యభిమన్యుడుపెట్టికొడుకాయెను

మనయుత్తరపెండ్లికూతురాయెను యభిలమనుజులకన్లుదమాయెను

మత్స్యేశునినోములనెల్లజూడసాఫల్యమాయె॥ మన॥

పురమెంతోబన్నీరుజల్లిరి విరిసనులతోజాలరులల్లిరి

నరవరులందరు సరగునవచ్చిరి॥ మన॥

వితగబుదిట్లువేసిరి వాటికెంతోగాజాంద్రీలుగట్టిరి

రంతుగముత్యాలతోరణములేర్పరచిరి॥ మన॥

వరపూజజేసిరెంతోబాగుగానుం దరులెల్లగూ

వేశ్మసరసిజాతులు హర్షంబొప్పనాడగ॥

పొంగుచువిపులంతవచ్చిరి నరపుంగవులెల్లఁగూరుచుండిరి
 హంగుగఁబ్రధాన మమరంగఁజేసిరి॥ మన ॥
 మణిఖచితమైనపాత్రయందున యభిమన్యునిచరణములందున
 ఘనముగనుంచిజలము లనుగడగిజల్లుకొనిరి॥ మన ॥
 మధుపర్కములుదెచ్చియిచ్చిరి మనోరథమీడేరంగఁదెరయుంచిరి
 విదితముగను త్రరనావేళ దోడ్తెచ్చిరి॥ మన ॥
 కన్యాదానముజేయఁబూనిరి యభిమన్యునిమంచివేడసాగిరి
 కన్యలందఱు వన్నెగలపాటల్ బాడిరి॥ మన ॥
 మంగళసూత్రముగట్టెను యభిమన్యుడుదనచేతబట్టెను
 పొంగుమీరంగ నుత్తరాంగనగళమున॥ మన ॥
 లలితామృతకేసరికుంకుమగలయఁ గలిపినయక్షతులసాంపున
 దలఁబోలుపోసిరెంతో కలవాద్యములతోడ॥ మన॥
 భూపాలకులుమెచ్చిచూడఁగా మంచిదీపాలపల్లెంముబాగుగా
 జూపిపాటలుకడు బోవుగఁబ్రాడిరి॥ మన ॥
 ధరద్వారకాపురమందున నున్న హరినిమనఃపద్మమందున
 దిరమతినెంచురీతిగా దంపతులనెంచిరి॥ మన ॥

కన॥ తర్వాత నేమిజరిగినది.

రత్న॥ ఏమియున్నది నాగుబెట్టుచు పాటలుబాడిరి.

కన॥ ఏదీ వరీతిగాబాడిరి.

రత్న॥

నలుగుపాట

అత్తరపుడుదెచ్చివారి యుత్తరహంగములకు చిత్తంబలరంగ నజా
 కునకు త్రరకన్యకకు॥ ౧ ॥ పచ్చాకుబాగాలు మఱిబాళిమీరవగరు

స్తురిపచ్చిపసపుచే హెచ్చునలుగిడిరి॥ ౨ ॥ సెనగపిండిఁగలిపియూ
 చూగునకు వనజదలాక్షికి వసితామణులట ఘనముగనలుగిడి

దెచ్చిస్తానము దిన్నగజేయించి సన్నతమగువస్త్రాభర

నదేమి.

- ౨౦॥ మనయు త్తరకు కొన్ని నీతులుబోధించిరి.

కన॥ అవి మనబోంట్లు నేర్చుకొనదగినవేనా.

రత్నా॥ కొన్ని నేర్చినవే యున్నవి.

కన॥ ఏవీ అవి తేటబరచుము.

రత్నా॥ అప్పగింతపాట- హిం- కాఫీ- ఆదితాళము.

అత్తవారింటిలో నడకువగానుండి చిత్తమురంజిల్ల జేయవేమాతల్లి ॥౧॥
 నటజాతనముల నేరనిబాలవే స్థిరమతిసేమిపని జేశెదోసుగణవల్లి॥౨॥
 పొరుగుగిండ్లకు పోయిగూర్చుండకే సరివారిలోమమ్ముచొకనజేయకే॥౩॥
 నిద్దురలోనైన బద్దకించకుమితర బుద్ధులాలించక సుబుద్ధినాజించవే॥౪॥
 అత్తమామలపట్లనాడుబిడ్డలయందుచిత్తముగనుపట్టియొత్తీగిలుటమేలే॥
 బావలునుఅదులు బంధుజనాళికి సేవజేసితివేని శిరిగల్గియుందువే ॥౫॥
 చిన్ననాటనుండి నిన్నుగలలానైన గన్నులబెదరించ గానైతిమాయమ్మ॥
 బాలాహణిద్వారక పతిసాక్షినిన్నంపి యేలీలనుండగలమో యెఱుగశక్య
 మెరిల్లి॥

॥౮॥

కన॥ ఇంక సేమియైనయుండెనా ముగించెనా

రత్నా॥ హారమునకు కొలికిపూసరీతినింత కెక్కటిగలదు అదియెద్ది
 యన.

సీ॥ అభిమన్యునకుఁబెండ్లి- యొసవిమ్మటమత్స్య

భూపతిసరత్న- భూషణములు

రుచిరాంబరములుగ- దుప్పరాడ

పల్లెరంబులను

గృష్ణాదులకునిడి- కీర్తికిగజ

శతివీతిదశ

లక్షగోనికరంబు - లక్షదాసీహాస

తతిరెండువేలర - ధంబులాది॥

తే॥ బహువిధంబగుధనరత్న - పంక్తి నెల్ల
యల్లునకునరణంబీచ్చ - యభిలజనుల
దగినతేటగునఁబూజించి - రగణితముగ
జూడగన్నులఁబండువై - సొంపుమీరె॥

అభిమన్యునివివాహము హూత్యవమిదియ నేనుజూచినదాని సూచి
చితి.

కన॥ ఆహాయేమిని నేర్పరితనము వరుసగాఁబూసఁగూర్చినట్లుజెప్పి
ఘృపరిమిత సంతోష వార్ధి నోలలాడించితివి ఇకినిండ్ల కేగుదను॥

రత్నా॥ నేనుమాగృహంబున కీమార్గమునబోయెదను -
[నిష్క్రమించును]

కన॥ మోహనాంగీ మనమీరాజవీధినబోదమా

మోహ॥ అలాగేపోదముపద

(ఇక్ష్వరు నిష్క్రమించిరి)

ఇదిగూడూరు వశేషయఃపారావార రాకాసుధాకర భా

రద్వాజ గోత్రబోధాయన సూత్రమల్లయాభిధ

పుత్ర శివనామక విరచితంబగు దక్షిణో

త్తర గోగ్రహణములు

సంపూర్ణము.

క॥ నేనీగంధముజేసితి.

గా॥ శివవరు॥ నతత్వజ్ఞుల్

కీ॥

శ్రులొనరింతు॥

సంపూర్ణము.

